

ARODERGi

A N T A L Y A R E H B E R L E R O D A S I D E R G İ S İ

ANTALYA'nın TURİZM TARİHİ II

**IŞIK ÜLKESİ'nin IŞILDAYAN KENTİ:
FETHİYE**

PROF. DR. AKAYDIN'ın ARO ZİYARETİ

**CENNETİN KEŞFİ:
GÖBEKLİ TEPE**

**TÜRK ŞİİRİNDEN USTALAR:
AHMED ARİF**

TOPRAĞI SANATA DÖNÜŞTÜRENLER

BİTKİLER DE GEZER

REHBER GÖZÜYLE İTALYA

**SGK KANUNUNA GÖRE
REHBERLERİN DURUMU**

U C R E T S İ Z

Seydişehir - Konya Yolu, 2. km
T: 0332 581 08 06 - 0332 582 08 06
Restaurant: 0332 582 27 00
F: 0332 582 81 91
www.gunaydintesisleri.com

Değerli Meslektaşlar,

Sıcak, yorucu ve yoğun bir yaz sezonunu geride bırakırken, yine yoğun tempolu bir kış sezonuna giriyoruz. Kimimiz dinlenmeye hazırlanırken, kimimiz de uzun bir dinlenme sürecinin ardından sabırsızlıkla ve heyecanla kış sezonunun başlamasını bekliyor.

Sezonu kapatmaya hazırlanan bir çok arkadaşımız, geride kalan ayların değerlendirmesini yapıyor ve eminim ki, önümüzdeki kış aylarını maddi sıkıntı çekmeden nasıl atlatacağını düşünüyordur. Sonbahar kış sezonunu bekleyen yüzlerce arkadaşımız da, bol kazançlı bir dönem umut ediyorlardır.

Mevcut iş olanakları ve çalışma koşulları değişmediği sürece, her zaman geçtiğimiz yılların daha rahat ve bereketli olduğundan bahsedeceğiz ve günün koşullarını eleştireceğiz. Peki şartların değişmesi imkansız mı? Gelirimizin istikrarlı ve rahat bir geçim sağlayacak seviyede olması mümkün değil mi? Bütün rehberlerin sosyal güvenceye sahip olması olanaksız mı? Bazı ülkelerdeki meslektaşlarımızın sahip olduğu sosyal haklara ve gelire neden sahip olamıyoruz? Bunlar bizim için hep bir hayal olarak mı kalacak? Bizim mesleğe ve iş hayatına bakış açımız değişmediği sürece cevap her zaman evet olacaktır. Ne zaman ki biz yalnızca kendimizi düşünerek günü kurtarma çabasından vazgeçersek, birbirimize ve sahip olduğumuz değerlere, örgütümüze ve ideallerimize sarılırsak, birlik olmayı öğrenirsek, bir çok şey değişebilir.

Bu denli tecrübe ve birikime sahip, çok büyük bir oranı üniversite mezunu bir meslek grubunun üyeleri bu şartları hak etmiyor. Hala rehberin, ülkenin tanıtımında ne kadar etkin ve önemli olduğunu kavrayamamış bir çok kurum ve işletme var. Turistin ülkemizden memnun ayrılımasındaki payımız küçümsenmemeli.

Rehberler turizmin ana direklerinden biridir. Bu gerçeği hiç kimse gözardı etmemeli. Acentalar rehber olmadan, nasıl tur düzenleyip gelir elde edebileceklerini hiç düşündüler mi acaba?

Elbette rehberler de bu gerçeği unutmayarak görevlerini yerine getirmeli. Çünkü misafirlerin gözünde rehber TÜRKİYE'yi ve TÜRK insanını temsil ediyor. Davranışları, konuşma tarzı, kılık kıyafeti ve duruşu ile ulu önder ATATÜRK'ün bizlere emanet ettiği koskoca bir ülkeyi temsil ettiğinizi hiç bir zaman aklınızdan çıkarmayın.

Kültür ve Turizm Bakanlığı TÜRKİYE'nin etkin ve doğru tanıtımında rehberin ne kadar etkili ve önemli olduğunu farketti galiba ki, sonunda 20 yıldır beklediğimiz meslek yasasıyla ilgili ciddi adımlar attı. Meslek yasa taslağı bize verilen bilgilere göre başbakanlıkta değerlendirildi ve meclise gitmeye hazırlanıyor. Sayın bakanımız Ertuğrul GÜNAY'ın kişisel çabaları ve desteklerinin devamı ile de önümüzdeki bahara mecliste kabul edileceğine inanıyoruz.

Göreve geldiğimizden bu yana rehber camiasını bir araya getirerek, birlikten güç doğar ilkesinin doğruluğunu gösterdik. Yasamızın çıkması için şimdi çok daha sıkı kenetlenme zamanı. Bütün meslektaşlarımızı bunun bilincinde olmaya davet ediyorum.

Saygı ve sevgiler,

Hasan UYSAL

ARO Başkanı

ARO

ANTALYA
REHBERLER ODASI
DERGİSİ

İMTİYAZ SAHİBİ ARO

(Antalya Rehberler Esnaf Odası) adına
HASAN UYSAL (ARO Başkanı)
hasanuysal@aro.org.tr

SORUMLU MD. GENEL YAYIN YÖNETMENİ

AHMET ZEKİ APALI
(ARO Yönetim Kurulu Üyesi)
zekiapali@aro.org.tr

YAYIN KURULU

Prof.Dr. Bekir DENİZ
Prof.Dr. Nevzat ÇEVİK
Prof.Dr. Şadan GÖKOVALI
Yavuz Ali SAKARYA
Hüseyin ÇİMRİN
Mehmet ERDEM
Recep YAVUZ
Oktay TİLKİ

KATKIDA BULUNANLAR

Ertuğrul BİROL
Özgür DOĞAN
Atilla Şükrü NİLGÜN

KAPAK FOTOĞRAFI

Ertuğrul BİROL
Fildişi, 16,2 cm boy, 5,8
cm eninde MÖ 7. - 6. yy'a
tarihlenen Bayındır / Elmalı,
Tümülüs D
buluntusu, Antalya Müzesi

GRAFİK TASARIM

Adnan SAYKI
www.adnansayki.com

BASKI

Başak Matbaacılık ve Tanıtım
Hiz. Ltd. Şti. ANKARA
0312 397 16 17

YAZIŞMA ADRESİ ve İLETİŞİM BİLGİLERİ

Demircikara Mah.
Burhanettin Onat Cad.
Arıürk Sitesi, A-Blok, No: 89
Kat: 1 D: 4 ANTALYA
TEL: 0 242 311 11 30 (Pbx)
FAKS: 0 242 322 91 75
www.aro.org.tr
dergi@aro.org.tr

"Yazıların sorumluluğu yazarlarına,
reklamların sorumluluğu reklam
sahiplerine aittir. Yazılı izin
olmaksızın hiçbir yazı, fotoğraf
ve grafik içerik başka bir yerde
kullanılamaz."

İçindekiler

6-7	ANTALYA'nın TURİZM TARİHİ II. Bölüm
8-22	IŞIK ÜLKESİ'nin IŞILDAYAN KENTİ: FETHİYE
24-26	RÖPORTAJ
28-31	BALIKLARIMIZ
32-51	CENNETİN KEŞFİ: GÖBEKLİ TEPE
52-54	TÜRK ŞİİRİNDEN USTALAR: AHMED ARİF
56-57	BİTKİLER DE GEZER
58-60	SGK KANU- NUNA GÖRE REHBERLERİN DURUMU
62-66	TOPRAĞI SANATA DÖNÜŞ- TÜRENLER
68-81	REHBER GÖZÜYLE İTALYA
84-85	BİRAZ DA GÜLELİM
86-88	SİZDEN GELENLER
90-91	ANTALYA TURİZM LİGİ
92-96	HABERLER
97-98	ÖDÜLLÜ BULMACA

Merhaba Sevgili Okurlar,

Aro Dergi'sinin ikinci sayısında siz değerli okurlarımızla birlikte olmaktan son derece mutluyuz.

Rehberlerin neler başarabileceklerini, ilk sayıyı çok kısa bir zamanda, hazırlıkları acele tamamlayarak derginin çıkarılmasıyla göstermiştik. Bunun sonucunda farkına vardığımız eksikliklerin yanısıra, siz değerli okurlarımızın görüp bize aktardığı hatalarımız da oldu. Birinci sayıda verdiğimiz söz ise; bu tarz eksikliklerin her geçen sayıda azalacağı, her yeni sayının bir öncekinden daha iyi olacağı idi. Elinizdeki derginin yeni sayısında, verdiğimiz söz

doğrultusunda bir çalışma olduğu vurgusunu sizlerden almayı umuyoruz.

O günlerde, dergimizin ilk sayısı gerçek anlamda ses getirdi. Başta üyelerimiz ve meslektaşlarımız olmak üzere, dağıtımını gerçekleştirdiğimiz bütün turizm camiası ve bürokrasisi başarılı bir iş çıkardıığımızı belirttiler. En başta haberi olan dostlarımız bile bu kadar profesyonel ve kaliteli bir dergi beklemediklerini açık yüreklilikle dile getirdiler.

Derginin bu sayısında konu başlıkları için önerilerinizi beklediğimizi söylemiştik. İşte, gelen önerilerden biri zorunlu seminer konusu olan Göbekli Tepe'nin işlenmesi idi. Yayın kurulunun değerli üyeleri ve birçok meslektaşımız bu fikri yerinde buldular ve biz de "Ana Konu" olarak ele aldık. Dünya arkeoloji tarihinde altın bir sayfa açarak buranın gün yüzüne çıkarılmasına çalışan Prof. Dr. Klaus Schmidt ve ekibiyle temasa geçerek, en doğru ve gerçek bilgileri size ulaştırmaya çalıştık.

Eksik bilinen rehberlerin sigortalılık durumları, herkesin kafasını karıştıran, hatta bazen uzmanların bile tam olarak açıklayamadıkları bir konu olarak bizden istendi. Bu konuda eğitim almış, kitaplar yazmış iki değerli üyemizin hazırladıkları yazıyı sizlere sunduk.

Rehberlere bir müjdem var. Uzmanlarca yazılan makalelerin yayımlanması için önerilen bir dergi olmaya başladık. Dergimizin ilk sayısından itibaren bu saygınlığı kazanabilmiş olmasını, rehber, rehberliğe ve de ARO'ya duyulan saygıya, güvene bağlıyorum ve bu onuru bütün üyelerimize atfediyorum.

Gelecek için yapacak çok işimiz var. Elbette daha yolun başındayız. Türkiye turizm istatistiklerine şöyle bir göz attığımızda, bölgemizin neredeyse ülkemize gelen toplam turist sayısının 1/3'üne hizmet verdiğini görüyoruz. Bu duruma, ARO'nun, Antalya Rehberlerinin katkısı elbette azımsanamaz. ARO'nun ülkemiz ve bölge turizminin geliştirilmesi, yapılandırılması çalışmalarında lider kurum olması için biz fazlasıyla gayret gösterirken, değerli üyelerimiz, Antalya'da çalışan meslektaşlarımız ve de dergimizi okuyan turizm camiası üyelerinin desteklerini görmeyi ümit ediyoruz.

İkinci sayımızı keyifle okumanız dileğiyle,

A. Zeki APALI

Genel Yayın Yönetmeni

Aspendos Tiyatrosu, Fotoğraf: Hüseyin Çimrin arşivi

Antalya'nın Turizm Tarihi II. Bölüm

Hüseyin ÇİMRİN, Kent Tarihçisi

Antalya Turizminde Dönüm Noktası

"Ankara Devlet Konservatuari tiyatro bölümü öğrencileri Aspendos Antik Tiyatrosu'na hayran kalırlar. On bin kişilik koca Roma tiyatrosunun sapasağlam hala ayakta durduğunu görünce, burada 'Romeo ve Juliette' oyununu oynamaya karar verirler."

Yıllar geçiyor; Antalya'yı yurt düzeyinde tanıtmaya çabamız bir türlü gelişmiyordu. Bir gün birden bire bir olay gelişti. Antalya'nın tanınmasıyla ilgili en önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul

ettiğim bu olay, 1953 yılı Mayıs ayında Ankara'dan Devlet Konservatuari ekibinin Antalya'ya gelmesiydi.

Ankara Devlet Konservatuari tiyatro bölümü öğrencileri Antalya'ya bir okul gezisine çıkmışlardı. Aspendos'un adını duydukları için tiyatro hocaları ve öğrencilerinden oluşan katile, belki bir iki temsil veririz diye yanlarına 'Romeo ve Juliette' oyununu kostümlerini de almayı ihmal etmemişlerdi.

Tiyatro kafilesi Antalya ve çevresini gezerken gördükleri Aspendos Antik Tiyatrosu'na hayran kalırlar. On bin kişilik koca Roma tiyatrosunun sapasağlam hala ayakta durduğunu görünce, burada 'Romeo ve Juliette' oyununu oynamaya karar verirler.

Ancak antik tiyatronun her tarafı yabancı otlarla kaplanmıştı. Hemen o zamanki Antalya Valisi İhsan Sabri Çağlayangil'i makamında ziyaret ederek, Aspendos'ta bir temsil vermek istediklerini söylediler. Vali teklife sıcak bakar.

Çünkü 9 Mart 1930 Pazar günü öğleden sonra Aspendos'u gezen Atatürk'ün Aspendos Tiyatrosu için bir vasiyeti vardır: Atatürk o gün Aspendos Tiyatrosu'nun sağlamlığı karşısında hayranlığını belirterek: *"Bu tiyatroyu restore ediniz. Ama kapısına kilit vurmayınız. Burada temsiller veriniz. Güreşler düzenleyiniz. Fakat ne kapısına kilit vuracaksınız, ne de girenlerden para alacaksınız. İsteyenler temsil verebilecekler. Bu tiyatro sanatın ve sporun her dalına açık olacak."* demişti.

Atatürk'ün bu sözlerinden ilham alan Antalyalılar, Atatürk'ün bu vasiyetini, 1951 yılından başlayarak bu tiyatrodaki her yıl yağlı güreş karşılaşmaları düzenleyerek kısmen de olsa yerine getirebildiler. Güreşler gerek Antalya halkı, gerekse bütün kırsal kesimdeki insanlar tarafından büyük bir ilgi gördü. Birkaç gün süren bu güreşlerde on binlerce Antalyalı Aspendos Tiyatrosu'nu tika basa dolduruyordu. Ancak bu güreşler; yurt içinden ve yurt dışından hiçbir turisti Antalya'ya çekmiyordu. Hep kendimiz çalıp, kendimiz oynuyorduk.

Atatürk Aspendos Tiyatrosu'nda (9 Mart 1930), Fotoğraf: Hüseyin Çimrin arşivi

Aspendos'ta İlk Tiyatro

Ankara Devlet Konservatuvarı tiyatro bölümü hocaları ve öğrencileri Aspendos'ta bir oyun sergilemek istediklerini söyleyince; Vali İhsan Sabri Çağlayangil Antalya Turizm Derneği'nin de desteğini alarak bu işe, "tamam" der. Vali Çağlayangil, o zamana kadar güreşler için kullanılan Aspendos'a işçileri gönderir. Antalya Belediyesi'nin temizlik işçileri tarafından tiyatronun sahne, oturma yerlerini saran otlar yolunur, etraf temizlenir. Birkaç gün içinde Özel İdare'nin ve Antalya Belediyesi'nin parasal katkıları ile temsil için bir de tahtadan sahne çıkarılır. Antalya Lisesi'nin resim öğretmenleri de ellerinden geldikince sahne dekorunu tamamlarlar.

Günlerden 1953 yılının 27 Mayıs'ıdır. Antalya Valiliği ve Antalya Belediyesi Devlet Tiyatroları'nın Aspendos'taki temsiline halkı taşımak için kentteki tüm otobüs, jeep ve benzeri araçları Turizm Derneği'nin emrine verir. Hemen hemen tüm Antalya halkı bu araçlarla Aspendos'a taşınır. Taa Manavgat'tan, Serik'ten Alanya'dan, Korkuteli'den, Elmalı'dan duyan gelir. Aspendos'a yakın çevre köylerden de insanlar bu tarihi mekâna akın ederler. O zamana kadar hiç tiyatro görmeyen halka, temsilden önce nasıl tiyatro izleneceği gösterilir ve sessiz olunması istenir. Tari-

hi mekândaki bu buluşma, yıllar sonra doğacak bir bebeğin, yani Antalya Turizmi'nin habercisidir adeta.

Kostümlerini yanında getiren öğrenciler; giyinip sahneye çıkarlar. Aspendos'ta müthiş bir kalabalık ve heyecan vardır. Seyirciler de renk renk giysiler içindedir. Ankara Devlet Tiyatroları, zamanın ve mekânın büyüğü, yaşanan olayların derin anlamının da etkisiyle muhteşem bir performans sergilerler.

Tarihi tiyatronun oturma kademelerinde, tarlalarındaki işlerini bırakıp gelmiş kasketli seyirciler, başı yaşmaklı genç kadınlar, yaşlı nineler çoğunlukta. Onlar bugüne kadar bu tiyatrodaki düzenlenmiş ya da düzenlenmemiş güreş müsabakalarını çok izlemişlerdi. Fakat böyle bir temsili ilk kez izliyorlardı. Temsili anlayıp anlamadıkları da belli değildi. 1953 yılının güneşli bir Mayıs gününde, yüzyıllar önce büyük kültürel etkinliklere ev sahipliği yapan bu tarihi mekânda 1700 yıl sonra yeniden büyük coşkular yaşanıyor.

Tarihi Karar

Aspendos Tiyatrosu'nu dolduran 10.000 kişiyi aşkın Antalyalı ve çevre köylerden gelen ailelerin oluşturduğu topluluk, temsil sona erdiğinde, Ankara Devlet Tiyatrosu Konservatuvarı öğrencilerini

büyük bir coşku ile alkışlıyor; tiyatro oturma basamakları arasında kendiliğinden yetişmiş papatyaları kopararak sahneye atıyorlardı. Alkışlar bitmek bilmiyordu. Oyuncular bu bitip tükenmeyen coşku karşısında tekrar tekrar bir araya gelip, seyircileri beş-altı kez selamlamak zorunda kalmıştı. Antalya, yeni tanıştığı bu gösteri ile doğacak bir bebeğin tatlı sancılarını hissediyordu adeta. Halk, oyuncularını dakikalarca ayakta alkışlar.

Halkın bu coşkusuyla gören Antalya Belediye Başkanı Seyit Ali Pamir, Vali İhsan Sabri Çağlayangil, Antalya Milletvekili ve Antalya sevdalısı Dr. Burhanettin Onat ile Antalya'yı Tanıtma ve Turizm Derneği Başkanı Osman Batur gibi Antalya kentinin ileri gelenleri aynı şeyi düşünüyorlardı:

"Bu gösteri, her yıl neden tekrarlanmasın? Ama nasıl?" Kentin ileri gelenleri, yöneticiler bu konuda ne gerekiyorsa yapalım derler ve ertesi yıl Devlet Tiyatroları'nı yeniden Aspendos'a davet ederler. Onlar da bu daveti geri çevirmezler. Ertesi yıl, Ankara Devlet Konservatuvarı öğrencileri Aspendos'ta bir temsil daha verdiler. İlgi yine görkemli oldu. Bebeğin dünyaya gelmesi an meselesidir. Kültüre düşkün olan Antalyalılar ve yüzyıllar öncesinden kültürlere beşiklik etmiş bu coğrafya, bu bebeğin doğumuna tanıklık etmişlerdir.

Antalya'nın tanıtımı ve bir anlamda "Antalya'nın Turizm Tarihi işte bu olayla başladı" diyebiliriz. Ankara Devlet Tiyatroları ekibi ertesi yıl tekrar Aspendos'ta sahne aldı. Bir sonraki yıl etkinliğe bir isim verildi: "Antalya Belkıs Tiyatro ve Müzik Festivali".

GELECEK SAYI:
Antalya'da Turizmin Babası

Fethiye

Altan ÇELİK, Rehber

Ölüdeniz Kum Burnu, Fotoğraf: Altan Çelik

“Aslan uçu” diye söylenir methi; Bu kutsal toprağın çocuğu Fethi, Kahrolur darbenle elbet her zaman Olur sa maksat yan ve bakış eğri; Bak, Fethiye oldu sayende, Meğri, Kartalım! gölgede hürdür bu vatan.

Behçet Kemal ÇAĞLAR

12 belde, 72 köyü ve 182 bin kişilik nüfusu ile Türkiye'nin en büyük ilçelerinden birisi...

65 bin hektar tarım alanı ve 20 bin çiftçi ailesi ile Türkiye tarımının önemli üretim ve ihracat merkezlerinden bir tanesi...

167 km'lik kıyı uzunluğu, 180 civarında irili ufaklı koyu ve körfezi; körfezin gerdanına inci gibi dizilmiş 18 adası; dünyaya nam salmış Ölüdeniz'i, Kelebekler Vadisi; dünyanın en gözde yamaç paraşütü parkuru Babadağ'ı; tarihsel ve kültürel gelişmelere ve değişimlere tanıklık etmiş 13 antik kenti ile Türkiye turizminin parlayan yıldızı...

Fethiye...

Tarihi kaynaklar Fethiye ve çevresinin Hellenistik dönemde Likya olarak anıldığını bildirmektedir. Likya'nın sınırları, Dalaman Çayı'ndan (Indus/Indos/Lindos Potamos) Antalya'nın Kemer ilçesine kadar uzanmakta ve bu bölge günümüzde Teke Yarımadası olarak adlandırılmaktadır.

Fethiye ve çevresinin tarihsel geçmişi Likya'dan daha eskilere dayanmaktadır. Hitit ve Mısır yazılı kaynaklarında Lukka olarak anılan bu yerler, Luvi soyundan insanların yaşadıkları bölge olarak kabul edilmektedir. Hitit yazılı belgelerine göre Lukka topraklarının Hititler tarafından, İÖ 14. yüzyılın ortalarında, Şuppiluliuma'nın egemenliği döneminde zaptedildiğini ancak sık sık ayaklanmalar çıkması nedeniyle rahatlıkla kontrol altında tutulamadığı anlaşılmaktadır. Mısır'daki Tel-El-Amarna tabletlerinde ise, aynı döneme ait bir grup deniz akıncısı arasında Lukki'den söz edilmektedir. Bununla birlikte yine bazı kaynaklarda Lukka topraklarında Dalawa adında bir şehirden söz etmektedir. Bu şehir çok büyük olasılıkla Likya dilindeki Tlawa, yani Ksanthos Vadisi'ndeki Tlos'dur ve böylece Lukka'nın 14.

yüzyıldaki yeri saptanmış olur.

Fethiye Müzesi'nde yapılacak bir gezintide, çevredeki antik kentlerden, özellikle de Tlos (Yaka Köy) Antik Kenti'nden çıkartılmış ve MÖ 3000'lere tarihlenen bir çok eser bulunmaktadır. Bununla birlikte Fethiye Müzesi müdürü Sayın İbrahim MALKOÇ ile yaptığımız söyleşide, 2009 ve 2010 yıllarında bölgede yapılan kazı çalışmalarında MÖ 7000'lere dair izler bulunmaya başlandığını belirtmektedir.

Fethiye ve çevresinde bu kadar eskiye dayanan bir yerleşim ve kültür mevcutken birçok kaynak Fethiye ve çevresinin tarihini Girit'ten gelen Sarpedon ile başlatmaktadır. Herodotos'a göre, sadece barbarların oturduğu Girit'ten sürgün edilen Sarpedon, Asya'ya Milyas topraklarına yerleşir. Milyas'ın, Likya bölgesinin eski adı olduğunu belirten Herodotos, bölgenin Likya adını almasını da, Sarpedon ile birlikte sürgün gönderilen Atina'lı Pandion oğlu Lykos'a bağlamaktadır. Fakat sonrasında bununla ilgili detaylı herhangi bir bilgi vermemesi, bu bilgiyi etkisiz kılmaktadır. Bununla birlikte İlyada destanında Sarpe-

don, Likya'dan savaşa giden ve Truva'lılara destek veren birliklerin komutanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bölge'nin Likya/Lykia (Işık Ülkesi) adını almasına ilişkin en yaygın anlatım ise güneş tanrısı Apollon ile ilişkilendirilmektedir. Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü'nde Apollon'un güneş tanrısı olmadığını, güneş tanrısı niteliklerini taşımadığını belirtse de, genel kabul gören görüş bunun aksinedir. Hikâyeye göre baştanrı Zeus, Leto ile ilişkiye girer ve Leto hamile kalır. Hera'nın bu hamileliği öğrenmesinden sonra, onun hisminden korkan herkes Leto'ya doğumunda yardımcı olmaktan ve ona yurtluk etmekten sakınır. Ama Leto, Zeus'un da yardımıyla çocukları Apollon ve Artemis'i Likya'nın Patara sahilinde dünyaya getirir ve güneş tanrısının doğduğu topraklar olması bakımından bu bölgeye Işık Ülkesi anlamına gelen Liky/Lykia dendiği anlatılır. Bugün, Fethiye'nin Eşen Beldesi Kumluova Köyü sınırları içerisinde kalan ve Leto'ya adanmış olan Letoon Antik kenti, o dönemin kutsal alanı olarak kabul edilmektedir. Yan yana üç tapınağın yer aldığı kutsal alandaki tapınaklardan biri-

sinin zemininde, Apollon'u simgeleyen lir ve Artemis'i simgeleyen ok ve yay sembolleri ile ortada bir güneş motifinin olduğu yer mozaığı bu tapınakların Leto, Apollon ve Artemis üçlüsüne ait olduğu düşüncesini sağlamlaştırmaktadır.

Fethiye ve çevresinde Yunan kolonilerinden sonra Pers hakimiyetinin etkin olduğu bilinmektedir. Karia satrabı Mausolos'un hakimiyetini sürdürdüğü MÖ IV. yüzyılda, Likyalılar kendi içinde birlik çabalarına giriştiği ve Pers idaresine karşı, Telmessos şehrinin de katıldığı bir askeri sefer düzenlendiği tarihi kayıtlarda mevcuttur. Pers dönemine ışık tutan en önemli eserlerden birisi yine Letoon kutsal alanında ele geçirilen üç dilli yazıttır. Likya dilinde (Likçe 41 satır), eski Yunanca (35 satır) ve Aramice (27 satır)'den oluşan bu yazıt, Pers Devleti'nin çıkardığı yeni bir kanunla Simian adlı rahibeye, yeni bir tanrı kültü kurması için görev verildiğini belirtmektedir.

Bölgedeki Pers egemenliğine son veren Büyük İskender herhangi bir direnişle karşılaşmamıştır. İdari yönden büyük bir değişiklik getirmeyen Büyük İskender, satraplık

yönetimini kendi tayin ettiği Ne-arkhos aracılığıyla sürdürmüştür. İdari bir karar mı yoksa tesadüf mü bilinmemekle birlikte, Likya yazısının İskender'den sonra kullanılmadığına dair önemli ipuçları bulunmaktadır.

İskender'in ölümünden sonra Likya bölgesi, başlangıçta Antigonos Monophtalmos yönetimindeki Makedonyalıların elindedir. MÖ 310'da Ptolemaioslar'ın, 301'de de Lysimakhos'un eline geçer. MÖ 197'de Seleukos Kralı III. Antiokhos'un Anadolu'yu ele geçirme çabaları 190'da Magnesia harbinde yenilinceye kadar sürer. Bundan sonra Lykia bölgesi doğu ile yakından ilgilenen Roma'nın etkisiyle Rodos kontrolüne verilir. Rodos'a karşı gösterilen hoşnutsuzluk, Likya Birliği'nin daha çabuk gelişmesinde etkili olmuştur. Bu hoşnutsuzluğun Roma Senatosu'na intikali sonucu Karia ile birlikte Likya özgürlüğüne kavuşur. MÖ 88 yılında Pontus kralı I. Mithradates bölgeyi işgal etmiş olsa da, bu istila fazla uzun sürmez ve Likya yeniden özgürlüğüne kavuşur. Bu dönemde bağları daha da kuvvetlenen Likya birliğinin en etkili şehirleri, birlik içinde 3 oy hakkına sahip olan

Letoon 3 dilli yazıt, Fotoğraflar: Altan Çelik

Aşıkler Tepesi'nden Fethiye, Fotoğraf: Altan Çelik

Xhantos, Tlos, Pınara, Patara, Myra ve Olympos'tur.

MS I. yüzyıldan itibaren bazı imparatorların bölgeye gelmeleri ve MS II. yüzyılda zengin Likyalıların yaşadıkları şehir dışındaki kentlerin de gelişmesi için para yardımıyla bulunmaya başlamaları, daha mamur bir Likya'nın doğmasını sağlar. MS 141 yılındaki büyük bir deprem Likya'yı büyük ölçüde tahrip etmiş olsa da, bu yardımlaşma sayesinde depremin yaraları da çok kısa sürede sarılır. 5 Ağustos 240'daki büyük deprem ve ardından korsanların türemesi, idarenin yavaş yavaş acze düşmesi bazı Likya şehirlerinin önemini kaybetmesine sebep olur. Yine bu yıllarda ortaya çıkmaya başlayan Pagan - Hristiyan çekişmeleri, belirli merkezlerin durumlarında değişiklikler meydana getirmiştir. VII. yüzyıldan itibaren başlayan Arap akınları ise, Likya şehirlerinin tümünün köy hüviyetine dönüşmeye başladığı zaman olmaktadır.

Bu tarihsel süreç içerisinde Telmessos adıyla anılan Fethiye, Roma hâkimiyeti sırasında "uzaktaki diyar" manasında "Makri" olarak isimlendirilmiştir. Yörede Türk nüfusunun artmaya başlaması ile birlikte bu isim "Meğri" şeklinde telaffuz edilmeye başlanacaktır.

Fethiye ve çevresinde ilk Türk yerleşimlerinin görülmesi 1170'li yıllara rastlamaktadır. 1176 yılında Denizli Çivril yakınlarında II. Kılıç Arslan komutasında gerçekleşen Miryakefelon Savaşı'nın en büyük sebebi Batı Anadolu'ya yapılan büyük Yörük ve Türkmen akınları idi. Bununla birlikte 1206 yılında I. Gıyasettin Keyhüsrev'in Antalya ve çevresini fethederek bu bölgelere Teke aşiretinin yerleştirilmesi, bölgedeki Türk hâkimiyetinin kalıcı olmasında etkili olmuştur.

Fakat Fethiye'nin tam bir Yörük - Türkmen memleketi olmaya başlaması Menteşoğlu Beyliği ile gerçekleşmektedir. 1260'lı yıllarda Menteşoğlu Beyliği'nin kurucusu olan Menteşe Bey, Fethiye'de Selçuklulara bağlı bir uç beyi olarak yaşamaktadır.

Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Milas yakınlarındaki Beçin'i yönetim merkezi yaparak Menteşoğulları Beyliği kurulur. Beyliğin kurucusu olan Menteşe Bey'in 1282 yılında öldüğü tahmin edilmektedir ve bazı kaynaklarda mezarının Fethiye'nin Bademlibahçe semtindeki eski bir mezarlıkta olduğu yazılmaktadır.

Menteşoğulları Beyliği döneminde Fethiye ve çevresinde idarecilik yapan isimlerden birisi de Ahmet

Gazi'dir. Bugün Fethiye'nin birkaç farklı yerinde mezarı bulunan Ahmet Gazi'nin savaş esnasında atının üzerinde şehit edildikten sonra başının, kolunun ve gövdesinin ayrı yerlerde düştüğüne inanıldığından, bu noktalarda ona ait mezarlar yapılmıştır. Menteşe Beyliği 14. yüzyılın sonlarında Beyazıt tarafından alındı. 1424 yılında da resmen Anadolu Eyaletinin sancağı haline getirilerek, Muğla sancak merkezi yapıldı.

İlk Yörük - Türkmen yerleşimleri ile bölgeye gelerek yerleşen ve bugün halen o boyun adı ile anılan köylerimiz varlığını sürdürmektedir. Bunlara kısaca değinecek olursak :

Kınık Boyu - Kınık Köyü (yayla Kınık Fethiye'ye, sahil Kınık Antalya'ya bağlıdır) Döğer Boyu - Döğer Köyü Dodurga Boyu - Dodurga Köyü Çatak Boyu - Çatak Köyü Karakeçililer Boyu - Keçiler Köyü

Bu boyların haricinde, Fethiye ve çevresinde yaşayan diğer Yörük - Türkmen boyları ise:

Avşar Boyu

Yöremizde Avşar soyadlı bazı aileler mevcuttur. Avşarlar, tarihleri boyunca kendi değerlerine en bağlı Yörük boylarından birisi ol-

Tayyareci Fethi Bey, Fotoğraf: Altan Çelik

muştur. Bu nedenle, 1934 yılında çıkan Soyadı Kanunu'nda da birçok Avşar Yörük'ü, Avşar soyadını almıştır. Yöremizde Avşar soyadına sahip aileler Karaağaç Köyü ve çevresinde yaşamaktadır.

Sarıkeçililer Boyu

Batı Anadolu'da en yaygın boy-lardan birisi olan Sarıkeçililer, yöremizde de çokcadır. Sarıkeçililer mezhep olarak iki gruba ayrılmış sayılı Yörük boylarındandır. Bir kısmı Şii mezhebine bağlı kalıp Tahtacılar'ı oluşturmuştur. Fethiye Günlükbaşı'nda yaşayan Tahtacılar'ın bir kısmı Sarıkeçili Yörükleri'ndendir.

Sünni Sarıkeçililer ise, ağırlıkla yayla taraflarında bulunmaktadır. Ancak merkeze yakın köylerde de yaşayanları mevcuttur.

Teke Yörükleri

Teke Yörükleri, etnik olarak diğer Yörük topluluklarından önce gelen Yörük obalarının zamanla kaynaşması sonucunda oluşmuş bir Yörük boyudur. Bu boy, 1950'lere dek yöremizde etkin bir kural olan "Yörük, Yörük'ten kız alır" anlayışı ile geçmiş yüzyıllarda oluşmuştur.

Fethiye ve çevresi, Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından Beyliklerin kurulmasına kadar geçen ve merkezi idarenin zayıfladığı kısa bir dönemde "Beş kaza" adı ile

anılmıştır. Bu isim, bölgenin "Beş kadı" tarafından yönetilmesinden kaynaklı olarak doğmuştur. Önceleri bu beş ağalık merkezinde ağalar devlet adına vergi toplayıp güvenliği sağlarken, merkezi otoritenin zayıflaması ile birlikte çeşitli olaylar baş göstermeye başlamış ve bu beş merkeze kadı tayin edilerek, olayların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu beş kadılık merkezi ise : Kaya, Kestep (Eşen), Ardos (Üzümlü), Ortaköy - Ceylan ve Döğer köyleridir. Günümüzde halen Fethiye'nin yerli halkı "Beş kazalı"lık olgusunu, efeliğin ve serdengeçtiliğin bir işareti olarak gururla kullanmaktadırlar.

1914 yılına gelindiğinde Fethiye'nin bugünkü adını almasına vesile olan olay gerçekleşir. Türk Havacılık tarihinin önemli isimlerinden Yüzbaşı Mehmet Fethi Bey, yine Havacılık tarihimizde önemli yer tutacak İstanbul - Kahire uçuşunu gerçekleştirmek üzere 8 Şubat 1914 günü Yeşilköy'den havalandır. Muavenet-i Milliye (Millet Yardımı) isimli uçakta yanında Üsteğmen Sadık Bey de bulunmaktadır. Uçuşun beşinci ayağında 11 Şubat 1914 tarihinde 4 bin metre irtifadan Toros Dağları'nı aşarak o dönemde en yüksek irtifada uçuş rekorunu elde ederler.

Uçuşun onuncu ayağını gerçekleştirmek üzere 17 Şubat 1914 tarihinde Şam'dan havalandıktan kısa bir süre sonra Şam ile Kudüs arasında Taberiye Gölü civarında düşerek şehit olurlar. Yüzbaşı Fethi Bey ve Üsteğmen Sadık Bey Türk Havacılık tarihinin ilk şehit pilotları olurlar ve mezarları bugün Şam'da Emeviye Camisi bahçesinde Selahattin Eyyubi türbesi yanında yer almaktadır. 26 Mart 1914 yılında Sultan Reşat imzası ile yayınlanan fermanla, "Meğri" ismi "Fethiye" ye dönüştürülmüş olur. 27 Şubat 2005 tarihinde Fethiye Belediyesi tarafından yaptırılan Şehit Fethi Bey anıtı, Hava Kuvvetleri Komutanı ve Türk Yıldızlarının da katılımıyla Fethiye'ye kazandırılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecine girdiği dönemde, 1919 yılında, Fethiye ve çevresi İtalyanlarca işgal edilmiştir. Fakat İtalyanların fazla baskıcı olmaması ve halka zulmetmemesi, Fethiye'de üzücü olayların yaşanmasına engel olmuştur. Buna rağmen Fethiye'nin önde gelen isimleri Aydın ve İzmir'e giderek burada Kuvayi Milliye kuvvetlerine katılmıştır. Karaçulhalı Alıman Ağa, Çeşmeli Osman Bey, Hakkı Dontlu, Kamil Şıkman, Salih Zeki Pekin, Hilmi Döğerli gerek Fethiye'de gerekse Aydın ve çevresinde Milli Kuvvetlere komutanlık etmiş isimlerdir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra Atatürk'ün yakın çevresinde yine Fethiyeli bir isim karşımıza çıkmaktadır, Yunus Nadi Abalıoğlu. Fethiye'nin Kemer Beldesi Seydiler köyünde dünyaya gelen Yunus Nadi Abalıoğlu, ilkokulu Fethiye'de, orta öğrenimini Rodos'ta yapmış; Galatasaray Sultanisi'ni ve hukuk mektebini bitirmiştir. Uzun yıllar gazetecilik yapmış ve ikinci dönemde Aydın Milletvekili olarak Büyük Millet Meclisi'ne girmiştir. 1924 yılında Atatürk'ün de isteğiyle Cumhuriyet gazetesini kuran Yunus Nadi Abalıoğlu, Atatürk'ün ilke ve devrimlerine sahip çıkarak sürekli onun yanında yer almıştır.

1945 yılında ölümünden sonra, Fethiye Kayaköy doğumlu oğlu Nadir Nadi Cumhuriyet Gazetesi'nde yazarlık yapmaya devam etmiştir.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulma çalışmaları sürerken, Yunanistan ile yapılan azınlıkların zorunlu değişimi anlaşması gereğince, 1922 yılında Kaya-köy (Karmilassos/Levissi)'de yaşayan Rum nüfus mübadele ile Yunanistan'a gönderilmiştir. Bin yıldan uzun bir süredir Rum yerleşimine ev sahipliği yapan; Selçuklu ve Osmanlı dönemle-

rinde de Türkler ve Rumların bir arada yaşadığı; mübadeleden önce 6.500 kişilik nüfusa sahip Kayaköy, o dönemin şartlarında eczanesi, doktoru, iki büyük kilisesi, yatılı kız ve erkek okulları ve basımevi bulunan önemli bir ticaret merkezi idi. Muğla ilinde MAKRİ isimli ilk gazete de yine Kayaköy (Levissi)'de basılmıştır.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte, gerek tarımı gerekse Göcek ve Karagedik'teki krom madenleri ile hızlı bir yükselişe geçen ve gelişen Fethiye 1957 yılında büyük bir depremle her şeye baştan başlamak zorunda kalmıştır. 24 Nisan 1957 gecesi saat 21.17 de 6.2 şiddetinde, 25 saniye süren, merkezi Fethiye olan ve Marmaris, Köyceğiz, Rodos, Muğla, Kaş, Bodrum, Milas, Yatağan, Acıpayam, Tefenni, Finike, Aydın, Isparta, Burdur, Ödemiş, Nazilli, Denizli, Symi ve Kos'ta da yer yer etkili olan bir sarsıntı meydana gelmiştir. Bu sarsıntıdan yaklaşık 7 saat sonra, 25 Nisan sabahı

saat 04.26 da 7.1 şiddetinde ve 60 saniye süren ikinci bir zelzele daha meydana gelmiş ve yine aynı alanlarda etkili olmuştur. Dönemin Fethiye kaymakamının depremler konusunda bilgili olması ve de halkın ilk sarsıntılardan korkması nedeniyle evlerinin dışında olmaları sayesinde bu büyük deprem 70 civarında kişinin ölümü ile atlatılmıştır. Ölümünün az olmasına karşın maddi hasar çok büyüktür. Devlet Bakanlığı tarafından verilen resmi istatistiklere göre, bütün deprem bölgesinde toplam 3.796 ev, 20 okul binası, 3 cami, 23 resmi bina, 124 işyeri tamamen yıkılmış; 586 ev, 34 okul, 5 cami, 1 resmi bina ve 14 işyeri ağır; 669 ev, 46 okul binası da hafif hasar görmüştür.

Bu ağır yıkımın ardından Fethiye'yi yeniden ayağa kaldırma çalışmalarına girilmiş ve depremde yıkılan evlerin enkazı hafriyat olarak kullanılarak oldukça büyük bir alan denizin içine doğru doldurulmuştur. Bugün Fethiye'nin birçok

resmi dairesinin ve bazı hastanelerin de içinde olduğu yerleşiminin önemli bir bölümü "Dolgu Sahası" olarak adlandırılan bu arazi üzerinde yer almaktadır.

Böylesine köklü bir tarihe ve zengin kültür mirasına sahip olan Fethiye, günümüzde gerek aldığı dış göçlerle, gerekse yabancı ülkelere gelenlerin yerleşimleriyle hızlı bir büyüme göstermektedir. 2009 yılı verilerine göre yaklaşık 550.000 yabancı, 750.000 yerli turist Fethiye'yi ziyaret etmiştir. Fethiye'de gezilip görülmesi gereken tarihi ve turistik mekanların bol olması, alternatif turizm olanaklarının çokluğu ve her şey dahil sistem ile çalışan otellerin az olması sayesinde dikkate değer bir turizm hareketliliği yaşanmaktadır.

Fethiye'de gezilip görülmesi gereken yerleri ve yapılabilecek farklı turizm aktivitelerine de bir göz atalım:

Kayaköy

Bir zamanlar Rum ve Türk nüfusun iç içe yaşadığı, aynı masada oyun oynayıp, yine hep birlikte düşünlerde karşılıklı incir rakısı yudumladıkları, kederi de sevinci de paylaştıkları, kültürel yapısı, okulları, eczanesi ve bölgede yayınlanan en etkili gazetenin basıldığı yer olma özelliği ile Güney Ege'nin en eski ve en büyük Rum yerleşimlerinden birisidir, Kayaköy.

Kayaköy'ün tarih sahnesine miltattan önce 700'lerde Karmilassos adı ile çıktığını görüyoruz. Fakat günümüzde birkaç Likya tipi lahit mezar dışında Karmilassos Antik kentine ait eser bulunmamakta.

Kayaköy'e, Rumların yaşadığı dönemde Levissi adı verilmiş.

14. yüzyılda yöreyi ziyaret eden İtalyan gezgin Sanudo'nun notlarına göre Hristiyan toplumunun 13. yy'dan itibaren burada yaşamaya başladığı söylenebilir.

Galata Mimarlar Odası eski başkanı Oktay Ekinci, 1991 Dikili Festivali'nde yaptığı konuşmada Kayaköy hakkında şu bilgileri vermekte : "Kayaköy, 1912 yılındaki nüfusu 6.500 olarak bilinen ve Güney Ege'nin en eski ve en büyük Rum yerleşmelerinden. 1920'lerde Kayaköy'de iki okuldan başka bir kütüphane, tüm çevre köylere hizmet götüren doktorlar ve eczaneler ile canlı bir çarşı bulunuyordu. Dahası tüm Güney Ege'nin en etkili gazetelerinden

"Karya" da burada yayınlanmaktaydı."

Rum ve Türk nüfusun bir arada yaşadığı dönemde, Rumlar ticaret ile uğraşırken, Türk erkekleri Karagedik, Kargı ve Göcek köyündeki madenlere çalışmaya giderlermiş. Şarap üretimi ve çanak çömlek yapımının önemli yer tuttuğu Kayaköy, daha sonraları "Kaya Halısı" olarak isimlendirilen el dokuması halıları ile de tanınmıştır.

Kayaköy'ün en büyük özellik ve güzelliklerinden birisi de, yamaca yapılan evlerin mimari özellikleridir. 65 metre yükseklikteki bir tepenin yamacında, birisi diğerinin rüzgarını ve güneşini kesmeyecek şekilde inşa edilen evlerden bazıları iki katlı yapılmıştır. Evlerin tuvaletleri dışarıda, evlerin

köşelerinde ve mahremiyeti sağlayacak şekilde helezonik girişli taş yapılarıdır ve altlarında foseptikleri bulunmakta. Yola bakan yönlerdeki delikler ise şiddetli yağmurlarda sokaklardan akıp gelen suları içeri çekip temizlenmesini sağlamaktaydı. Ayrıca hemen hemen birçok evin bahçesinde su sarnıcı görmek mümkündür. Çatı olukları, yağmur sularını sarnıklara akıtacak şekilde düzenlenerek, sıcak ve kurak yaz aylarında su ihtiyacı bu sarnıklardan elde edilen su sayesinde giderilmiş.

Kayaköy'de merkezi sayılabilecek bir tepenin üzerinde Yukarı Kilise (Taksiyarhis) yer almakta. Geniş avlusu, Gemiler Koyu ve Ölüdeniz'den getirilen taşlardan mozaik tekniğiyle çiçek motifleri yapılarak süslenmiş. 17. yüzyıla tarihlenen kilisenin giriş kapısının önünde yine taşlarla yazılmış 1910 yılı, muhtemel bir restorasyon tarihine işaret etmekte. Rum nüfusun gönderilmesinden sonra, bıraktıkları değerli eşyaları ve paraları bulma umuduyla, bir çok evde yapılan tahribat maalesef kilisede de yapılmış.

Yukarı kiliseden inen dar patika yol takip edilerek aşağı kiliseye doğru yüründüğünde, mahalle aralarında yapılmış bir çok şapel rahatlıkla görülebilir. Yine bu yol üzerindeki iki katlı evlerden birisi restore edilerek Kayaköy Sanat Kampı'na dönüştürülmüş durumda. Her yıl birer haftalık dönemler halinde Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli yerlerinden gelen gençler, bu sanat kampında ilgilerini çeken bir sanat dalında kurs alıp atölye çalışmalarına katılma şansı elde ediyorlar.

Köyün alt kısmında düzlükte yer alan Aşağı Meryem Ana (Kato-panayi - Panaghia Pyrgiotissa) Kilisesi, yukarı kiliseden biraz daha iyi korunmuş durumda. Geçtiğimiz yıllarda yapılan restorasyon çalışmalarında madalyonlar içerisindeki fresklerin üzerinde yer alan sıvalar kaldırılarak görülebilir hale getirildi. Yine bu kilisenin girişinde de Levissili bir usta tarafından onarım gördüğü 1888 yılı dikkat çekmekte. Aşağı kilisenin dikkate değer bir noktası da, bahçenin arka köşesinde bulunan "Hazin Çukuru" adı verilen

kemiklik. Ortadoks Hristiyanlar ölenlerin kemiklerini 3 yıl sonra mezardan çıkartarak akrabalarına verirler, parası olanlar da kemikleri alıp sandıklara koyarlar ve mezarlıkta özel yapılmış raflara yerleştirirlermiş. Dini bayramlarda bu sandıklar açılıp mum yakılarak papaza okutulmuş, yani bir çeşit Mevlüt. Bunun için de kiliseye para ödenirmiş. Parası ya da yakını olmayanların kemikleri ise kilisenin açtığı Hazin Çukuru denilen bu yere atılmış. Boşalan mezarlara ise yeni ölüler konurmuş.

Kayaköy'e iki şekilde ulaşmak mümkün. Eski Kaya yolu denilen ve Fethiye şehir merkezinden, Aşıklar Tepesi mevkiinden geçilerek gidilen 8 km'lik yoldan hem Fethiye manzarasını izleyerek, hem de Kayaköylülerin eskiden kullandıkları taş döşeli yolu görerek çıkılabilir. Diğer taraftan, Fethiye'yi Ölüdeniz'e bağlayan kara yolundan Hisarönü Mahallesi'nin içinden geçilerek de Kayaköy'e ulaşmak mümkün.

Kayaköy, Fotoğraf: Altan Çelik

Afkule Manastırı, Gemiler Koyu ve Gemiler (St. Nicholas) Adası

St. Nicholas Adası ve Babadağ, Fotoğraf: Altan Çelik

Kayaköy'ün içerisinden geçen araç yolunu batıya doğru takip ederek Gemiler Koyu'na ulaşabilirsiniz. Kayaköy'ün hemen çıkışında sağa ayrılan orman yoluna girildikten 1 km sonra Çevrik Kayalıkları'na ulaşılır. Eşsiz bir deniz manzarasına sahip bu kayalıkların hemen alt kısmında bir ana kayaya oyularak oluşturulmuş bir manastır yapısı bulunmaktadır. Efsaneye göre; manastırı Elefterios adında bir keşiş, dilenerek topladığı basit aletlerle ana kayayı oyarak yapmış ve ölünceye kadar burada çile çekmiştir.

Ana yola dönerek aşağıya doğru devam ettiğinizde 4 km sonra çam ağaçları arasındaki Gemiler Koyu'na ulaşabilirsiniz. Nüfus mübadelesinde Kayaköylü Rumlar'ın Yunanistan'a gitmek üzere gemiye bindikleri yer olan Gemiler Koyu'nun tam karşısında da Gemiler, diğer adı ile St. Nicholas adası yer almakta.

St. Nicholas (Gemiler) Adası, dönemin önemli bir limanı olduğundan üzerinde çok sayıda yapı kalıntısı görülebilmekte. Roma'nın Hıristiyanlığı kabulünden sonra Avrupa ve İstanbul'dan Kudüs'e

kutsal topraklara deniz yoluyla gidiş büyük önem kazanmıştır. Bu deniz yolculuklarının önemli bir limanı olan St. Nicholas Adası, seyahat eden gemilerin korunaklı bir limanda barınmaları ve çeşitli ihtiyaçlarını temin etmeleri için imkan sağlamaktaydı.

Adanın sarp olan güneyi doğal bir tahkimat oluşturmakta, buna karşın kuzey yamaç tatlı bir eğimle denize uzanmaktadır. Kuzey yamaçta doğu - batı uzantısında Adayı boydan boya çevreleyen sur kalıntısı yer almaktadır. Antik çağlardan günümüze kadar süre gelen depremler sonucu oluşan çöküntülerle, günümüzde deniz kenarında bulunan iskele ve antrepoların büyük kısmı su seviyesinin altında kalmıştır. Kalıntılar arasında, 4 büyük kilise ile Zirve Kilisesi'ni Doğu Kilisesi'ne bağlayan tonozlu galeri öne çıkanlardır. Sivil yerleşimin dışında, mezar anıtları, sarnıçlar ve zahire depoları fonksiyonları tanımlanabilen yapılar grubunu oluşturmaktadır. Yapıların büyük çoğunluğu MS 5. ve 6. yüzyıla tarihlenmektedir. St. Nicholas'a ithaf edilmiş Zirve Kilisesi; bulunduğu konum, yapımında gösterilen özen ne-

deniyle adadaki tüm yapıların önüne çıkmaktadır. Kilisenin batı kesimindeki narteks ile naosun bir bölümü ana kayadan oyulmuştur. Nartekste zemin altı bir sarnıç bulunmaktadır. İç mekan üç nefli ayrılmıştır. Doğu yönde yarım daire şeklinde birkaç basamaklı rahiplerin oturma yeri olan synthronon bulunmaktadır. Önündeki templon ve altın ka-ideleri ile zemindeki mozaik düzlemin bir bölümü Fethiye Müzesi ve Japon Arkeoloji Grubu'nun ortaklaşa yaptığı kazılarla büyük oranda ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkarılan mozaik düzlem üzerinde geometrik desenler ve mitolojik nitelikli dini tasvirler ağırlıktadır. Burada mozaik olarak uygulanmış yazıtta; Makedon-yalı bir kuyumcunun mozaikleri döşeme ücretini karşıladığı belirtilmektedir. Mozaik zeminin bir bölümü kilise yıkıldıktan sonra, mezarlık olarak kullanılması nedeniyle tahrip olmuştur.

Gemiler Adası'nın güneyinde daha küçük boyutlu Karacaören Adası ve batı kesimindeki Tuzla Burnu'nda, adayla çağdaş yapı kalıntıları bulunmaktadır. Tanımlanabilen yapı kalıntıları; kilise ve mezar anıtları olarak ön

plana çıkmaktadır. Karacaören Adası'nın zirvesinde bulunan kilise, kalıntıların odağını oluşturmaktadır. Çevresindeki küçük planlı yapı grupları, kilisede görev yapan aziz ve rahiplerin mezarları olmalıdır. Bazı mezarların iç mekanlarında, kiliseler ile çağdaş fresk süslemelerinden izler bulunmaktadır. Kiliseye çı-

kan ana kayaya oyulmuş merdivenlerin yan duvarına oyulmuş bir yazıtta; kilisenin ithaf edildiği azizden söz edilmektedir.

St. Nicholas Adası Üzerinde Yapı Kalıntıları

Ölüdeniz

Ölüdeniz, St. Nicholas Adası, Gemiler Koyu Fotoğraf: Altan Çelik

Uzun yıllardır turizm broşürlerinde ve tanıtımlarında Fethiye'nin en çok fotoğrafı yayınlanan ve en bilinen mekanı olma özelliğine sahip, Ölüdeniz. Kumsal uzantısının, koyun ağzını kısmen kapatmasıyla oluşan doğal bir lagün ve bu lagünün

içinde kalan durgun su nedeniyle bu isim verilmiş Ölüdeniz'e. Ama her zaman olduğu gibi böylesi doğa harikası bir yerin hikayesinin olmaması düşünülemediğinden, bu güzellik için de hüzünlü bir aşk hikayesi uygun görülmüş.

Hikayeye göre, korsan gemilerinin denizlerde korku saldığı zamanlarda, Ölüdeniz açıklarına hakim olan bir korsan gemisi ve bu geminin kaptanının genç ve yakışıklı bir oğlu vardır. Geminin temiz su ihtiyacı oldukça kaptanın oğlu küçük kayığa biner yardımcılar ile sahile gelir, buradaki bir pınardan su doldurarak gemiye dönermiş. Bu gidiş gelişleri sırasında doğal korunaklı bu yeri keşfeder. Yine bir su ihtiyacına gelişinde, pınar başında Belcekız'ı görür ve aşık olur, delikanlı. Babası, sahile gidiş gelişlerindeki sıklıktan şüphelense de, oğluna bir şey demez.

Bir gün korsan gemisi açıklarda bir fırtınaya yakalanır. Kaptan ne yapacağını bilmez halde tayfalarına emirler yağdırırken, oğlu ısrarla dümenin bu korunaklı yere kılınmasını söyler. Babası, oğlunun sahildeki kızı görmek uğruna gemiyi kayalıklara sürükleyip parçalayacağından ve de geminin emir komutasında ikilik yaratacağından korkarak oğlunu bir kürek darbesiyle suya düşürür ve dümene kendisi geçer. Suya düşen cansız beden, sudaki akıntının etkisiyle bu doğal korunaklı limana doğru sürüklenir. Baba yaptığından pişman şekilde oğlunun suda sürüklenen cesedini takip ettiğinde, oğlunun işaret ettiği yerdeki bu sakın koyu görür ve oğlunun ne kadar haklı olduğunu anlar. Karaya çıkarak orada oğluna bir mezar yapar. Fırtınanın farkında olan ve açık denizdeki sevgilisinin

durumunu merak eden Belcekız'da geriden yaşananları takip etmektedir. Sevgilisinin öldüğünü fark edince o da bu acıya dayanamaz ve sevdiğine bir an önce kavuşmak için hırçınlaşmış bir şekilde koşar ve kayalardan atlayarak canına kıyar. Günümüzde, dalgaların hırçın bir şekilde kıyıya vurduğu sahilin adı

Belcekız olarak anılırken, aynı sahilin uzantısı olan Kumburnu kısmı tüm dünyaca Ölüdeniz olarak bilinmektedir.

Birçok araştırmacımız bu ve bunun türevi olan hikâyelerin dayanaksız olduğunu belirtse de, bu tür efsaneler insanların ilgisini çekmeye

devam etmekte. Yılda ortalama 400.000 kişinin ziyaret ettiği Ölüdeniz Milli Parkı, MELSA şirketi tarafından işletiliyor. Duş, tuvalet, kafeterya gibi birçok imkanın olduğu Ölüdeniz'in araç park yeri olarak kullanılan kısmında Roma dönemine tarihlenen bir kilise kalıntısı da bulunmaktadır.

Kelebekler Vadisi

Kelebekler Vadisi, Fotoğraf: Altan Çelik

Ölüdeniz'in göz alıcı maviliği yıllarca insanların ilgisini çekerken, onun hemen az ilerisindeki başka bir doğa harikası gözlerden uzak kalmayı başarabilmiş. Denizin, dağları ikiye ayırıp ta kendisine bir sığınak yapmaya çalıştığı yer Kelebekler Vadisi... Teknolojiden ve yapılaşmadan uzak kalmayı başarabilmiş ender bakir koylardan birisi aynı zamanda. Babadağ'ın güneydoğu eteğinde yer almakta ve vadinin üst kısımlarında Faralya Köyü sakinleri yaşamakta.

Kelebekler Vadisi'nin sembolü olan pul kanatlı, Jersey Tiger, yani Kaplan Kelebeği aslında bir güvedir.

Sırf bu yüzden gündüzleri çok az uçar. Rahatsız edilmedikçe gündüz kuytuluklarda ve yapraklarda uyuklar. Vadinin diğer sakinlerinden olan gece kelebeği, Orta ve Güney Avrupa'dan başlayarak İran'a kadar uzanan geniş bir coğrafyada yaşıyor olsa da en büyükleri Kelebekler Vadisi'nde yaşamakta.

Kelebekler Vadisi'ne karadan ulaşmayı denerseniz, vadinin içerisine zorlu bir iniş yapmak zorunda kalırsınız. Ölüdeniz'in içerisinden sola doğru ayrılp, Lykia World tatil köyünün yanından geçerek ilerleyen yol sizi Kelebekler Vadisi'nin içerisinde olduğu Faralya Köyü'ne

kadar ulaştıracaktır. Biraz daha ileriye gittiğinizde bir diğer bakir koy olan Kabak Koyu'na ulaşabilirsiniz. Diğer ulaşım ise denizden. Sabahları kalkan günübirlik tekne turları ile Vadi'ye varabileceğiniz gibi, bu tekneleri kaçırmışsanız, dolmuş olarak çalışan küçük kayıklarla da vadiye ulaşma imkanınız var.

Vadinin mülkiyeti çok ortaklı bir kooperatife ait olduğu için iç kısımlarda herhangi bir yapılaşma yok. Kelebekler Vadisi'ne konaklamaya giden macera tutkunları sahilde kurdukları çadırlarda ya da orada ahşaptan çakılmış köşklere geliyorlar.

Göcek

Çengerli Osman Efendi isimli ermiş zat bir gün köyü ziyarete gelir. Yatsı namazı kılınıpta camiden çıkıldığında, yaşlı bir amcanın koluna girer ve ona misafir olacağını söyler. Diğer cemaate de her akşam birisinin evinde kalacağını söylemeyi de ihmal etmez. Sabah namazı için misafir kaldığı evden sokağa çıktığında bir anda köyün çok sessizleştiğini fark eder. Caminin yolunu tutar ve yol üzerinde yaşlı bir teyzenin telaşla eşeğine binmeye çalıştığını görür. “Hayırdır teyze, nedir bu telaşın, nereye yetişeceksin?” diye sorar. Yaşlı teyze de, “Bir adam gelmiş, her gün birisinin evinde kalacakmış, tüm köylü yaylaya göçtü, ben de peşleri sıra giderim” deyince, Osman Efendi, “Aklım ermedi şu göçeğin göçüne, ben gidem de gavur girsin içine” der ve köyümüzün ismi o günden bugüne Göcek olarak kalır. Başka bir rivayete göre ise Rodos’tan getirilen ve burada yapılan şenliklerde oynatılan köçeklerden dolayı bu ismi aldığı söylenir.

İsminin kökeni her ne olursa olsun, keşfedildiği günden bu güne göz-

den düşmeyen ve yabancı turistin, yerli halkın tabiriyle gavurun eksik olmadığı bir şirin beldedir Göcek.

Uzun yıllar sessiz sedasız kendi halinde yaşayan ve geçim kaynağının önemli bir kısmını Türk Maden işletmesinin krom madeni oluşturan Göcek, 1980’li yıllardan sonra dönemin Başbakanı Turgut Özal ve ailesinin buraya gelmesi ve kendilerine bir ada satın almaları ile bir anda yıldızı parlar. Körfezin hemen önünde Göcek Adası’nın doğal bir dalgakıran vazifesi görmesi nedeniyle korunaklı bir liman halini alan denizi, uzun yol yelkenlilerinin önemli bir mola yeridir.

Göcek’in hemen arkasında düz bir duvar gibi yükselen ve en yüksek noktası 1087 metre olan Dikmen Tepesi’nin kolları Göcek’i bir hilal gibi kuşatmaktadır. Fethiye ilçesinin batı sınırını oluşturan Göcek’ten Dalaman İlçesine geçiş önceleri 345 metre yüksekliğindeki Göcek Geçidi’nden sağlanmaktaydı. Fakat uzun uğraşlar sonucunda 2006 yılında hizmete giren, Türkiye’nin tek paralı tüneli olma özelliği ile çağ-

daş bir Deli Dumrul hikayesi olan 960 metre uzunluğundaki Göcek Tüneli, bu zorlu geçişi bir nebze olsun rahatlatmıştır.

Göcek’ten ayrılıp Fethiye yönüne hareket ettiğinizde İnce Köyü’ne girmeden önce yolun hemen sol tarafında, önünde “Daidala” yazan, Likya tipi bir kaya mezarı ile karşılaşsınız. Strabon, Daidala’dan Karia ile Likya arasındaki sınırı belirleyen şehir olarak bahsetmektedir. Kaya Mezarının yakın çevresinde antik kente ait başka bir kalıntıya rastlanmasa da, İnce Köyü’nün sırtını yasladiğı tepede Akropol surları ve bazı belli belirsiz bina kalıntıları görülebilmektedir. Ayrıca İnce Köyü’ne adını veren çok sayıda mağara (in) bu tepenin yamaçlarını süslemektedir. İnce Köyü içerisinde kalan Daidala Antik kentinin, mitolojide Girit Adası’nda Minotauros Boğasının hapsedildiği Labyrinthos’u inşa eden ve daha sonra hapsedildiği kaleden, yaptığı balmumu kanatlar ile kaçmayı başaran usta Daidalos tarafından kurulduğu şeklinde anlatımlar bulunmaktadır.

Günlüklü ve Katrancı

İnce’den hareketle Fethiye yönüne ilerlemeye devam ettiğinizde sırasıyla Günlüklü ve ilerisinde Katrancı Orman Kamplarının tabelalarını görebilirsiniz. Otuz yıldan fazla zamandır Fethiye’nin en güzel ve doğal çadır kamp alanı olan bu iki güzel koydan Günlüklü, sahip olduğu bitki örtüsü ile ayrı bir güzelliğe ve öneme sahiptir. Türkiye’de sadece Marmaris ile Fethiye arasındaki sahil bölgesinde yetişen Günlük (Sığla) Ağacı (Liquidambar Orientalis) Günlüklü koyuna adını vermekle birlikte, etrafa yaydığı eşsiz kokusu ve gölgesinin serinliği ile insanın ömrüne ömür katmaktadır. Günlük ağacının gövdesi bahar aylarında çizilerek, sıcak yaz aylarında gövdesinden akan doğal Sığla Yağı

elde edilmektedir. Sığla yağı da, antiseptik, yara iyi edici ve balgam söktürücü özelliklerinin yanı sıra uçucu yağı parfüm endüstrisi için oldukça önemli bir hammaddedir.

Sığla yağı çok eski devirlerden beri tanınan bir balsamdır. Ticareti Finikeliler tarafından yapılıyordu. Eski Mısırlılar bu balsamı mumyaların hazırlanmasında kullanmışlardır.

Sünnet operasyonundan sonra, yaranın çabuk iyileşmesi için, sığla yağı ve bal karışımı emdirilmiş bir bez sünnet yarası üzerine sarılırdı. 2007 yılında Günlüklü Koyu’nda

bir otelin hizmete girmesi ile birlikte bu eşsiz kamp alanı Günlük ağaçlarının kurumasına sebep olduğu gerekçesi ile çadır kampına kapatılmıştır. Oysa otuz yıldan fazla zamandır çadır kampının kurulduğu alanda, bu kamptan kaynaklı olarak herhangi bir kurumun ya da bozulmanın olmadığı bilinen bir gerçektir.

Günlüklü Orman kampına gününbirlik giriş çıkışlar yapılabilmekte. Katrancı Orman Kampı da, sığ, kumlu, tertemiz denizi ve çam ağaçlarının gölgesi ile gerek gününbirlik kamp, gerekse çadır kampı tutkunlarına hizmet etmeye devam etmektedir.

İncirköy - Üzümlü - Cadianda

Fethiye ilçe merkezine girmeye 4 km kala, Günlükbaşı mahallesi içerisinde sola giden yola sapıldığında İncirköy, Üzümlü köylerine ve Cadianda Antik Kenti'ne giden yola girilmiş olur. Bu yol aynı zamanda Fethiye'yi Çameli üzerinden Denizli'ye bağlayan yoldur.

İncirköy ve Üzümlü çok eski iki Yörük köyü olup, iki köyün arasında kalan bereketli ovada yıllarca yetiştirilen tütün, köy halkının en önemli geçim kaynağı olmuştur. Tütüne kota uygulamasından sonra tütün üretiminin son bulduğu bu bereketli toprakların büyük kısmında bugün lüks villalar yükselmektedir. Üzüm

ve zeytin üretiminin devam ettiği bu köylerde devam ettirilen bir el sanatı ise son yıllarda büyük önem kazanmıştır.

Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar kullana geldikleri el tezgahının biraz daha büyük bir türünde, ince pamuk ipliklerle dokunan ve yöre kadınlarının düğünlerde, bayramlarda ve cenaze evi ziyaretlerinde başlarına örttükleri "Dastar" adı verilen başörtüsü, son yıllarda kurulan kooperatif ile koruma altına alınmakla birlikte, yöre insanına para kazandırmaya devam etmektedir. Çoğunlukla 50 x 70 ebatında dokunan dastarların her bir parçası

"kanat" olarak adlandırılmaktadır. Bu parçalardan da "göynek" adı verilen yazlık, ince ve zarif görünümlü kadın ve erkek kıyafetleri dikilerek günlük hayatta kullanılmaktadır.

Üzümlü köyünün içinden devam ederek hemen yanında yükselen 400 metre yüksekliğindeki tepeye tırmandığınızda Cadianda Antik Kenti'ne ulaşılır. Nemin az olduğu açık bir günde Fethiye şehir merkezinin rahatlıkla görülebildiği Cadianda'da bir antik kentte bulunması gereken yapıların hepsine rastlamak mümkün.

Ören - Araxa

Fethiye ilçe merkezine girmeye 4 km kala, Günlükbaşı mahallesi içerisinde sola giden yola sapıldığında İncirköy, Üzümlü köylerine ve Cadianda Antik Kenti'ne giden yola girilmiş olur. Bu yol aynı zamanda Fethiye'yi Çameli üzerinden Denizli'ye bağlayan yoldur.

İncirköy ve Üzümlü çok eski iki Yörük köyü olup, iki köyün arasında kalan bereketli ovada yıllarca yetiştirilen tütün, köy halkının en önemli geçim kaynağı olmuştur. Tütüne kota uygulamasından sonra tütün üretiminin son bulduğu bu bereketli toprakların büyük kısmında bugün lüks villalar yükselmektedir. Üzüm

ve zeytin üretiminin devam ettiği bu köylerde devam ettirilen bir el sanatı ise son yıllarda büyük önem kazanmıştır.

Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar kullana geldikleri el tezgahının biraz daha büyük bir türünde, ince pamuk ipliklerle dokunan ve yöre kadınlarının düğünlerde, bayramlarda ve cenaze evi ziyaretlerinde başlarına örttükleri "Dastar" adı verilen başörtüsü, son yıllarda kurulan kooperatif ile koruma altına alınmakla birlikte, yöre insanına para kazandırmaya devam etmektedir. Çoğunlukla 50 x 70 ebatında dokunan dastarların her bir parçası

"kanat" olarak adlandırılmaktadır. Bu parçalardan da "göynek" adı verilen yazlık, ince ve zarif görünümlü kadın ve erkek kıyafetleri dikilerek günlük hayatta kullanılmaktadır.

Üzümlü köyünün içinden devam ederek hemen yanında yükselen 400 metre yüksekliğindeki tepeye tırmandığınızda Cadianda Antik Kenti'ne ulaşılır. Nemin az olduğu açık bir günde Fethiye Şehir merkezinin rahatlıkla görülebildiği Cadianda'da bir antik kentte bulunması gereken yapıların hepsine rastlamak mümkün.

Tlos - Yakapark - Saklıkent

Sola saparak Kemer Beldesi'ne girdiğimiz yol ayrımından, sağa döndüğümüz taktirde bizi Saklıkent'e ulaştıracak olan dar yola girmiş oluruz. Yol üzerinde içinden geçeceğimiz köylerden birisi olan Girmeler (eski adı Gebeler) köyünde bir termal kaynak bulunmaktadır. Çok

eski zamanlardan bu yana bu termal suyun çocuk sahibi olamayan çiftlere şifa dağıttığına inanılmaktadır ve günümüzde de kısırlık tedavisi umuduyla termal suya gelen insanlar bulunmaktadır. Termal su kaynağının hemen sağ tarafında halkın İskender Mağarası dediği

büyükçe bir oyuk bulunmaktadır. Rivayete göre Büyük İskender'in yöreyi zaptı sırasında, burada yaşayan insanları bu mağarada toplayarak ateşe verdiği anlatılmaktadır.

Yaka Köyü'nün içerisinde sola döndüğünüz zaman, Fethiye'nin

eneski yerleşim yeri olan Tlos Antik Kenti'ne ulaşılmaktadır. Yapılan kazılarda MÖ 2000 yıllarından bu zamana yerleşimin olduğu saptanan antik kentin, 19. yüzyılda Ali Ağa isimli bir beye yurtluk ettiğini öğrenmekteyiz. Kazıların halen devam ettiği bu yerleşim yerinde Akropol, Nekropol, Stadyum, Gymnasium, Hamam, Roma Dönemi Kilisesi ve önünde sahne binasının da bulunduğu oldukça büyük bir Roma dönemi tiyatrosu gezilebilmektedir. Akropol tepesinin yamacında yer alan Nekropolis kısmında Likya uygarlığına özgü Lahit tipi (semerdam) anıt mezarlar ile tapınak tipi kaya mezarları oldukça ilgi çekmektedir. Hristiyanlık Dönemi'nde Tlos, Lykia'nın Myra Metropolitiği'ne bağlı piskoposluk merkezlerindendir; bu dinsel önem, MS 12. yüzyıla kadar belgelidir.

Tlos Antik Kenti'nin ilgi çeken diğer bir yönü de, mitolojide kanatlı at Pegasus'a binerek Olympos'ta yaşayan ve ağzından alevler saçan Chimera isimli canavarı öldürdüğü anlatılan Bellerophon'tes isimli kahramanın mezarının burada olduğuna inanılmasıdır. Tapınak tipi kaya mezarlarından birisinin giriş kapısının hemen yanında kanatlı at üzerinde betimlenen kişinin Bellerophon'tes, bu mezarın da ona ait olduğuna inanılmaktadır.

Tlos'tan biraz daha yukarılara çıkıldığında Yakapark olarak adlandırılan ve insan eliyle şekillendirilmiş ve özel şahsa ait güzel bir dinlenme alanına ulaşılır. Son yıllarda Yakapark adıyla açılan çok sayıda tesis, gezmeye gelen misafirlere serin bir ortamda soluklanma imkanı sunmaktadırlar.

Yaka Köyü'nün içinden devam eden yol bizi 10 km sonra Saklıkent Kanyonu'na ulaştırır. Antik Kragos (Akdağlar)'un batı eteklerindeki fay kırıklarından birisi olarak ortaya çıkan Saklıkent 9 km uzunluğunda bir kanyondur. Yüksekliği 400-500 metreye kadar çıkabilen dik bir duvar görünümündeki kanyonun en geniş yeri 60 metre civarındır. İlk 2 - 3 km'si rahatlıkla yürünebilen kanyonun daha sonraki kısımları profesyonel tırmanış bilgisi gerektirmektedir. Kanyonun yamaçlarında birbirlerinden farklı yüksekliklerde yirmiyeye yakın irili ufaklı mağara bulunmaktadır. Kanyonun içerisinde Eşen Çayı'nın kollarından Karaçay akmaktadır.

Fethiye İlçe Merkezinde Görülmesi Gerekenler

Likya Lahdi

Fethiye Hükümet Binası ile Postane binaları arasında kalan Likya dönemine tarihlenen lahit mezar, depremler sonucu denizin içerisine kaymış vaziyetteyken, daha sonraları denizin içerisine doğru yapılan doldurma faaliyetleri sonucunda karada kalmıştır. MÖ 340 yıllarına ait bu lahdi'nin kapağındaki kabartmalarda dördüncü yüzyıl, ellerindeki kalkan ve kılıçlarla savaşmakta, uzun giysili bir adamda koltukta oturarak onları seyretmektedir. Yan taraflarda da figürler vardır.

Telmessos Tiyatrosu

Fethiye Müzesi Müdürlüğü 1976 yılında kent merkezinde, Karagözler Mahallesi'nde kazı yaparak burada araştırmalarına başlamıştır. Öncelikle bu alandaki iki katlı ev kamulaştırılmış, 1991-1992 yıllarında da bilimsel kazılara başlanmıştır. MS I. yüzyıla tarihlendirilen 5000 kişilik

tiyatronun önce caveası ortaya çıkmıştır. Bunu izleyen 1994-1995 yılı kazılarında tiyatro bütünüyle ortaya çıkarılmıştır. MS II. yüzyılda heykellerle bezenen tiyatro, diazomalı ve dört girişliydi. Üst revakları günümüze ulaşamayan tiyatronun 28 oturma kademesi oldukça iyi durumdadır. Roma döneminde arenaya dönüştürülmüş ve bu da bazı bölümlerin tahrip olmasına neden olmuştur. Oturma sıraları bozulmuş, plastik eserlerin büyük kısmı kireç ocaklarında eritilmiştir. Bununla beraber Fethiye Müze Müdürlüğü'nün yaptığı kazılarda scene'nin çeşitli bölümlerinde orijinal heykellere rastlanmıştır.

Şehit Fethi Bey Anıtı

Tiyatronun hemen ön tarafında Şehit Fethi Bey parkı içerisinde denize nazır bir konumda bulunan anıt, Fethiye'ye ismini vermiş olan Türk Havacılık tarihinin ilk şehit pilotu Yüzbaşı Mehmet Fethi Bey anısına

yaptırılarak 27 Şubat 2005 tarihinde ziyarete açılmıştır.

Amyntas Kaya Mezarı

Tapınak tipi mezarlara bir örnek olan Hermapias'ın oğlu Kral Amyntas'ın İon tarzındaki mezarı Fethiye'nin hemen arkasındaki yamaçta, Fethiye'nin bir sembolü olarak tüm ihtişamıyla yükselmektedir. Charles Texier 1849 yılında geldiğinde bu mezarın yanına imzasını atmıştır. MÖ IV. yüzyıla tarihlenen bu kaya mezarının cephesi, sütunları, üçgen arşitravı ile tamamiyle bir İon tapınağı gibidir. Dört basamakla çıkılan sundurmada, duvar çıkıntıları arasında iki sütun yer almaktadır. Sol tarafındaki çıkıntının üzerindeki yazıt bize mezar hakkındaki bilgiyi vermektedir.

Fethiye Kalesi

Telmessos ilk kurulduğu yıllarda kent suru ile çevriliydi. Hellenistik

çağda yapılan kale ve surlar Roma döneminde yenilenmiş, ardından kenti denetimlerinde tutan Rodos şövalyeleri tarafından da bazı ekler yapılmıştır. Fethiye depreminde yıkılan surlardan günümüze sadece Roma ve Bizans devrinden arta kalan parçalar gelebilmiştir.

Paspatur

Fethiye'nin eski yerleşiminin olduğu bölge günümüzde deri ve halı satış mağazaları; hediyelik, baharat ve lokum dükkanları ile bar, restoran ve eğlence mekanlarının bulunduğu bir turistik çarşı haline

gelmiştir. Rumlardan kalan evler restore edilerek çeşitli şekillerde kullanılmaya devam edilmektedir. Paspatur Çarşısı içerisinde 1891 yılına tarihlenen bir hamam da yer almaktadır.

Yapılabilecek Turizm Faaliyetleri

Yamaç Paraşütü

Fethiye'nin güneydoğusunda heybetli iki dağ yükselmektedir: Mendos ve Babadağ. 1975 metre yüksekliği ile Babadağ, son yıllarda yamaç paraşütü sporunun en uygun parkurlarından birisi olarak ön plana çıkmıştır. Nisan - Ekim ayları arasında uçuşların yapılabilirdiği Babadağ, 1700, 1800 ve 1900 metredeki kalkış pistleri ile hizmet vermektedir. Ölüdeniz'de yer alan acentalar, kamyonlarla adrenalin tutkunlarını Babadağ'ın zirvesine taşıdıktan ve gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra başlayan uçuş 30 ila 45 dakika arasında sürmektedir. Ölüdeniz ve çevresinin eşsiz manzarası ile süren uçuş, Belcekız plajında son bulmaktadır.

12 Adalar Tekne Turu

Ah bir mavi tur yapsam deyip, o kadar zamanınızın olmamasından şikayetçiyseniz, Fethiye Kordon'dan kalkan tekneler size bir günlük mavi tur heyecanını yaşatacaklardır. Hergün sabah 10:30 da kalkış yapan tekneler Fethiye Körfezi içinde yer alan adaların bir kısmının yanından geçerek, bir kısmında mola vererek sizlere turkuaz rengi tertemiz sulara yüzme imkanı vermektedir. Hürriyet Adası, Zeytin Adası, Kızılada, Yassıca Adalar, Tersane Adası, Göbün Koyu, Bedri Rahmi Koyu turs sırasında görülecek ve mola verilecek yerlerden bazılarıdır. Bedri Rahmi Koyu, 1974 yılında bu koyu ziyaret eden şair ve ressamımızın buradaki bir kayanın üzerine yaptığı balık resmi nedeniyle bu isimle anıla gelmiştir. Tekneler

akşam saat 18:30 civarında tekrar geriye dönmektedirler.

Kelebekler Vadisi Tekne Turu

Ölüdeniz'den kalkan günübirlik tekne turları da size farklı bir rotada, Fethiye'nin diğer güzel koylarını görme imkanı sunacaktır. Mavi Mağara, Kelebekler Vadisi, Soğuk Su Koyu, Gemiler Koyu, Akvaryum Koyu ve Deve Plajı bu tur esnasında yüzmenin tadına varacağınız mola yerleridir.

Jeep Safari

Fethiye'den çıkarak yakın çevreyi gezmenin en güzel ve heyecanlı yollarından birisi de, her sabah konvoylar halinde çıkış yapan jeep safarilere katılmaktır. Sabah 10:00'da başlayan tur, Tlos, Yakapark, Saklıkent rotasını takip ettikten sonra Patara sahilinin başlangıç noktası olan Karadere Plajı'ndaki yüzme molası ile son bulmaktadır.

Plajlar

Gününüzü kalabalıklardan uzak sessiz ve sakin bir deniz kenarında geçirmek düşüncesindeyseniz, Fethiye'den daha uygun yer bulamazsınız.

İrili ufaklı 180 civarında koya ev sahipliği yapan Fethiye'nin en uzun plajı 4 km'lik uzunluğu ile Çalış Sahili'dir.

Bunun dışında Kuleli, Samanlık, Boncuklu, Akmaz, Karataş, Karaot plajları Fethiye şehir merkezinden

kolaylıkla ulaşılabilecek mesafedeki yüzme yerleridir.

Dalyan Tekne Turu

Fethiye'ye 60 km mesafede Ortaca ilçesi sınırları içinde kalan Dalyan Beldesi, doğal dalyan oluşumu ve bu dalyanın denize açıldığı noktada yer alan İztuzu sahili ile dünyaca tanınmış bir tatil mekanıdır. Dalyan içerisinde dolmuş şeklinde çalışan kayıklar sizi arzu ederseniz önce çamur banyosuna götürdükten sonra, 45 dakika sürecek keyifli bir seyahatin ardından, Caretta Caretta türü kaplumbağaların önemli üreme merkezlerinden olan İztuzu sahiline ulaştıracaktır.

Dalaman Çayı Rafting

Yamaç paraşütü ile yeterince heyecan yaşamadığınızı düşünüyorsanız şansınızı bir de Dalaman çayı üzerinde botlarla yapacağınız rafting ile deneyebilirsiniz. Fethiye'deki herhangi bir acentadan rafting için rezervasyon yaptırarak turlara katılabilirsiniz.

Eren Dağı Kayak Merkezi

Bugüne kadar hep yaz turizmi ile gündeme gelen Fethiye, çok yakın bir tarihte kış turizmi için de bir alternatif olma yolunda hızla ilerlemektedir. Turizmin 12 aya yayılması çalışmalarını kapsamında Fethiye'nin Seki Beldesi sınırları içinde kalan Eren Dağı (2.890 m)'nin kış sporları merkezine dönüştürme çalışmaları devam etmektedir. 1996 yılında proje çalışmalarının başladığı Eren Dağı Kış Sporları Merkezi, telesiyey

sisteminin de kurulması ile Ocak 2010 itibariyle hizmete açılmış olsa da, hizmet kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar halen devam etmektedir.

Yayla Etkinlikleri

Fethiye'yi iç bölgelere bağlayan Karabel Geçidi'ni aştıktan sonra Fethiye'nin yayla köylerine ulaşmaktadır. Yayla köylerinde yaz aylarında yapılan çeşitli faaliyetler,

yayla turizminin canlandırılması açısından önem arz etmektedir. Uzun yıllardan bu yana düzenli olarak yapılan ağustos ayında yapılan Seki Çayırı güreşleri ile Boğalar Köyü Yörük Şenliği, yayla etkinliklerinin en dikkat çekenleridir.

Fethiye'de Delbek Kültürü

Delbek Kültürümüz, Fotoğraf: Altan Çelik

Birçok Yörük boyunun yaşadığı Fethiye'nin yazılabilecek çok farklı gelenek, görenek, örf ve adetleri olsa da, bunların içerisinde özellikle dikkat çeken ve değinilmesi gerektiğine inandığım, delbek kültürümüzdür.

Delbek, def benzeri vurmali bir çalgıdır ve Orta Asya'dan buralara kadar taşınmış bir Türk çalgısıdır. Türkmenistan'da Debrek olarak anılan bu çalgı, yaklaşık 30 - 35 cm çapındaki bir kasnağın bir yüzüne hayvan derisi gerilerek yapılmaktadır.

Fethiye düğünlerinde, özellikle kına gecelerinde ve asker uğurlamalarında kadınlar tarafından kına ağıtları ya da asker yakımları (övgü ya da yergi içerikli şiirler) ve manileri eşliğinde çalınır. Fakat dikkat edilmesi gereken bir detay da şudur ki, delbek çalan kadınlar, zaman zaman delbeğin derisini gevretmek (gerginleştirmek) ve daha iyi ses

çıkarmasını sağlamak amacıyla hemen yanlarına bir ateş yakarlar. Bu esnada ortaya çıkan görüntü, Türklerin Orta Asya inanç sisteminde önemli yeri olan Şaman ya da Kam Ana kültürünün bir yansımasıdır. Bu çalgının, Yörüklerin Şiiliği seçen ve Tahtacılar adıyla anılan boyu tarafından sürdürülmemekte olması, bu geleneğin daha iyi anlaşılması bakımından oldukça manidardır.

İslamiyet Öncesi Türk Tarihi'nde din adamları olan Şamanlar (Altay yöresindeki adıyla Kamlar) bulunmaktaydı. Kamlar-şamanlar genellikle erkeklerden oluşuyordu. Ancak, Altay dağları ve civarında yaşayan Türkler'de Kamlar arasında, kadınlarda mevcuttu. Bu kamlar halk tarafından Kam Ana olarak adlandırılıyor ve halk nazarında Akene'nin ruhunu temsil ediyordu.

Kam Anaların başlıca görevleri: Yaptığı dini törenlerle kadınlar üzerindeki birtakım büyüleri bozmak,

hastalıkları tedavi etmek, hamile kadının veya loğusanın yaptığı büyülerle sağlığını korumak idi. Kam Analar dini törenlerini, Şaman Davulu olarak adlandırılan ve yöremizdeki Delbek adlı çalgının benzeri olan çalgılar ile elindeki küçük tokmakla Şaman Davulu-Delbek'e vuruyor, şifa için gelen kadının etrafında dönerek birtakım dualarda bulunuyor ve son kısımda transa girerek ruhları yönetip töreni bitiyordu.

Bu bağlamda yakın tarihimize baktığımızda, son kırınıtları 1960'lı yılların başlarına dek süren, yayla köylerinde ve Fethiye merkezde büyücülükle - nazar bozuculukla uğraşan, dualar okuyup birtakım dini törenler (Altay yöresindeki dini tören hareketlerini yapmasa da) düzenleyen, kadınlar arasında saygın yeri olan ihtiyar kadınlar bulunuyordu. Bu kadınlar ayrıca, kına gecelerinde-kadınlar arası eğlencelerde evlenen kızın evliliğinin güzel geçmesi için elinde delbeği ile dualarla birtakım maniler okuyordu.

Büyü bozma - nazar engelleme-hastalıklara şifa bulma gibi işlerle de ilgilenen bu ihtiyar kadınların okuduğu dualar ile aile hayatına adım atan kızın mutlu bir evlilik geçireceğine halk nazarında çok fazla inanılıyordu. Öyle ki, yeni evlenen kızın Delbekçi duasını almadan evlenmesi halk nazarında uğursuzluk sayılıyordu.

Fethiye Yöresine Ait Bir Kına Havası

Getirin De Kına Yakalım

Yetmezse Gene Katalım

(Of) Gelin Kızı Bulalım

Bu Gelin Kızı Bulalım

Ay Gelin, A Gardaş Kınan

Kutl'olsun

El Oğlu Yanında Dilin Datl'olsun

Gaplara Goydum Gaşığ

Gidiyor Evin Yakışığı

Oluyor Kız Gelin Oluyor

Evler Yalınız Galiyor

Ağlama Gelin Hanım Ağlama

Gidiyon Sevdğin Oğlana

Kaynanalar Yakar Kınayı

Aşk'olsun Doğuran Anayı

Ağlatmayın Garip Babayı

Ağlatmayın Garip Abayı

Ay Gelin A Gardaş Kınan

Gutl'olsun

El Oğlu Yanında Dilin Datl'olsun

Gaplara Goydum Gaşığ

Gidiyor Evin Yakışığı

Oluyor Kız Gelin Oluyor

Evler Yalınız Galiyor

Ağlama Gelin Hanım Ağlama

Gidiyon Sevdğin Oğlana

Derleyen: Ahmet GÜNDAY

Kaynakça

- GÜNDAY Ahmet, *Dünden Bugüne Fethiye*, Emin Ofset, İzmir, 1997
- UMAR Bilge, *Lykia*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1999
- BEAN George E., *Eskiçağda Lykia Bölgesi*, Arion Yayınevi, İstanbul, 1998
- ERHAT Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999
- HERODOTOS, *Herodot Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991
- ÖNAL Mehmet Naci, *Muğla Efsaneleri*, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2005
- KARAĞAÇ Günür, *Daidala'dan Göcek'e*, Can Ajans Ofset, Antalya, 2009
- "Belediyemiz" Dergisi, *Fethiye Belediyesi Yayını*, Fethiye, Mart 2005
- GEZİ Traveller 25.Sayı, *Bir Numara Yayıncılık*, İstanbul, Ekim 1999
- ATLAS Aylık Gezi Dergisi 3. Sayı, *Hürriyet Gazetecilik*, İstanbul, Harian 1993
- ATLAS Aylık Gezi Dergisi 4. Sayı, *Hürriyet Gazetecilik*, İstanbul, Temmuz 1993
- ATLAS Aylık Gezi Dergisi 16. Sayı, *Hürriyet Gazetecilik*, İstanbul, Temmuz 1994
- ATLAS Aylık Gezi Dergisi 42. Sayı, *Hürriyet Gazetecilik*, İstanbul, Eylül 1996
- ATLAS Aylık Gezi Dergisi 54. Sayı, *Hürriyet Gazetecilik*, İstanbul, Eylül 1997
- ATLAS Aylık Gezi Dergisi 87. Sayı, *Hürriyet Gazetecilik*, İstanbul, Haziran 2000
- ATLAS Aylık Gezi Dergisi 101. Sayı, *Hürriyet Gazetecilik*, İstanbul, Ağustos 2001
- YANATMA Servet, *1957 Fethiye Depremi*, *Toplumsal Tarih Dergisi Makale Yarışması*

İkincilik Ödüllü Makale

- EROĞLU Eren Fehmi, *Fethiye Yörükleri ve Tarihi*, *İnternet Makalesi*, Temmuz 2009
- www.tloexcavations.com
- www.fethiye.gov.tr

Yaşar Baba Restaurant

Uçhisar, NEVŞEHİR

T: 0384 219 2870-71

F: 0384 219 28 72

info@yasarbaba.com

www.yasarbaba.com

Yaşar Baba : 0 532 231 3640
Ertuğrul Ertan : 0 535 490 5790

Röportaj

A. Zeki APALI, Rehber

Prof. Dr. Mustafa Akaydin ARO'da

Bu sayımızda, Antalya için vazgeçilmez önemdeki bir görevde bulunan Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Mustafa Akaydin ile kısa bir röportajımız olacak. Röportaja başlamadan kendisini kısaca tanımakta yarar var.

Prof. Dr. Mustafa Akaydin kimdir?

1952 yılında doğdu. İlk, orta ve yüksek öğrenimini Ankara ve İstanbul'da tamamladı. 1975 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu.

1979 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Genel Cerrahi Uzmanı ünvanını aldı. 1980'de Akdeniz Üniversitesi'nde öğretim elemanı, 1984'te Üniversite doçenti, 1992'de profesör ünvanları aldı. Almanya ve ABD'de bir yıl süreli mesleki eğitim, organ nakli ve meme cerrahisi konularında çalışmalar yaptı.

1988 - 1990 yıllarında Antalya Tıp Odası Başkanlığı, 1996 - 2004 yıllarında Akdeniz Üniversitesi Rektör Yardımcılığı, 2004 - 2008 yıllarında Üniversite Rektörlüğü, 2000 - 2008 yıllarında Üniversitelerarası Kurul Üyeliği, 2007 - 2008 yıllarında Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı yapan Akaydin, 01.12.2008 tarihinde siyasete atıldı.

29 Mart 2009 yerel seçimlerine Cumhuriyet Halk Partisi'nin adayı olarak katıldı ve oyların yüzde 42,34'ünü alarak, Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı seçildi.

Prof. Dr. Mustafa Akaydin evli, 2 çocuk ve 1 torun sahibidir.

Antalya İçin Projeleri Nelerdir?

Antalya, sahip olduğu muhteşem doğal, tarihi ve kültürel değerlerle, turizm, tarım, sanayi, bilim ve kültür dahil, çok çeşitli alanlardaki büyük potansiyeli ve insan gücü kapasitesiyle, halkına bugünkünden çok daha yüksek bir yaşam kalitesi sunabilecek bir kenttir.

Antalya'nın halen karşı karşıya bulunduğu sorunların temelindeki en önemli neden ise ulusal ve bölgesel ölçeklerden; kent, mahalle ve yapı ölçeğine kadar uzanan bir yelpazedeki plansız gelişmedir. Kent yönetiminde insan odaklı, kaynakları dengeli, verimli ve etkin kullanan ve uzun vadeli toplumsal yararı gözetten sürdürülebilir gelişme ilkesi yerine, günü geçiştirmeye odaklanmış ve rant maksimizasyonuna dayalı bir anlayışın egemen olmasıdır. Bu yaklaşım bir yandan doğal, tarihi ve sosyo - kültürel çevrenin aşırı yüklenme sonucunda bozulması-

na, diğer yandan kamu kaynaklarının israfına ve Antalya halkının toplam yaşam kalitesinin hiç hak edilmeyen bir biçimde düşmesine neden olmuştur.

Bizim yöneteceğimiz Antalya, planlı gelişen, kaynaklarını koruma-kullanma dengesi içerisinde değerlendiren, kendine özgü kimliğini yaşatan ve sahip olduğu muhteşem potansiyeli halkının refah ve mutluluğuna dönüştürebilen bir kent olacaktır. Siyasi iktidarlar değişse de planına sadık kalacak, demokratik haklarını bu yönde etkin bir biçimde kullanabilen, bilinçli ve duyarlı bir kamuoyuna sahip olması bu açıdan en büyük güvencesi olacaktır.

Antalya ne Dubai'yi ne de bir Avrupa kentini taklit etmeyecektir. Onu benzersiz kılan değerlerini yaşatacak, potansiyellerini bilim, kültür, sanat ve turizm dahil çok çeşitli alanlarda uluslararası rekabet gücüne dönüştürecek, insanların çağdaş kentsel hizmetleri sunabilen bir Antalya olacaktır.

Hayalimiz, Antalya'nın bir turizm, bilim ve kültür başkenti olmasıdır. Bu vizyon, tüm plan ve projelerimize hem ilham kaynağı olacak, hem de yön verecektir.

Turizm mevsiminin on iki aya yayılmasını sağlayıcı ve istihdam yaratıcı özellikleri dikkate alınarak orta vadede 4 mega proje üzerinde yoğunlaşılacaktır. Bunlar;

- *Sağlık Turizmi Başkenti Antalya*
- *Üniversiteler Kenti Antalya*
- *Üçüncü Yaş Grubu Cenneti Antalya*
- *Güneşkent Antalya*

projeleri olacaktır.

Kısa vadede ise, yoksullara iş ve aş yaratacak, esnafın sorunlarına çözüm üretecek, yaşlı, emekli ve engelli yurttaşlarımızın yaşamını kolaylaştıracak, kadınlarımızın toplumsal yaşama aktif bir biçimde katılmasını sağlayacak, gençlerimize iş olanakları sunacak ve halkımızın refah düzeyini yükseltecek plan, proje ve hizmetlere öncelik verilecektir.

Kamu hizmetinin yurttaşlarımıza etkin, verimli, zamanında ve yeterli düzeyde sunulmasını sağlayacak, ulaşım da taşıtlara değil yayalara öncelik verecek, toplu taşımayı halkını ve emek verenleri sömürmek için değil, rahat ettirmek için geliştirecek, motor gürültüsü yerine, eskiden olduğu gibi kuş seslerini, egzoz yerine narenciye ve yasemin kokularını öne çıkaracak, betona değil, insana, toprağa ve denize yatırım yapacak, büyük kentlerin kaybettiği insani değerleri tekrar canlandıracak, yeni inşa edilecek büyük alışveriş merkezlerini kentin dışına yönlendirecek plan, proje ve programlar uygulanacaktır.

Hayalimizdeki Antalya yitirmiş olduğu değerleri onarmak, eski güzel silüetine, akarsu seslerine,

kumrularına, portakal çiçeği kokularına, sessizliğine ve huzuruna tekrar kavuşmak için vatandaşlarımızın da katılımıyla çaba sarf eden bir Antalya olacaktır.

Evlerden, sokaklara ve kentin bütününe uzanan her alanda saygıyı ve güler yüzü çoğaltacak, başta Büyükşehir Belediyesi olmak üzere bireyden kurumlara ve toplumun bütününe uzanan her kademedeki insan ilişkilerinde gücünü sevgi, anlayış ve hoşgörüden alan bir toplumsal dayanışma kültürünün adresi olacaktır.

- Sizin için Doktor kimliğiniz mi, yoksa Belediye Başkanı kimliğiniz mi önce gelir?

Ben hem doktor hem de belediye başkanlığı kimliğimi çok seviyorum. Her ikisinde de iletişim başta gelir. Şimdi sırası gelmişken daha önce başka bir yerde bahsetmediğim bir konuyu anlatayım size. Yıllar önce Ankara Fen Lisesi'nde öğrenciyken, kime hangi meslekler uygundur diye testler yapılmıştı. Benim için o zamanlarda "tıp doktorluğu, din adamlığı ve politikacı" uygun meslekler olarak çıkmıştı. Şu anki durumu biliyorsunuz. İkisini gerçekleştirmiş durumdayım.

- "Rehber" denildiğinde aklınıza gelen ilk cümle nedir?

İçinde yaşadığı ülkenin kültürü, sanatı, tarihi hakkında derin bilgi sahibi insan gelir.

- Sizin için rehberler turizmin neresindeler?

Tam göbeğindeler. İnsanlar bir ülkeye gezmeye giderlerken o ül-

kenin kültür, sanat, tarih ve politik sistemini bilmek isterler. Örneğin ben, Çin ve Mısır'a yaptığım gezilerdeki rehberleri unutamam.

- Göreve geldiğiniz ilk günle, bugün arasında Antalya'daki turizm sektörü için Büyükşehir Belediyesi'nin katkıları ne olmuştur?

Yerel yönetimlere görev biçilmesine rağmen, bu işe önem verdik ve turizm-tanıtım danışmanı atadık. Kent içi turistik çekicilik alanları projelerini yaparken, ulaşımı kolaylaştırıcı ve turizmin 12 aya yayılması çalışmalarını yapıyoruz.

- Turizmle ilgili uygulamaya koyduğunuz ve koymayı planladığınız projelerinizden bize biraz bahsedebilir misiniz?

Antalyalının mutlu olması, belediye başkanı olarak en çok beni sevindirir. Antalya turizmin başkentidir. Türkiye'ye gelen turistin büyük bölümü sadece Antalya'ya gelir. Bizden temiz, düzenli, denizi-yolları pırl pırl bir kent isterler. Bütün bunları yapmak belli oranlarda büyükşehirin sorumluluğundadır. Ancak, bunları yapmak için büyükşehirin turizmden herhangi bir geliri yoktur. Hatta, ilimizde yatırım yapmış, büyük firmaların merkezleri İstanbul'da bulunduğu için, birçok büyük otel, acentanın kazançları burada gerçekleşirken, vergilerini merkezlerinin bulunduğu İstanbul'da ödemektedirler. Bütün bunların merkezi idare tarafından yasal bir düzenleme ile yapılması ile-riki dönemlerde kalıcı çalışmalar yapılmasına katkı sağlayacaktır. Bizim ilk yaptığımız işlerden "Güneşkent Antalya", uzun va-

Prof. Dr. Mustafa Akaydın ARO Cafe & Bistro'da

deli mega projelerimizden Ekolojik Kent Antalya'nın ilk adımıdır.

Kent merkezinde cazibe alanları oluşturuyoruz. Burada herkesin katkısına ihtiyacımız var. Özellikle turizmin içinde olan siz değerli rehberler bu konuda bize önerilerle, projelerle gelebilirsiniz.

Ulaşımı dünya standartlarında bir servis kalitesiyle yapmayı başa-racağız. Yeni alınan toplu ulaşım otobüslerimiz, havaalanı, Kundu ve Beldibi'nden düzenli olarak seferler yaparak merkeze bir hareket getirecek.

- Birçoğumuz gibi Antalya doğumlu olmadığınızı ama Antalya sevdalı olduğunuzu ve birçok Antalyalıdan daha fazla bu şehre sahip çıkıp hizmet verdiğinizi biliyoruz. Bu seveda ilk ne zaman ve nasıl başladı, biraz bahsedebilir misiniz?

Antalya'ya ilk gelişim 70'lerin başı. 1976 yılında üniversite araştırma görevlisi iken Kemer Çamyuva'ya gelmişik eşimle beraber. O doğa, deniz, güzellik bizi o kadar etkiledi ki, dualar etmiştik bize buralarda yaşama olanağı vermesi için Allah'a. 1980'den sonra burada üniversite kurulunca da bizim bir nevi dualarımız kabul oldu. Zira görev yapabileceğimiz bir üniversite de var oldu.

- Sizi sık sık halkın arasında görüyoruz. Oturduğumuz si-

telerde, sivil toplum kuruluşlarına birçok siyasetçiye göre daha fazla zaman ayırdığının farkındayız. Merak ettiğimiz bu toplantılarda size en çok gelen şikayetler nedir?

En başta belittiğim gibi görevim gereği iletişime çok önem veriyorum. Bunu da doğrudan yapmayı, halkın içinde olmayı seviyorum. Değişik şikayetler gelir elbette. Ancak en çok toplu ulaşım ve kenar semtlerde ise mülkiyet-imar sorunları gelir. Bir de bu yıl zaman zaman sivrisinek şikayetleri geldi.

- Babanızın 17. dönem CHP Çorum milletvekili olduğunu biliyoruz, siz de önümüzdeki yıllarda siyasete milletvekili olarak devam etmeyi düşünüyor musunuz?

Ben halkımı seviyorum. Toplumsal sorumluluğunu hisseden bir aileden geliyorum ayrıca. Bu sebeple benim hedeflerimde ilk sırada ülkesel ölçek, sonrasında küçük ölçekler gelir. Şu an itibarıyla bana verilen görevi en iyi şekilde yapmakla meşgulüm. Eğer ileride toplum bana yeni bir görev biçerse, o durumda sağlığım elveriyorsa, aileme danışıp bunu değerlendiririm.

- “Yaparsa Hoca Yapar” sloganıyla seçimlere girdiniz ve seçildiniz. Antalya halkı size bu konuda güvendi. Seçildiğinizi ilk öğrendiğinizde ne hissettiniz?

Bunu hep söyledim, seçilmem konusunda hiçbir tereddüt yaşamadım, beklediğim bir sonuçtu. Yüzde 45 civarında bir oy alacağımı tahmin ediyordum ve sonuç buna çok yakın çıktı. Çok şaşırmadım, beklediğim bir sonuçtu, ama tabii ki Antalya gibi bir şehrin büyükşehir belediye başkanlığını kazanmak çok mutlu etti.

- Üniversiteyi yönetmek mi, Antalya Büyükşehir Belediyesi'ni yürütmek mi daha zor?

Rektörlük ve belediye başkanlığı bir yönetim bilişimidir. Başkanlık daha çok siyasetin içinde olmayı gerektiriyor. Bu sebeple zorlandığım zamanlar oldu. Çünkü Türkiye'deki şekliyle siyasetten hoşnut değilim, ama bu şekliyle de siyaseti öğrenip dünya ölçeğine gelmesi için çalışacağım.

- Sayın başkan, bu kadar yoğun işlerinizin arasında bize zaman ayırdığınız için size Antalya Rehberleri adına çok teşekkür eder, işlerinizde başarılar dileriz.

Asıl ben teşekkür ederim. Bana bu olanağı verdiğiniz için.

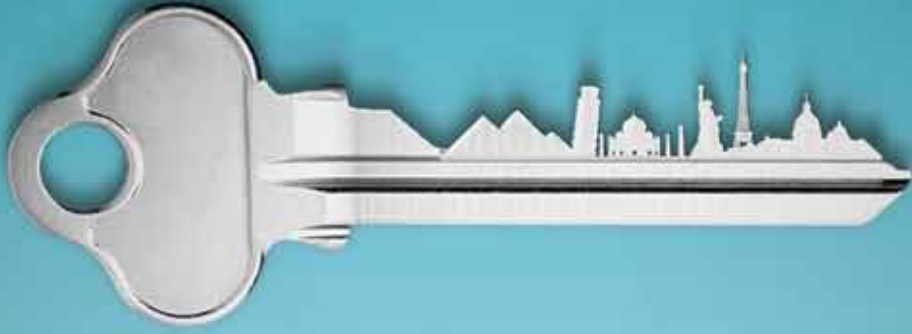

Prof. Dr. Mustafa Akaydın ve ARO Yönetim Kurulu

GAYRİMENKULDE ULUSLARARASI DENEYİM

Her türlü yurt içi ve dışı emlak alım-satım işlemlerinizi en büyük yardımcınız.
Müşteriye özel çalışmalar; projelendirmeler, finansal analizler, yatırım raporları...
Hem de kendi dillerinde.

Farkın ve Güvenin Adresi

estate-ant
Property Investment & Construction Company

Tel: 242 322 5250 | Faks: 242 322 2440 | E-mail: info@estate-ant.com

www.estate-ant.com

Balıklarımız

Atilla Şükrü NİLGÜN, Rehber

Mıgır balığı

Mıgır Balığı

Congridae familyasına mensupdur. Bilimsel adı *Conger conger*'dir. Almanca'da Meeraal, İngilizce'de Conger Eel, İtalyanca'da Grongo comune Fransızca'da Congre diye adlandırılır. Erkek bireyler 150 cm, dişileri 300 cm uzunluğunda ve 60 kg'a varan ağırlıkta olabilirler. Diğer yılanbalıkları ile karıştırılması gerekir. Mıgır balığı yalnızca tuzlu suda, denizde yaşar. Vücut yapısı yılaninkini andırır, derisi kalın, kaygan ve pulszudur.

Mıgırın ana rengi kahve ve gri tonlar karışımıdır. karın bölgesi beyaz ve gri arası renklere sahiptir. Dudakları kalın, gözleri büyüktür. Boğazının yutak bölümü rahatlıkla genişleyip büyük avları yutmasına olanak sağlar.

1 m'lik sığlıktan 1.000 m'lik derinliğe kadar yaşam alanları vardır. Karadeniz'den, Ege'ye, Akdeniz'e, Atlantik'ten Senegal'e, Azorlar'dan, Norveç'e kadar tüm denizlerde bulunurlar. Geceleri aktiftirler, gündüzleri kaya oyukları ve taş kırıkları içersinde hareketsiz dururlar, istisnai durumlarda gündüz de aktif olurlar. Koku alma duyguları gelişkindir.

Yaralı bir balığa ya da rutin hareketler içinde olmayan canlıya derhal saldırıp yutarlar. Balık, yengeç, ahtapot, langust, ıstakoz, her türlü leş menüsünde bulunur.

Mıgır balığı çok mücadeleci ve kolay ölmeyen bir yapıya sahiptir, solungaç kapakları yoktur. Yutağın altında yarıklar şeklinde görülür, göğüs yüzgeçleri küçüktür. 5 ila 15 yıl arasında ergenliğe

ererler. Erkek bireyler 50 - 70 cm dişi bireyler 200 cm'de üremeye elverişli boylara gelirler. Yumurtlamak için 3.000 m'ye varan derinliklere inerler. Yumurtlama bölgeleri pek bilinmemektedir. Dişiler büyüklüklerine göre 3 ile 8 milyon yumurta bırakırlar.

Mıgır balıkları, balıkadamların da favori balıklarındandır, meraklı olmaları ve oyuklarının sabit oluşlarından dolayı yemleme veya Agoşon yöntemi ile balık çağrılır dalgıç öğrencileri de doğal ortamda gözlem yapma olanağı bulurlar. Gece dalgışlarında fenerin ışığı boyunca oyuğundan çıkıp ışık huzmesini takip eder.

Balıkçılar Mıgırları sevmezler, paraketaları bozarak ağlardaki tutulmuş balıklara musallat olurlar. Olta ile tutulduğunda yem olarak

*Akdeniz'in incisi
Antalya'da
Sunlight Residence ile
Konforlu Bir Yaşam
Sunuyor...*

Gürsu Mahallesi 322 Sokak
Villa İpek 16/5 ANTALYA
T: 0242 230 2953
F: 0242 230 2954
info@avrupainsaat.com

www.avrupainsaat.com

en çok ahtapot yemine ilgi gösterirler ancak aç gözlü ve doymak bilmeyen iştahları olduğu için diğer yemlere de gelirler.

Mıgırı tutmak için zokalı ya da hırsızlı iğneler tercih edilir, balık iğne ağzında, oyuğuna girerse onu oradan çıkarmanın nerdeyse imkanı yoktur. İngiltere ve Ada ülkelerinde makbul balıklardan sayılır. Bilhas- sa olta avcılığı yapılır.

Mıgırı yakalandıktan sonra yüksekçe bir yere kafa kısmından asılır ve derisi bir kerpeten yardımı ile çekilerek yüzülür. Kuyruk kısmından 30 cm bir bölüm atılır. Daha sonra dilimlenir ve marine edilir. Zeytin yağı, soğan, domates salçası ya da şaraba yatırılarak bu işlem gerçekleşir.

Marine edimeden yapılırsa tatsız, lastik gibi bir eti çiğnemek zorunda kalırsınız. Marine edilen Mıgırı ince kılçıkları da çekildikten sonra lezzetli olur. Mıgırının tıpsız oluşu, işinin ve hazırlanışının zahmetli oluşu, az bir kısım denizci insan dışında, Mıgırı balığından uzak durulmasına sebep olur.

Mıgırının ekonomik değeri yoktur. Eti beyaz, yağlı, sıkı ve serttir. Ülkemizde Mıgırı balıkları rağbet görmezler, balıkçılar görünüşü itici olan balıkları derileri yüzülmüş ya da dilimlenmiş olarak sunmayı yeğlerler.

Saroz Körfezi'nde ve Ege Denizi'nde çok rastlanır. Büyük Mıgırılar kafa kısımları çoğu zaman darbeli ve yaralanma izleri ile doludur. Açgözlülük ve oburluk Mıgırı için uygun tabirlerdir, sınırları zorlarlar. Sualtında bir oyuğun içinden size doğru gittikçe uzayarak gelen bir Mıgırı tedirginlikte yaratır.

Mıgırılar etçil beslenen balıklardır, zıpkınla yapılan dalışlarda balıkadının belindeki ya da filesindeki balıkları kapmak için hamle yapabilirler. Zıpkın ile dalış yapanlar Mıgırı ile uğraşmak istemezler. Mıgırılar hem çok vakit kaybettirirler hem de zıpkın şişlerini eğirler. Diğer taraftan denizdeki leşleri

tüketmesi bakımından yüzen bir çöp tenekesi gibidirler.

Mıgırılar belirli bir yaşa gelince boy olarak artık uzamazlar, enleri kalınlaşmaya başlar 2,5 m boyunda 50 kg gelen, suyun altında başı bir kayanın ucunda gövdesinin bir kısmı görünen, diğer ucu diğer kayanın arkasında kalan kayar gibi hareket eden bir Mıgırıyı izlemek başka bir dünyanın yaratığına bakmak gibidir.

Sarıkuyruk

Seriola Dumerili bilimsel tanımlanmasıdır. Carandigae familyasındandır. Almanca'da Stachelmakrelen grubunda Bernsteinmakrele adı ile anılır. İngilizcede Greater Amberjack ismini taşır. Ortalama boyları 70 cm olup, 1.90 cm uzunluğuna kadar büyüyebilirler. 80 kg ağırlığında olanları yakalanmıştır. Bireyler denizlerde boylarına göre sürü içinde hareket ederler. Balıkların boyları büyüdükçe sürüdeki birey sayısı da azalır.

Sırtları gümüşü, mavili yeşilli renklerden oluşur, karın kısmı gümüşü beyazdır. Birinci sırt yüzgeci kısa ikincisi ise daha uzundur. Sırt ışınları serttir. Kafa kısmından arka kuyruk yüzgecine kadar sarı renkte bir bant bulunur.

Balık yakalandıktan 1 saat sonra bu bant görünmez olur. Açık denizlerde aynı zamanda kıyıya yakın daha çok taşlık ve kum yerlerde, akıntının güçlü olduğu sularda bulunurlar.

300 m kadar derinliklere inerler ve kalamar sürülerini avlarlar. Tek ya da sürü halinde çok hızlı hareket ederek avlarına dalarlar. Besinlerini kefal, zargana, uskumru, kalamar, sübye, kalamar, istavrit, sardalya, gümüş vb gibi canlılar teşkil eder. Sarıkuyrukun avlanması, akya, yaladerma, lambuka ve tarhun ile benzer özellikler taşır. Genelde canlı yem kullanılması en iyi yöntemdir, ilerya, zargana, sübye en gözde canlı yemlerdir. Manavgatlı balıkçılar canlı çingene palamutunun da iyi iş çıkardı-

ğını söylerler.

Canlı yem, ince beden her zaman diğer yöntemlere göre daha verimlidir. Rapala, kaşık ve son zamanların gözdesi jigging yöntemi ile de avlanır.

Trofe büyük olduğunda ve tekneye çekmekte zorlanılırsa misinin ucuna bidon bağlanılır ve denize atılır. Bidon ya da şamandıra takip edilir sarıkuyruk ya da diğer büyük balıklar hep aşağıya doğru hamle yaptıkları için bidonu da batırmaya çalışırlar. Balık bir müddet sonra çatlar ve yorulur şamandıranın üzerine gidilir ve kıkırdımı ile Trofe içeriye alınır. Lezzet olarak Lichia Amia (akya) daha lezzetlidir.

Sarı kuyruğun kıkı yüzgeci çok güçlüdür, yarım ay şeklindedir, kafa ve gözler birbirleri ile orantılı büyüklüktedir. Akdeniz, Ege, Marmara, Atlantik Okyanusu'ndan güney Afrika'ya kadar tüm denizlerde yaşarlar. Sarı kuyruğun pulları düzdür, akıllı bir balıktır. Balık akıllı deyimi boş bir deyimdir, balıklar unutmaz, büyüdükçe daha tecrübeli ve deneyimli olurlar.

Kefal sürülerini kovalarken koyalara veya liman içlerine kadar girerler ve ağlarla da yakalanırlar. Bazen torpil gibi suyun üzerinde hareket ederken ya da bir yunus gibi sudan kuyruklarının üzerlerine kadar dik bir şekilde yükselirken görünebilirler. Üremeleri yumurtlayarak olur. Yumurta boyları 1.55 mm ile 1.44 mm arasında değişir ve her yumurtanın içinde de bir yağ damlacığı bulunur.

Sarıkuyruk balıkları olta ile yakalandıklarında çoğu zaman misina ile kayaları dolanma yoluna giderler ve böylece misinayı keserler. Zıpkın avcıları içinde mücadele gerektiren zorlu bir av oldukları için gözde avlardandırılar.

Büyük avlarda zıpkıncılar kesinlikle makaralı zıpkınlarla avlanmalıdır. Oltada yakalandığı gibi zıpkınlanan sarıkuyruk güçlü bir şekilde ileriye hamle yapar. Ma-

kara yoksa zıpkın elden gidebilir veya sizi aşağıya çekebilir.

Büyük ve daha akıllı balıklar kaya ve taşlara dolanmaya ya da zıpkıncının etrafında hızlı bir şekilde yüzerek zıpkıncıyı makaranın ipi ile dolamaya çalışırlar. Eğer zıpkıncı, balıkla birlikte onun hızında ve yönünde dönmez ise ip onu sarar ve zıpkıncı boğulur. Örnekleri maalesef bilhassa Akdeniz'de Finike'de ve Mersin'de yaşanmıştır.

Zıpkıncı, balığı su da dik bir durumda tutabilirse balık güçlü kuyruk yüzgecini kullanacağı için balığın yardımı ile su üzerine daha çabuk ve kolay çıkabilir. Sualtında Sarıkuyrukları izlemek büyüleyicidir. Büyük akyalar 3'lü 5'li gruplar halinde hareket ederler, sese duyarlıdırlar. Agoşon yöntemi ile dikkatleri çekilebilir (ritmik ses çıkarma). Sarıkuyrukların 30 kg ve üzeri olanları askeri düzendeki gibi arka arkaya sıralanırlar ve

yalnızca kuyruk yüzgeçlerini hareket ettirerek ilerlerler.

Ekonomik değerleri yöreseldir. Sarıkuyruk balığı da artık kültür balıklarındandır, üretimi yapılmaktadır.

Japonların şaşima adını verdikleri çiğ balık tüketme kültüründe sarıkuyruk önemli bir yer tutar. Sarıkuyruk kültür balıkçılığında satış için boy minimum 40 cm'dir.

1380 sayılı su ürünleri kanununun 2/1 no'lu sirkülerinin 17 no'lu maddesine göre denizlerimizde avlanabilecek en küçük boy sarıkuyruk 30 cm olmalıdır. Aksi halde, 5236 sayılı kabahatlar kanununun 17. maddesine göre para cezası uygulanması vardır.

Sarıkuyruk

YAREN DİNLENME TESİSİ

Ender EKER

Aligöz Mevkii, Çameli Makası
Demir Petrol Yanı Acıpayam/DENİZLİ
Tel: 0 258 539 1115
Ender EKER 0 536 480 5958

Göbekli Tepe

Özgür DOĞAN, Rehber

Kazı Alanından, Fotoğraf: Özgür Doğan

Türkiye'deki Neolitik Çağ Araştırmaları

Tarih öncesi uygarlığında, Epipaleolitik / Mezolitik Çağ'dan sonra gelen, Pleistosen'den Holosen Dönemi'ne geçişle birlikte oluşan yeni iklim şartlarına ve onun oluşturduğu çevreye uyum sağlayan insanoğlunun besin üretimine geçtiği ilk döneme Neolitik1 Çağ adı verilmiştir. Eski tanımlarda tarım, hayvan evcilleştirme, yerleşik yaşam ve çanak çömleğin olduğu döneme Neolitik Çağ adı verilmekteydi. Türkiye Neolitik Çağ yerleşme yerlerinin dökümü verilirken, bu dönem çanak çömleğin var olup olmasına dayandırarak ve basite indirgenerek Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ 3 ve Çanak Çömlekli Neolitik Çağ olarak ikiye ayrılmıştır. Çanak Çömlekli Neolitik Çağ ise yerleşme yerlerini anlatan bilgiler içinde İlk ve Son başlıklarıyla iki evre olarak kabul edilmiştir. Günümüzde ise bu basit ayrım giderek geçerliliğini kaybetmekte, bir gelişim süreci dikkate alınarak yeni bir sıralamaya gidilmektedir.

1960 yılında İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı ile Chicago Üniversitesi Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün ortaklaşa yürüttükleri karma proje ile "Bereketli Hilal" adı verilen çekirdek bölgenin kuzeybatı uzantısında Toros Dağları üzerinde ilk tarımcı toplulukları aydınlatılabilecek, Çayönü, Biris, Göbekli Tepe gibi bir çok yer tespit edilmiştir. Hemen hemen aynı yıllarda Hacılar ve Çatalhöyük'te yapılan kazılar Anadolu'da bu çağın hem de olağanüstü bulun-

tularla var olduğunu ispatlamıştır. Biris Mezarlığı ve Çayönü dışında Suberde/Görüklük Tepe, Er Baba, Can Hasan I ve III kazıları bu çağın varlığını pekiştirmiştir. 1965 yılında I.A. Todd tarafından Orta Anadolu'da gerçekleştirilen yüzey araştırması ve Mellaart, French gibi araştırmacılar tarafından saptanan yeni buluntu yerleri bu çağın sanılanından daha fazla yerleşme yerine sahip olduğunu ispatlamıştır. Son yıllarda Çayönü ile beraber Köşk, Kuruçay, Gritille,

Hayaz, Cafer Höyük, Nevalı Çori, Höyücek, Aşıklı Höyük, Hallan Çemi, Hocaçesme, Bademağacı, Çatalhöyük, Pınarbaşı kazılarının başlaması. Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi için, Levant Bölgesi'nde olduğu gibi PPNA - PPNB - PPNC olarak evrelere ayrılmıştır. Gene son on yıl içinde Göller Yöresi, Ege Bölgesi, ve Marmara Bölgesi'nde yapılan yüzey araştırmaları ile yeni yerler bulunmuştur.

Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ

Kazı Alanından, Fotoğraf: Özgür Doğan

Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi

Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'da genellikle yurt yeri seçiminde hammadde kaynaklarına yakın, göl, bataklık kıyısındaki yüksekçe doğal tepeler ve eşikler ilk sırayı almıştır. Çeşitli av hayvanları dışında bu tip alanlar, kuş, balık ve çeşitli yumuşakçaların bol bulunabildiği yerlerdir. Çayönü (Diyarbakır), Güzir Höyük gibi mevkiiler bu özellikleri taşımaktadır. Gene yaz-kış akan çay ve derelerin kıyılarındaki yükseltilerde köy yeri olarak seçilmiştir.

Bunlara örnek olarak Hallan Çemi (Batman), Hayaz (Adıyaman), Gritille (Adıyaman), Demircitepe (Batman), Akarçaytepe, Teleilat (Şanlıurfa), Cafer Höyük (Malatya) mevkiileri verilebilir. Günümüzde yarı kurak az yağış alan yerlerden birinde, Fırat Nehri'nin yan vadisindeki Nevali Çori mevkiinin (Şanlıurfa) yurt yeri olarak seçilmesinde daha başka bir özelliğe sahip olmasının rol oynadığı sanılmaktadır. Tüm yer seçimlerinde

en önemli özellik yakın çevrede içimi tatlı bir pınarın var olmasıdır.

Bu dönem bütün evreleri (PPNA, PPNB, PPNC) ile bölgede yalnız Çayönü'nde temsil edilmektedir. Şimdilik en eski yerleşme yeri olarak yaklaşık olarak, PPNA'ya tarihlenen Hallan Çemi (Batman) yerleşmesi, Çayönü ile birlikte Yakındoğu'daki PPNA evresine koşut bir evrenin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde var olduğunu ve bu dönemde komşu bölgelerden gelen etkileşmeyi değil, bu bölgemizde yöresel bir kültürün geliştiğini ortaya koymuştur. Hallan Çemi, altı taş subasmanlı üstü dalörgü tipinde basit kulübelere sahip olmasına karşıt üzeri bezemeli taş kapları ile dikkat çekmektedir. Çayönü ise Yakındoğu'da anıtsal mimarisi ile bu çağın mimari gelişimini en iyi yansıtan yer olma özelliğini taşımaktadır. Bu dönemde toplumun daha rahat ve daha ekonomik şartlar için arayışlar içinde olduğu görülmektedir. Nevali Çori yerleşmesi (Şanlıurfa) konut mimarisinin yanısıra tapınağı ile değişik bir yelpazede bulunmak-

tadır. Bu çağda insanlar doğa güçlerinden etkilenecek dinsel inançlara yönelmişlerdir. Bunun etkileri, özellikle PPNB evresinden itibaren olağanüstü özellikler taşıyan tapınakların inşasında ve çok sayıda insan ve hayvan figürünü yapmalarında görülmektedir. Bazı figürler Nevali Çori ve Göbekli Tepe'de (Şanlıurfa) olduğu gibi anıtsal boyutlara ulaşmıştır. Kadın figürlerinin, önceleri kadın doğurganlığının doğanın doğurganlığını simgelemesinden çıkarak bereketli mahsul toplamak için şekillendirildiği ileri sürülmekteydi. Çayönü, Cafer Höyük ve Göbekli Tepe (Şanlıurfa) kazılarında erkek heykellerinin de varlığı figürinlerin başka bir amaçla olasılıkla tanrı adak heykelleri olarak yapıldıkları fikrini akla getirmektedir. Uzun yıllar şiddetli kışları yüzünden Neolitik Çağ'ın avcı toplayıcı hatta ilk tarımcı toplulukları için yaşanmayacak bir bölge olduğu iddia edilen Doğu Anadolu'da Cafer Höyük (Malatya), Boy Tepe (Elazığ) ve Çınaz III (Elazığ) yerleşme yerlerinin ortaya çıkışı yaşanmayacak ortam savını ortadan kaldırmıştır.

Böylece ilk tarımcı toplulukların yanısıra avcı ve toplayıcı ekonomileri olan toplulukların da uygun ortamı olan yerlere kolaylıkla intibak ettikleri anlaşılmıştır. İlerki yıllarda yapılacak yeni yüzey araştırmaları özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde henüz bilinmeyen Neolitik Çağ buluntu yerlerini ortaya çıkaracaktır.

PPN harfleri Çanak çömleksiz Neolitik Çağ anlamında Pre-pottery Neolithic'in kısaltılmış şeklidir. A,B,C takıları (PPNA gibi) ise bu çağın alt evrelerine verilen harflerdir.

İç Anadolu Bölgesi

Anadolu'nun bu bölgesinde de yerleşim yeri olarak su kaynaklarının yakınları seçilmiştir. Genellikle Pleistosen dönemi büyük göllerin kıyılarında ilk yerleşmeler görülmektedir. Çevrede obsidien ve çakmaktaşı gibi hammadde yataklarının oluşu ve hayvan sürülerinin göç yolları üzerinde olma gibi yan özelliklerde bu seçimde rol oynamıştır. Melendiz Nehri'nin hemen yanında kurulan Aşıklı Höyük (Aksaray) bu tip yerleşim için iyi bir örnektir. Göl/Bataklık kıyısı yerleşimlere örnek olarak, kazısı henüz başlangıç safhasında olan Pınarbaşı (Konya) verilebilir. 1996 yılında Niğde - Nevşehir yöresinde gerçekleştirilen yüzey araştırmala-

rında obsidien yatakları çevresinde Kayırlıköy, Nenezi, Kaletpe'de atölyelerin bulunuşu, hammadde-ara yapım - alet yapımındaki teknolojik gelişmeleri ve ilişkileri ortaya çıkarması açısından çok önemlidir.

İç Anadolu'da mimarinin yapım tekniği ve inşaat malzemesi kullanım açısından Toros Neolitiği'nden çok farklı olmadığı görülmektedir. Neolitik topluluklar doğal olarak çevrelerinde bol bulunan malzemeyi yapılarında kullanmışlardır. İç Anadolu Neolitiği'nde, dinsel öğelerin Güneydoğu Neolitiği'nde olduğu gibi baskın olduğu görülmektedir. Gene şimdilik farklı bir özellik, toplum içinde başkan olgusunun ayrı yapı kompleksi ile simgelenmesidir. Aşıklı Höyük'teki çevre duvarı, bu 17 çağın topluluklarının korunma içgüdülerinin göstergesidir. Orta Anadolu'da Can Hasan III (Karaman) ve Hacılar'ın (Konya) Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ5 tabakaları geniş bir alanda açılmadığı için buralardan elde edilen bilgiler yeterli değildir.

Ege Bölgesi

Gerek French gerek Meriç'in araştırmalarında bu bölgede şu ana dek çanak çömlek öncesi yerleşme yerlerinden bir tekine bile rastlanılmamıştır. Bu olasılıkla yüzey araştırmalarının daha çok

ovalarda yapılmasından, ova yamaçlarının bu açıdan araştırılmasından kaynaklanmaktadır.

Akdeniz Bölgesi

Özellikle Antalya yöresi Epipaleolitik Çağ açısından zengin bulgulara sahip olmasına karşın bu yörede araştırmaların daha çok ovalara kaydırılmasından dolayı Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ yerleşmelerinden hiçbirini bulunamamıştır. Doğu Akdeniz'de Antakya yöresinde de özellikle Amik Gölü'nün çevresinde, Mersin -Tarsus dağ eşiğinde yapılacak yeni araştırmalar, bu çağı aydınlayabilecek yeni bulgular bulma ümidi taşımaktadır.

Karadeniz Bölgesi

1996 yılı araştırmalarında tespit edilen Sokukayası (Kastamonu) şüpheli buluntu yeri dışında bu yörede herhangi bir Neolitik yerleşme bulunamamıştır. Marmara Bölgesi: Özdoğan'ın son 10 yılda gerçekleştirdiği yüzey araştırmalarında yörede Epipaleolitik Çağ gelenekli yontma taş endüstrilerin var olduğu ve çanak çömlek parçası bulunmayan bir çok yerin (örneğin Değirmenlik Mevkii-Çanakkale) olasılıkla bu çağı temsil ettiği görülmektedir. Yörede herhangi bir kazı yapılmadığı için kültürler arasındaki ilişkiler bilinmemektedir.

Kaya kabartmalar, Fotoğraf: Özgür Doğan

Çanak Çömlekli Neolitik Çağ

Tapınaklar yakınında insan eliyle şekillendirilmiş kayalıklar, Fotoğraf: Özgür Doğan

Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi

1989 yılından itibaren Çayönü'nün Çanak çömlekli Neolitik katlarının kazılması gerek mimari gerek küçük buluntular açısından bu bölgenin bu dönemi hakkında somut bilgiler kazandırmıştır. Yerleşmenin çanak çömleksiz dönemine tarihlenen "Hücre Planlı Yapılar Evresi"nin sonlarında kerpiç çamurundan yapılmış kaba kaplar ortaya çıkışı ve bir kaç adet çanak parçasının bulunuşu bu dönemin sonunda Çayönü'nün çevresinde çanak çömlek yapmasını bilen toplumların olduğunu ama Çayönü'nde yaşayanların buna gerek görmedikleri sonucu çıkartılabilir. Gritille (Adıyaman) yerleşme yerinde de aynı bulgularla karşılaşmıştır. Çanak çömlekli tabakalarda ise en altta kırmızı astarlı ve boya bezemeli çanak çömlek parçaları onun üstünde ise Hassuna malına benzeyen

parçalar ortaya çıkmıştır.

Çayönü'nde bu tabakalarda taş mimarinin ağırlıklı olduğu ve aralarda geçitleri ile çok odalı etrafında kalın çevre duvarları olan karmaşık bir yapı kompleksinin varlığı izlenmektedir. Buna karşılık Çayönü'ne çok yakın olan Yayvantepe'de (Diyarbakır) ise kerpiç mimari vardır. Kumartepede açılan alanların çok küçük oluşu buradaki mimari hakkında fazla bir bilgi edinilmesine yol açmıştır. Çanak çömleksiz Neolitik Çağ'da olduğu gibi hammadde kullanımı açısından topluluklar yakın çevrelerindeki malzemeyi tercih etmişlerdir. Doğu Anadolu'da Tepecik (Elazığ) ve İkiz Höyük'te (Malatya) Koyu Yüzlü Açıklı maldan örneklerin varlığına dayanılarak Son Neolitik Çağ'ın sonuna ait yerleşimlerin var olduğu iddia edilmektedir.

MÖ 5. bin yılda toplulukların eko-

nomisinde tarım en ön safhayı almakta, sürü hayvancılığı ise daha bilinçli bir şekilde yapılmaktadır. Avcılık ise besin ekonomisinde önemini kaybetmiştir.

İç Anadolu Bölgesi

İç Anadolu'daki göllerin kuruması ile ortaya çıkan verimli topraklarda tarım yapan tarımcı/çiftçi toplulukları olasılıkla artı ürün ile yüksek bir kültür düzeyine ulaşmışlardır. Bu tip yerleşimlere en iyi örnek Çatalhöyük'tür. Buradaki kazının yıllar sonra tekrar başlaması, günün bilimsel kaynakları ile bu kazının desteklenmesi pek çok sorunun çözülmesine yardımcı olacaktır. Kerpiç mimarinin en mükemmel örnekleri bu yerleşme yerinde mevcuttur. Anadolu'nun kerpiç mimarisinin bu çağda olgunlaştığı ve günümüze kadar pek değişmeden geldiği görülmektedir. Olağanüstü duvar resimleri, Çatalhöyük insanların dinsel

düşüncelerini ortaya koymakta, o günün şartlarındaki yaşam tarzlarının öğrenilmesine yardımcı olmaktadır. Köyde, tek tapınak yerine, yapılarıdaki bazı mekânların günlük yaşam ile birlikte dinsel mekân olarak da kullanılmış olduğu tespit edilmiştir. Yapıların bal peteği gibi birbirine yapışık ve dışı kapalı bir şekilde inşa edilme-leri toplumun bir tehlike ile karşı karşıya olduğunun bir belirtisidir. Köşk Höyük (Niğde) malzemesi hem gelişkin hem de basit olan öğeleri ile tarihlenmesi zor olan yerlerden biridir. Özellikle hayvan ve insan kabartmalı çanak çömlekler burada yaşayanların sanat açısından da zengin bir kültüre sahip olduklarını göstermektedir.

Akdeniz Bölgesi

Antalya il sınırları içinde, Amik Ovası'nda yer alan Tell el Cüdeyde ile Mersin Yumuktepe'de ortaya çıkartılan tabakalanma düzeni, uzun yıllar Doğu ve Güneydoğu Anadolu hatta İç Anadolu'nun kültürlerinin tarihlenmelerinde yol gösterici olmuştur. Tell el Cüdeyde'nin Amik A - B dönemine konan tabakalarındaki mimari konusunda bir bilginiz olmamasına karşın Mersin Yumuktepe'nin alt katlarında, Güneydoğu Anadolu'ya koşut bir mimari gelişimin var olduğu saptanmıştır. Akdeniz kıyısı kültürlerde çanak çömlekte ortak

özellik olarak kabuk ya da tırnak baskı bezemenin hakim unsur olduğu görülmektedir. Basit tu- tamaklar dışında İç Anadolu'nun özellikle güney kısmı ile benzerlikler kurulabilir. Amik Ovası'nda-ki özelliklerin ise genelde Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu ile ilgili olduğu gözlenmektedir.

Anadolu'nun göller yöresini de içine alan Batı Akdeniz bölgesinde en eski çanak çömleğin Bademağacı ve Beldibi'nde olduğu sanısı Kuruçay Höyük kazıları ile son bulmuştur. Kuruçay'ın 13 ve 12. tabakalarındaki çanak çömleğin şimdilik, yörenin en eski yapımları olduğu iddia edilmektedir. Bir tapınak köyü olduğu söylenen Höyücek malzemesi içinde de Anadolu'nun kuzeyi ile ilişki kurulabilecek parçalar mevcuttur. Kuruçay biraz daha yeni olduğu gene 14 C tarihlemeleri ortaya çıkan Hacılar ise Kuzeybatı Anadolu ile ilişkiler veren tek merkez olma hüviyetini uzun süre devam ettirmiş ve Fikirtepe - Pendik yerleşmelerinde ortaya çıkan kültürün tarihlenmesini etkilemiştir. Bada- mağacı'ndaki kazılar olasılıkla bu yörede kesin bir kronoloji kurulma- sına yardımcı olacaktır.

Ege Bölgesi

Bu bölgede Neolitik Çağ bulguları ancak yüzey araştırmalarından

gelen çanak çömlek parçalarına dayanmakta. Bölgede soluk açkılı ve erken boyalı maldan örnekler şimdilik Neolitik Çağ'a konmak- tadır.

Marmara Bölgesi

Çanak Çömlekli Neolitik Çağ'ın tabakalanması ve diğer bilgi- ler son yıllarda gerçekleştirilen Ilıpınar ve Hocaçeşme kazıları ile saptanmıştır. Ilıpınar kazısı (Bursa), Kuzeybatı Anadolu'nun Son Neolitik - İlk Kalkolitik Çağ kültürlerini açığa çıkardığı gibi, yıllar boyu göreceli kronoloji ile değerlendirilen Fikirtepe/Pendik kültürünün de mutlak tarihlerle saptanmasına yol açmıştır.

Fikirtepe kültürünün yalnız balık avcılığına dayanan bir ekonomisi olmadığı, Eskişehir'de yer alan Demircihöyük yanındaki bir yerleşmeden gelen Fikirtepe mal- larından anlaşılmaktadır. Gene Fikirtepe kültürünün yalnız Doğu Marmara ve çevresinde değil Batı Marmara'ya kadar ulaştığı Kay- narca Mevkii (Çanakkale) bulun- tuları ile kanıtlanmıştır. Hocaçeş- me Höyüğü'ndeki (Edirne) kazı ise Anadolu ile Güneydoğu Avrupa arasındaki ilişkileri ve Güneydoğu Avrupa tarihöncesi kültürlerle Ana- dolu katkısını ortaya çıkarmıştır.

İnsan eliyle şekillendirilmiş kayalıklar, Fotoğraf: Özgür Doğan

MOTİF

Kültür Merkezi

Kayadan oyma mekanımıza kapısından içeri girdiğinizde kendinizi adeta bir sema dergahında buluyorsunuz. Koridorlardan ilerleyip ayin salonuna ulaştığınızda, ortadaki sahnenin oturma bölümlerine olan yakınlığı ve antika aksesuarlar dikkatinizi çekiyor. Belli ki, mimari ve dekarasyonun bu işin ruhunu yansıtacak şekilde olmasına özen gösterilmiştir. Ayin başlayıp da dergah eğitimi almış semazenler sahnede huşu içinde döndüklerinde tennurelerindeki rüzgarı hissediyor, mimiklerine dalıp gidiyorsunuz... Onların ruhundaki ilahi huzur hemen sizede geçiyor. 45 dakikalık ayini içini kaplayan huzur ve enerji ile izliyorsunuz. Ayin sonunda semazenlerle sohbet etmek ve ikram edilen şerbeti içmek de ayrı bir keyif veriyor. Güzel bir Kapadokya gününü böylesine anlamlı bir akşamda sonlandırmaktan mutluluk duyuyor, Motif'in kusursuz hizmet vermeyi hedef edinen profesyonel ekibine teşekkürü borç biliyorsunuz...

Tel : +90 384 511 48 59 - Fax : +90 384 511 38 93
Yeni Mah. Hasan Kalesi Mevkii No: 1 AVANOS / NEVŞEHİR

www.kapadokya-motif.com

Yeniden Keşif

Tapınaklar bölgesi, Fotoğraf: Özgür Doğan

“1994 Ekim ayıydı, ortalık sonbahar akşam güneşinin yoğun renklerine bürünmüştü. Yolumuz hafifçe yükselen, bir bakışta anlaşılamayan, üst üste yığılı bazalt blokların çokça olduğu bir arazi-den geçiyordu. Tarih öncesi insana ait hiçbir iz yoktu; ne bir duvar ne çanak çömlek parçaları ne de taş aletler. Gittikçe yükselen, ama kaçınılmaz olan, tarih öncesi kalıntıları tespit etmek için yapılan ve önceki pek çok benzer yürüyüşü anımsatan bu yürüyüşün anlamından duyulan kuşku idi.

Köyde sorduğumuz sorularla ilgilenen yaşlı biri, yakınlarda Göbekli Tepe isimli bir dağın olup olmadığı ve orada çakmak taşlarının bulunup bulunmadığı sorumuza, beklenmedik bir şekilde kesin bir “evet” demiş ve oranın köyden görülememesi nedeniyle daha çocuk sayılabilecek birine, bizimle gruptaki dördüncü kişi olarak rehberlik görevi vermişti.

Bu yaşlı kişi Şafak Yıldız’dı. O, bugün Göbekli Tepe’deki - özel önemi olan - Taş Çağı anıtlarının bekçisi. Başlangıçta dağa doğru yükselen yolun bazaltların olduğu yere kadar olan bölümünü arabayla gittik; daha sonra ise araba yolu bitip çok belirgin olmayan keçi yolu başladığı için yaya olarak yolumuza devam ettik. Küçük grubumuz dört kişiydi.

Biri ücra bir yerdeki vadiye kadar getiren şehirden bir taksi şoförü, daha önce söz ettiğim köylü genç, Heidelberg’ten üniversite arkadaşım Michael Morsch ve bu satırların yazarı ben. Sonunda bazalt blokların bittiği ve geniş bir arazinin görülebildiği bir yükseltiye ulaşmıştık. İçeri doğru gittik hiçbir yerde, küçük bir arkeolojik bir iz yoktu. En azından önümüzde bazalt blokların olmadığı kireç taşı platoya ulaşmıştık. Küçük bir çukurluktan sonra platonun devamı olduğu anlaşılan yamacı geçtiğimizde onun karşısındaki yükseltide pek çok yuvarlak tepe ve aralarında çukurluklardan oluşan, platodan yükselen bir tepe yer almaktaydı. Neredeyse bir kartpostal resmi gibiydi. Aradığımız yer burası mıydı?

Göbekli Tepe?

Daha doğrusu Göbekli Tepe ziyareti miydi? Bir ziyaret yerinin varlığını açıkça belli eden tepenin zirvesindeki ağaca bakıyoruz. Göbekli Tepe’yi bulduğumuzdan emindik. Platonun en yüksek noktasında yükselen Göbekli Tepe, sanki bu çevreye ait değilmiş gibi göze batıyordu. Gördüğümüz sadece insan elinden çıkmış bir şey olabiliirdi.

Tepenin yamacına yaklaştığımızda o zamana kadar gri ve çorak olan plato yüzeyi üzerine kristaller serpilmiş gibi parlamaya başladı. Kaya yüzeyi binlerce çakmak taşından oluşmuş bir kilimle örtülü gibiydi. Kilim gibi zemine yayılmış halde gördüklerimiz parçalanmış çakmak taşı yumruları değildi; bunlar yongalar, dilgiler, çekirdek taşlardan kopma parçalardı, yani kısaca söylersek insanların yaptığı aletleriydi. Çanak çömlek parçaları gibi diğer bulgulardan ise hiçbir bulgu yoktu. Tepenin yüzeyi çok sayıda çakmak taşı aletle doluydu ve T biçimli dikili taşlara ait kırık parçalar, Göbekli Tepe’deki taş bentlerin her birini görmekteydi.”

Dikilitaş, Fotoğraf: Özgür Doğan

“En Eski Tapınağı Yapanlar” adlı kitabında Alman arkeolog Klaus Schmidt yukarıda okuduğumuz Göbekli Tepe’yi yeniden keşfini, heyecanlı bir şekilde anlatmaktadır. O günlerde bu keşfin sadece kendi kariyer tarihini değil dünya tarihini değiştireceğini herhalde bilme şansı yoktu. Bölgedeki kazı çalışmalarının her Eylül ayında başladığını ve yaklaşık 10 hafta sürdüğünü anımsatan Klaus Schmidt şunları belirtmektedir:

“Göbekli Tepe’deki kazılarda elde ettiğimiz bulgularla dünyanın bilinen en eski tapınma merkezlerinden birinin bu bölgede olduğunu ortaya çıkarmıştık.

Ancak son kazı çalışmalarıyla tapınma merkezinin dünyanın en büyük tapınma merkezi olduğunu tespit ettik. “Göbekli Tepe araştırmaları sırasında saptadığımız, bu tapınaklarda kendini gösteren kült ve dinin; Yakınoğu’daki Neolitik dönemin gelişiminin güçlü dürtüleri olduğu, gittikçe güçlen-

mektedir. Bu da insanlık tarihini ve atalarımızın özünü biraz daha açıklığa kavuşturmayı vaat etmektedir ve bu nedenle de Taş Çağı avcılarının kutsal dağında bundan sonra yapılacak çalışmaların dönem hakkında bilgi dağarcığımızı geliştirmekte önemli bir rol oynayacağı kesindir”. Göbekli Tepe höyüğü araştırmalarına kadar, buzul çağın sona ermesiyle birlikte, yerleşik yaşama geçişin, çiftçiliğin ve hayvancılığın ortaya çıkmasıyla birlikte gerçekleştiği düşünülüyordu.

Göbekli Tepe kazıları ise yerleşik yaşama geçiş, avcı-toplayıcı toplulukların, dinsel törenlere katılmak için Göbekli Tepe gibi dini merkezlere düzenli olarak bir araya gelmelerinin sonucudur. Böyle kalabalık grupların yiyecek ihtiyaçlarını, çevredeki yiyecek kaynakları ve av hayvanlarıyla uzun vadede karşılamak oldukça güçtür. Bunun neticesinde, bölgede yaşayan topluluklar tarım ve hayvancılığa yönelmiştir.

Norveçli moleküler biyolog Manfred Heun’un genetik araştırmalar

sonucu, önemli kültür bitkisi olan ve yüzlerce genetik varyasyonu bulunan buğdayın atasının, Urfa bölgesinde bulunması da tesadüf olmasa gerek. Max Planck Enstitüsü’nün Köln’de bitkiler üzerine yaptığı araştırmada 68 yeni buğday çeşidini kıyasladığı ve tüm tahılların kökeninin Urfa Karacadağ eteklerinde bugün de halen yetişen yabani buğday bitkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Göbekli Tepe’nin devrim niteliğindeki bulguları, son yıllarda, dünya çapında heyecan yaratmasına sebep olmuştur. Stanford Üniversitesi’nden Ian Hodder **“Göbekli Tepe, o tarihle ilgili bildiğimiz her şeyin değişmesine sebep olacak.”** Witwatersrand Üniversitesi’nden David levis Williams **“Göbekli Tepe tarihin gelmiş geçmiş en büyük arkeolojik keşfi.”** Reading Üniversitesi’nden Steve Mithen **“Burası insan aklının anlamakta zorlanacağı kadar olağanüstü.”** Ünlü alman dergisi Der Spiegel kapaktan verdiği araştırma yazısında Göbekli Tepe’yi cennetin keşfiyle eş tutmaktadır.

Araştırma Tarihçesi

Kazı Alanından, Fotoğraf: Özgür Doğan

Göbekli Tepe 1963 yılında Türk-Amerikan ortak yüzey araştırmalarında saptanmış ve Peter Benedict tarafından 1980 yılında yayımlanmış, ancak bu yerleşimin önemi o dönemde anlaşılmamıştır. Höyüğün yamaçlarında çok sayıda bulunan taş aletlerden ve büyük boyutlu düzgün işlenmiş taşlardan, burasının insanoğlunun ilk yerleşik hayata geçtiği, yani avcı toplayıcılıktan Neolitik Dönemin tarımcılığına geçişin gerçekleştiği bir yer olduğunu ilk etapta anlamak mümkün değildi. Benedict, Göbekli Tepe'yi kesinlikle özel bir yer olarak tanımlamamıştı. O sadece buradan, 1963 yılında Türkiye'nin güneydoğu illerinde yapılan bir arkeolojik survey sonrasında - arkeolojide sistematik olarak yapılan yüzey araştırmaları için kullanılan bir terim - olası en eski yerleşme yeri "adaylarının" yer aldığı uzun buluntu yeri listesinde bilimsel anlamda ilk kez söz etmişti.

Benedict, Göbekli Tepe'de bir mezar olduğunu raporunda belirtiyor. Mezarların hangi döneme ait olduğunu belirtmemiş olsa

da, yazıdan Benedict'in Orta Çağ ya da daha yakın dönemlere ait bir mezarlıktan bahsettiği anlaşılmakta.

Acaba Benedict "T" biçimli dikilitaşları mezar taşları mı sanmıştı ve bu nedenle mi tepedeki bir mezarlıktan söz etmişti? Oysa tepede kesinlikle bir mezar yoktu.

Peki, insanların henüz çanak-çömlekçiliği bilmediği, avcı-toplayıcı olarak yaşadığı, ancak büyük sanatsal yapıları ortaya koyabildiği bu geçiş dönemi neden daha önce keşfedilmemişti?

Bu olgu, Batılı kazı bilimcilerin İncil'deki Kutsal Ülke'yle ilgili söylemleri ispatlama hırslarıyla açıklanabilir. İncil'in izinden giden kazıbilimciler, dev duvarlarıyla Eriha'yı (Jericho) keşfettiler. Ürdün'deki bu yer, üzerinde fazla tartışılmadan insanlığın ilk büyük yerleşim alanı ilan edildi. Eriha'da Ölü Deniz'in kuzey sınırında yer alan ve günümüzde Tell es-Sultan olarak adlandırılan yerde, Hristiyan Avrupa'sının çok iyi tanıdığı bir yerleşme söz konusuydu.

Eriha'nın fethi ve Yeşu'nun başka yollarla savaşması hikayesini bilir misiniz? Yeni Kudüs İncil'indeki çeviride şu olaylar yer almakta:

"Ama yedinci günde, sabahın ilk ışıklarıyla yola koyuldular ve alışılmış olduğu gibi kentin etrafını yedi kere dolaştılar; ama sadece o gün kenti yedi kere dolaşmışlardı. Yedincisinde rahip borazanı üfllediğinde, Yeşu halka şunları söyledi: Yükseltin savaş çığlıklarınızı! Çünkü efendimiz kenti sizin denetiminize verdi. Kentin içinde ne varsa her şeyi ile, efendimizin onuruna yok edilmeye adandı. Bunu takiben halkın savaş çığlıkları yükseldi ve koç boynuzu borazanlar üflendi. Halk borazanın sesini duyduğunda savaş çığlıkları sustu. Kent duvarları yıkıldı ve halk kentin içindeki en yakın yere hücum etti. İşte böylece fethettiler kenti" (Yeşu, 6, 11-20).

İncil'deki Musevi borazan sesleri yıkılan Eriha duvarlarının hikayesinin günümüze kadar gelen etkisi, çalışma alanımızdaki araştırma tarihinin ne kadar ilginç olduğunu bizlere gösteriyor. Evet, bu yüzden Ölü Deniz'deki Tell es-Sultan'daki kazıları yöneten ünlü arkeolog Kathleen Kenyon, İncil'deki hikaye nedeniyle *-bu olay bu şekilde yorumlanmış olsun ya da olmasın-* MÖ 2. binin sonlarına tarihlenebilecek olayı, Eriha'da bulunduğu Taş Çağı duvar kalıntılarıyla karşılaştırarak yorumlamıştır.

Onun görüşüne göre, İncil'de anlatılan gösterişli kent duvarları, bulunduğu Taş Çağı kalıntılarıyla aynıdır. Tell es-Sultan'daki ilk kalıntıları 1868 yılında Charles Warren başlatır. 1907 ve 1909 yılında Teolog Ernst Sellin ve Klasik Arkeolog Carl Watzinger, Tell es-Sultan'daki kazılara devam ederler.

Eriha eski tabakalarının, daha çanak çömleğin hiç olmadığı

bir dönemde yerleşik hayata geçmiş, tarımla uğraşan kültürleri kapsadığı, 1952 - 58 yılları arasında burada yedi sezon kazı yapan Arkeolog Kehtleen Kenyon'a kadar anlaşılamadı. Kenyon, daha 1952'deki ilk kazı sezonunda, Pre-Pottery Neolithic (Çanak Çömleksiz Neolitik) olarak adlandırılan tabakaları fark etmişti. Buluntular karakteristik dış görünüş olarak, bilinen anlamda Neolitik Çağ'a tarihlenebilmekteydi. Ancak o döneme ait ana buluntu grupları arasında olan çanak çömlek yoktu; yani Neolitik Çağ'ın çanak çömleksiz dönemiyle karşı karşıyaydılar. Kenyon, eski ve yeni Pre-Pottery Neolithic tabakaları, Pre-Pottery Neolithic A ve B olarak birbirinden ayırır ve PPNA ve PPNB kısaltmaları da buradan gelmektedir, (kısmen) kolay şekilde akılda tutulabilir: PPNA, Çanak Çömleksiz Neolitik A, eski tabakalar ve PPNB, Çanak Çömleksiz Neolitik B, yeni tabakalardır. Kenyon bu tanımlara uygun şekilde, çanak çömleğin "kılavuz fosil" olarak adlandırabileceğimiz iki yeni evresini daha, Pottery Neolithic (Çanak Çömlekli Neolitik) A ve B'yi tespit eder. Bu evreler de uygun şekilde PNA ve PNB olarak kısaltılmıştır.

Ayn Gazal - Eriha'nın Kardeşi

Ayn Gazal yerleşmesi, 1974 yılında Ürdün'ün başkenti Amman'ı yakınlardaki Zarqa'ya bağlayacak otoyol çalışmaları sırasında ortaya çıkmıştır.

Ayn Gazal hiç kuşkusuz Çanak Çömleksiz Neolitikte (PNN) çok önemli yerleşmelerden biriydi. 15 hektarlık yerleşim alanıyla, mimaride, sanatta ve ritüel uygulamalarda benzerlik gösteren Eriha'dan daha büyüktü. Bu nedenle Rollefson iki yerleşmeyi "kardeş kentler" olarak tanımlamıştır. Rollefson, bunun dışında, Ayn Gazal'daki nüfus artışının, Eriha'da MÖ 7. binin ortalarındaki nüfus azalmasıyla kısmen ilişkili olduğunu belirterek,

o dönemlerde Eriha'daki nüfusun bir kısmının Ayn Gazal'a göçtüğü görüşünü öne sürmüştür.

Bereketli Hilal ve "Çekirdek Bölge (Hilly Flanks)"

Kazıbilimciler, tarihöncesine ait başka yerleşim alanlarını Ürdün'de, Dicle ve Fırat ırmaklarının verimli ovalarında aradılar ve tahminlerinde yanıldıklarını keşfettiler. Sonraki yıllarda, kazıbilimciler, bu iki ırmağın çıktığı yer olan Güneydoğu Anadolu bölgesini (Üst Mezopotamya) keşfettiler ve buralarda önemli buluntulara rastladılar. Böylece, "Bereketli Hilal" olarak adlandırılan ve Filistin'deki Lübnan Dağı'ndan kuzeydeki Amanos Dağları'na uzanan, Doğu Torosların güney eteğini izleyerek Zagros Dağları'yla güneye kıvrılan bölge uygarlığın beşiği ilan edildi.

Tarım ve hayvancılıkla ilgili çok erken dönemlere ait buluntular, bir neolitik devrimin gerçekleşmiş olabileceğine ilişkin tezleri doğruluyordu. Neolitik devrim, beraberinde yeni beslenme ve toplumsal yaşam biçimlerini, en önemlisi, uygarlığın doğuşunu getirmişti. Peki, insanlar neolitik çağdan önce nasıl yaşıyorlardı? Günlerini yalnızca temel gereksinimlerini sağlamakla mı geçiriyorlardı? Bu sorunun yanıtını merak eden kimi arkeologlar, 1960'lı yıllarda "Bereketli Hilal"ın kenar bölgelerini araştırmaya başladılar ve önemli bulgular elde ettiler. Zagros ile Toros dağlarının eteklerinde, daha çiftçiliğe ve yerleşik yaşama geçmeden kültürel değerlere sahip gelişmiş bir taş çağı kültürüne ait birçok yerleşim alanını keşfettiler.

Göbekli Tepe kazılarını ve olgusunu daha iyi anlayabilmek ve yorumlayabilmek için, bizleri Göbekli Tepe'ye götürecek, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, özellikle de Urfa bölgesi neolitik araştırma ve kazılarını gözden geçirmemiz gerekir.

"Bereketli Hilal'in Batı Kanadı"

Çayönü kazıları uzun süre bölgede yürütülen tek Taş Çağı araştırması olmuştur. Diğer buluntu yerlerinin ortaya çıkartılması ve kazılması ise Fırat Nehri boyunca yapılan Karakaya ve Atatürk barajlarının yapımına paralel olarak yürütülen uluslararası arkeolojik kurtarma projeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Önemli buluntu yerleri arasında Malatya'daki Cafer Höyük'ü ya da Antik Dönem Hellen yazarı Lukianos'un (MÖ 2. yy) yurdu olan Samsat'ı, antik ismiyle Samosata'yı, Gritille'yi, Hayaz Höyük'ü, Nevali Çori'yi sayabiliriz.

Yukarı Dicle Bölgesi'ndeki Hallan Çemi, komşu Kuzey Irak'ta yer alan Nemrik ve Kermez Dere'de kazılar yapılmıştır. Özellikle bu üç buluntu yeri sürpriz sonuç vermiştir. Kermez Dere ve Hallan Çemi yerleşmeleri Natuf Kültürü'ne kadar (MÖ 12 - 11 bin) geri gitmektedir.

Nevali Çori

Her şey 1979 yılı sonbaharında genç bir arkeoloğun Fırat'ın Türkiye'deki orta bölgesinde yüzey araştırması yapmasıyla başladı. Yeni başlamış Lidar Höyük kazılarının başkanı Harald Hauptmann'ın görev vermesi üzerine Hans Georg Gebel, Tunç Çağı höyüğünün yakın çevresinde başka arkeolojik yerleşmelerin olup olmadığını anlamak için araştırmalara girişir. Gebel, buranın bir İlk Neolitik Çağ yerleşmesi olması gerektiğini hemen anlar. Ona eşlik eden çoban, aslında vadinin tümü için verilmiş, sadece o bölgede yaşayanların kullandığı ve hiçbir haritada olmayan "Nevali Çori" ismini söyler. Böylece Gebel "No.40" buluntu yerine bir de ek olarak "Nevali Çori 1" ismini verir, çünkü kısa bir süre sonra vadinin içinde, çoğu Paleolitik Çağ'a tarihlenen başka buluntu yerleri de saptanacaktır.

Gürcütepe ve Yeni Araştırma Projesinin Doğuşu

Tepeden Görünüm, Fotoğraf: Özgür Doğan

Acaba Yukarı Mezopotamya ilk neolitik yerleşmelerinin birbirine ve Nevali Çori'nin komşu yerleşmeleri ne kadar uzaklıktaydı.

Kesin olan Fırat ve Dicle arasındaki geniş bölgede daha bilinmeyen yerleşmenin olduğuydu. Ama buna rağmen 1994 yılında hiç beklenmedik bir şekilde, bu bölgede, bizleri Göbekli Tepe'ye biraz daha yaklaştıracak bir yerde Çanak Çömleksiz yeni bir yerleşmenin bulunduğu haberi geldi. Burası Urfa'nın hemen yakınlarındaki Gürcü Tepe yerleşmesiydi.

Nevali Çori ile başlayan ve Gürcü Tepe ile devam eden "Urfa Projesi" büyük bir hız kazanmıştı.

Gürcütepe II şimdiye kadarki çalışmalara göre suya ve tarım alanlarına yakın, genel yaşam birimlerine ve tek tük özel yapıya sahip ilk Neolitik yerleşme tipine uymaktadır. Çayönü'ndeki Çanak Çömlekli Neolitik yerleşim evrelerinin, çanak çömleksiz yerleşmelere olan belirgin mesafesi de buna çok benzemektedir. Zengin çakmaktaşı ve obsidyen alet endüstrisinin yanı sıra, aralarında parlatılmış taş kaplar ve üretim yerlerinin çok

yakınında bulunan, sert kuvarsit taşından kap delicileri ve kaya parçalarından yapılmış birçok başka alet ele geçmiştir.

Buranın zengin hayvan türleri (Göbekli Tepe'de ise bir tek hayvan türü tespit edilmiştir) sadece yabani hayvanları, öncelikle de yabani boğayı, ceylanı, yabani domuzu, tilkiyi ve onageri, yani Asya yaban eşeğini kapsamaktaydı.

Pek çok hayvan türü arasında, Göbekli Tepe buluntularında olmayan, evcilleştirme belirtilerini gözlenebiliyordu.

Gürcütepe'de kültüre alınmış bitkiler var ama Göbekli Tepe'de hiç yok. Sonuç olarak Göbekli Tepe'deki yapılar Gürcütepe'den daha eski değillerdi, ama bu bölgedeki insanların daha farklı beslenme alışkanlıkları vardı ve farklı besin kaynaklarına sahiptiler. Gürcütepe'deki "vadi yerleşmeli", Göbekli Tepe'deki "dağ yerleşmesi" karşısında konumlanmıştı, ancak sürekli derin zıtlıklar ortaya çıkmaktaydı. Bu nedenle Göbekli Tepe ve Gürcütepe'nin, bu iki buluntu yerinin ilk Neolitik yerler arasında iki karşıt örnek oldukları

sonucunu çıkarabiliriz.

1995 den bu güne kadar Klaus Schmidt ve ekibi tarafından yapılan kazılarda üç farklı tabakaya ait bulgulara rastlanmıştır.

Göbekli Tepe'nin en eski tabakası III. Tabakadır. MÖ 10. bine tarihlenmektedir. Şimdiye kadar III. tabakada ortaya çıkartılan görkemli, dikilitaşlı yuvarlak yapılar, höyüğün güney kanadının iki bölüme ayrıldığı ve güneyde bir vadiye açıldığı yerde, derin bir çukurlukta bulunmaktadır. Tabaka III'e ait yapıları, taş, sediment ve benzeri maddelerle doldurulmuş olarak bulundu. Bu tabakada 43 adet "T" başlı dikilitaş bulunmuştur. Bu tabaka kesin olarak Çanak Çömleksiz Neolitik döneme tarihlenmektedir.

II. tabaka MÖ 9. bin buluntuları, gerçi büyük oranda geç döneme ait III. tabakadan ayrılmakta, fakat III. tabakanın ana sembolü olan "T" biçimli dikilitaş, II. tabakada da devam etmektedir. Dikilitaşlar bundan sonra sadece 1-2 m uzunlukları ile eski dönemlere ait büyük heykellerin gölgesinde kalsalar da taştan yapılmış insan biçimli varlık-

Fırat'daki Menhirler (Dikilitaşlar)
-Bir resim bulmacası ve Yorum

Fotoğraf: Özgür Doğan

Denemesi Dikilitaşın insan biçimli (antropomorf) olarak yorumu- Nevali Çori'de yapılmıştı. Dikilitaş başlarının hatları oldukça stilize olarak, bir insan başının profilini sık sık tekrarlıyordu. Bu durum özellikle Nevali Çori buluntu örneklerinde görülen yüz uzunluğunun kafatası bölümünden daha uzun olması şeklinde gözlenmişti. Bulunan kollar ve eller bu durumu ispatayan en son veri olarak gösterilebilir. "T" biçimli dikilitaşların stilize edilmiş insanları betimlediği yorumu, arkeologlara "ön ve arka", "karın ve sırt", "sol ve sağ yan"dan benzeri tarif yapma imkanı veriyor. Gerçi Göbekli Tepe'de kollar ve eller ile ilgili çok az dikilitaş bulundu. Göbekli Tepe'deki "T" biçimli dikilitaşlardaki yüzler ve kafalar ise genelde hep aynı büyüklükte yapılmıştır. Buna rağmen Göbekli Tepe dikilitaşlarının da taştan yapılmış insan biçimleri olarak anlaşılması gerektiği konusunda eminiz.

Dikilitaş 1'in sol tarafında, "T" başın hemen altında, ağ benzeri izlerin olduğu ilginç bir desen dikkati çekmekteydi. Başlangıçta bunlar biraz kuşkuyla iç içe geçmiş yılanlar olarak yorumlanmıştı. Ağın üst sınırında sekiz, altında ise sekiz

adet, Göbekli Tepe yılan başlarında karakteristik olan kalp şeklinde kabartmalardır. Artık bileşik yılan gruplarına ait diğer buluntular da var; böylece Dikilitaş 1'deki ağın bir yılan ağı ya da yılan örgüsüne ait olduğu konusunda hiçbir kuşku kalmamıştı.

Dikilitaş 1 ayağına kadar gelen taş levha sekiye kadar açığa çıkartıldı. Ön yüzünde toplam beş yılan betimi vardı. Yukarıdaki dört yılan aşağıya doğru kıvrılmaktaydı; dikilitaşın alt yarısının sonundaki beşinci yılan ise yukarı doğru ilerlemekteydi.

"Yılan örgüsü"nın hemen altında kısmen küçük dört ayaklı belki bir koça ait kabartma görülmektedir.

1995'teki deneme kazılarında ortaya çıkan aletlerin buluntu dağılımı, buna ok uçları da dahil, PPNB'nin başlarına ve PPNA'ya işaret etmekteydi. Bu iki dönem arasındaki geçiş, yani Çanak Çömleksiz Neolitik A'den B'ye geçiş, yaklaşık MÖ 8.800'lere denk düşüyor. Bu dönemde, en azından bize göre, A Yapısı inşa edilmiştir. Radyokarbon tarihlemesi yapılmış çok sayıda botanik örnek sonuçları da, arkeolojik tarihlmede

arzu edilen kesinliği getirmekte ve yaklaşık MÖ 8.900'lere işaret etmektedir.

B Yapısı'nın Merkezi Dikilitaşları

Dikilitaş 9 ve 10, B yapısındaki merkezi dikilitaş çiftini oluşturur. Bunlar, daire ya da tam belirtirsek poligonal (çok yüzeyle) bir planla dikilmiş olan duvar yüzeylerine bağlı dikilitaşlarla çevrilmiştir. Merkezi iki dikilitaşın alın yüzeyi kuzey-güney yönündedir.

Dikilitaş gövdelerinin birbirlerine dönük "iç yüzeyleri"nde ise güneye doğru zıplayan, doğal büyüklükte tilki kabartmaları vardır. Erkek oldukları açıkça görülebilen iki hayvan kabartması, tarz olarak birbirlerine çok benzemektedir.

Dikilitaş 9'un önünde taştan bir kap, terazzo tabana gömülü şekilde bırakılmıştır. Dışarıdan küçük bir kanal yatay olarak kapın merkezine doğru gitmektedir. Bu buluntunun konumu, yüzeyde ele geçen diğer benzeri buluntuların, geçici de olsa, "adak kapları" olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Bu kapların ilk işlevlerinin ne olduğu tam olarak bilinmediği için, verilen bu isim geçicidir.

Beklenilenin tam tersine Dikilitaş 10'nun batı yüzünde ikinci bir taş kap bulunamadı.

Dikilitaş 10'nun batı yüzündeki tilki kabartmasının altında bulunan çizi bezek tekniğiyle yapılmış resimler oldukça dikkat çekicidir. Bu resimlerde bir yaban domuzu ve üç köpek betimi yer almaktadır. Köpeklerden birinde, bu türler için tipik olan şekilde kuyruğun başına doğru kıvrılmış olması, bunların gerçekten de köpeği betimlediğini bize göstermektedir. Genel olarak akla bir av sahnesi gelmektedir.

B Yapısı'nın yuvarlak planlı duvarı ve dikilitaşları yaklaşık üçte iki oranında kazıldı. Batı, Güney ve Doğuda yuvarlak plan bütün olarak açığa çıkartıldı. Sadece, çok büyük olasılıkla diğer dikilitaş dizilerinin yer aldığı bitişik alanın kuzey bölümü kazılmayı beklemekte. Poligonal dairenin batıdan doğuya kadar olan çapının 9 m, güneyden kuzeye kadar olan çapının ise 10 - 15 m arasında olması beklenmekte.

B Yapısı'ndaki merkezi dikilitaşta yer alan tilkiler dışında sadece diğer iki dikilitaşta kabartmalar var. Dikilitaş 14'ün sağdaki gövde kısmında, büyük oranda çevre duvarıyla kapatılmış, üzerinde şimdiye kadar bir tilkiye ait olabileceğini tahmin ediyoruz. Dikilitaş 6'nın dışında, poligonal dairenin diğer tüm dikilitaşlarında hiç kabartma bulunmamaktadır. Yapının güney kısmı henüz tümüyle ortaya çıkartılmadığı için, bu durum kazılara bağlı olarak ileride değişebilir. Dikilitaş 6'nın 1998 kazısı sırasında taş örgünün arkasında saklı kalmış bir hayvan kabartması bulunmuştu. Bulunan düz kabartmadaki motif, 1995 yılında yüzey buluntusu olarak ele geçen yüksek kabarmadakine çok benziyordu. Kabartmanın, dikilitaş başının arka tarafında olması da, şimdiye kadar elde ettiğimiz bilgilere göre alışılmışın oldukça dışında. Sadece bitişikteki dikilitaşta benzeri konumda başka

bir kabartma biliyoruz; o da çevre duvarı ile neredeyse tümüyle kapatılmış olduğu için, hayvan kabarmasının kuyruğundan başka bir bölümü görülmemektedir. Benzer şekilde üstü örtülü Dikilitaş 6'daki sürüngenin alt kısmına ait kabartmanın, aşağıya doğru sürünen bir yılanla ait olabileceği düşüncesi akla gelmekte.

Göbekli Tepe heykellerinin çeşitliliği, buluntuların çok iyi korunmamış olması neredeyse hepsinde gözlenebilen parçalanmalarına rağmen, genel bir çerçevenin çizilmesine olanak vermektedir. Saldırgan hayvan tipleri çoğunluktadır. Heykellerin büyük çoğunluğu hiç kuşku duymadan "tehlikeli görünüm" veren gruba dahil edilebilir. Hayvanlar, bir anlamda kötülüklerden korunmak - başka bir şekilde belirecek olursak korkutmak - böylece de "apotropeik" (tehlikelerden koruyucu) bir etki sağlamak amacıyla yerleştirilmiştir.

Antik mitolojide cehennem köpeği Kerberos'un yer altı dünyasına girişi kontrol etmesi gibi, Göbekli Tepe'nin dışlarını gösteren yırtıcı hayvanları da aynı izlenimi veriyor.

Bunların, neredeyse her zaman dikilitaşların altında yer alan, böylece bakanlara doğru sürünerek geliyor izlenimi veren, çok sayıda yılan tarafından ise dörtten daha az olmayan yılanlar gelmektedir.

Apotropeik (kötülüklerden koruyan güç) yorumu kabullenilse de, Nevali Çori heykelleri ile karşılaştırıldığında ortaya oldukça ilginç gözlemler çıkmakta. Orada "kuş" motifi ve insan başı iki kez tespit edilmiştir, ancak saldırgan yırtıcı hayvan betimleri hiç görülmemektedir; en azından bu durum büyük plastik betimlerde böyledir. Kireçtaştan yapılmış kurt ya da aslan başına benzeyen bir küçük hayvan kafası heykeli

Göbekli Tepe'de bulunan büyük yırtıcı hayvan motiflerini hatırlatır. Nevali Çori'de az sayıda büyük plastik örnekler olduğu gözlemi çok önemlidir, çünkü kötülüklerden koruyucu yabancı hayvanların burada olmayışı, buranın Göbekli Tepe'deki kült yerinden çok daha farklı bir işleve sahip olduğuna işaret etmektedir;

Nevali Çori, yaşayanların yeriydi, Göbekli Tepe ise ölülerin.

Göbekli Tepe'de neyin korunması gerektiği konusu cevaplanmayacaktır. Bazı heykellerde insan ya da hayvanlar, insan kafalarına sarılmaktadır. Bu motif, Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'da (PPN) yaygın şekilde görülen kafatası kültü ve yeniden şekillendirilmiş kafatasları göz önüne getirildiğinde, pek şaşırtıcı değildir. Göbekli Tepe'deki bu buluntuları, burada ölümle ilgili şeylerin ön plana çıkarıldığının bir işareti olarak kabul edebiliriz. Büyük boyutlu bu insan kafası betimleri, doğal büyüklükten çok küçük boyutlara kadar çeşitlilik göstermektedir. Yeniden canlandırılması yapılabilen bazılarını ise ileriki sayfalarda, bütün olarak koruna gelmiş Urfa heykellerini gördüğümüzde ele alacağız. Diğer kırık parçalar ise ilhifallus protom (daha önce belirlenen ereksiyon halindeki cinsel organı olan erkek betimleri) tarzı heykellere ait olabilir.

Burada taşlar ya da kayalıklar, yani doğal bir çevre resmedilmiş olabilir. Genel olarak kuşların üstünden sıçradıkları bir çevre anlatıyor olabilir. Eğer bu yorumu kabul edersek, hep farklı yerlerde konaklayan ve sıçramak üzere olan bir kuşu düşünebiliriz.

Ama kabartma desenler bu kadarla kalmıyor. Dikilitaş gövdesinin üst kısmında ise güçlü bir yaban domuzu bulunmaktadır. Büyük başı, dışarı çıkmış sivri dişleriyle korkutucu bir şekilde sağa doğru bakmaktadır. Ağda, başka bir de-

Kazı alanından, Fotoğraf: Özgür Doğan

yişle kayalıklar üstünde sıçrayan kuşların aksine, hayvanın ağzının hemen üstünde, yaklaşık 20 cm derinliğindeki oyuğu hesaba katmazsak, erkek yaban domuzunun diğer desenlerle bir ilişkisi yoktur.

Erkek yaban domuzunun altında ise Dikilitaş 2'den bildiğimiz "arma" düzeninde bir tilkinin başı görülmektedir. Hiç kuşkusuz buradaki tilki başı, Dikilitaş 2, 9 ve 10'dan bilinenlerin beklenen bir devamı gibi olsa da, dikilitaşın açığa çıkartılması çalışmaları, tilkinin ense yüksekliğinde dikilitaşa hafifçe dokununun bir terazzo tabanın ortaya çıkması nedeniyle durduruldu. Bu taban iç çevre duvarı ile bağlantılıydı ve çevre duvarının genel olarak farklı evrelere sahip olduğunu bize göstermekteydi. Çevre duvarlarının kademe kademe içe doğru yükseltildiği ve bu nedenle doğal olarak içteki daire biçimli yapının gittikçe küçülmüş olduğu görülmekteydi.

Bunun dışında, erkek yaban domuzu kabartmasının hemen önünde, yine bir erkek yaban domuzuna ait orta büyüklükte dikkat çekici bir heykel bulundu. Burada da baş, ağız ve dişler vurgulu bir şekilde gösterilmiştir. C yapısı'nın iç çevre duvarının üst kenarında, dikilitaş 24 ve 36

arasında, üzerinde neredeyse bütün olarak koruna gelmiş yüksek kabartma olan büyük bir kireçtaşı levha bulundu. Kabartmada dizleri üstüne çökmüş, küçük bir köpeğe benzeyen, küçük dişleri dışarıda, kıvrık geniş bir kuyruğu olan bir hayvan betimlenmişti. Kafası, "dişleri dışarıda yırtıcı hayvan" tipi ana hatlarına çok benzeyen oldukça iyi koruna gelmiş bu örnek, genel bir yeniden kurgulamaya olanak sağlamaktaydı, yüksek kabartma "sürünge" tipiyle birlikte. Burada yeni bir betim tipi ortaya çıkmaktadır: Çömelmiş, saldırgan hazır, saldırgan yırtıcı hayvan.

Bu alandaki duvarların özgün yüksekliğiyle günümüze kadar koruna geldiğini kabul edersek, bu yapının bir tavana sahip olabileceği düşüncesi çok büyük oranda geçerliliğini yitirmektedir. Heykelin üstüne konulduğu duvarın, kesinlikle bir tavan destek duvarı olamayacağı ortadadır. Sonuç olarak C Yapısı'nı, duvarlarının yüzeyi koruyucu ve korkutucu işlev gören yırtıcı hayvanlarla süslü, üstü açık bir kutsal alan (temenos) olarak tanımlayabiliriz.

4. C Yapısı - Erkek Yaban Domuzu Evi'nde

Yapı A ve B'nin hemen doğusun-

da, aynı şekilde daire şeklinde üçüncü bir daire biçimli dikilitaş yapı ortaya çıkmıştır.

Çapı 30 m'den daha geniş böylesi büyük ve gösterişli bir yapının, başlangıçta üstünün kapalı olması oldukça zordur. Çok özel önemleri olan erkek yaban domuzları ise hemen fark edilmekte. C Yapısı'nda açığa çıkarılan kabartmalardan altı tanesi, erkek yaban domuzu heykelinin üç tanesi buradan çıkmıştır.

Şimdiye kadar içteki çevre duvarına ait dokuz dikilitaş tespit edilmiştir. Ancak bunların başlangıçta daha fazla olduğu sanılmaktadır, çünkü farklı yerlerde daha önceden var olan dikilitaşlara ait izler görülmektedir. Büyük ihtimalle bu alanda çalışan bir tarla sahibi, tarım çalışmalarını engelleyen taşları büyük bir çabayla söküp atmış olmalıdır. Korunagelmiş dikilitaşların çoğu sadece "T" başlarına kadar açığa çıkartılmıştır. Bu nedenle kabartması olan sadece iki dikilitaş bilinmektedir. Dikilitaş 26 ve 28'in alınlarında küçük erkek yaban domuzu kabartmaları bulunmaktadır. Dikilitaş 28'de ise gövdenin sağ yüzünde aynı şekilde başka bir hayvan kabartması yer alır. Gövdenin sağ yüzünde, dikilitaşın çenesinin altında soyut

bir sembol tespit edilmiştir. Dikey bir yarım ay, yatay duran bir kirişin üstünde yer almaktadır. Bu iki işaret, dikilitaşlarda sıkça görüldüğü gibi, papaz atkısı benzeri yan şeritler tarafından çevrelenmektedir.

Orta daireden şimdiye kadar sadece dört dikilitaş bilinmektedir. Dikilitaş 23'ün sol gövde yüzeyinde neredeyse doğal ölçülerde bir yaban domuzu kabartması görülebilmektedir. Hayvanın gövdesi ise tümüyle çevre duvarıyla kapatılmıştır. Dikilitaşın hemen önünde başı dolgu toprağında, dikilitaş başına doğru yönlendirilmiş, dişlerini gösteren bir hayvan heykeli ortaya çıkartılmıştır.

Biraz daha batıya doğru ise dikilitaş 11, 12 ve 25 ortaya çıkartılmıştır. Dikilitaş 25 hiç tahrip edilmemiş olmasına rağmen göze çarpan bir özelliğe sahip değildir. Dikilitaş 11'in "T" başı ise diğerlerinde olduğu gibi parçalanmıştır. 1,5 m derinliğe kadar açığa çıkartılan batı yüzü, orta çevre duvarı tarafından tümüyle kapatılmıştır; bu nedenle de dikilitaşta kabartma olup olmadığı anlaşılamamıştır. B Yapısı'ndaki Dikilitaş 15'te, di-

ğerlerindeki gibi kol kalınlığında bir delik vardır; ancak bu delik boydan boya devam etmemektedir. Batı tarafında ise sadece kabartmalı baş tarafı açığa çıkartılmıştır. Beş parmaklı ayağı olan bir hayvan, bir ayı, aslan ya da bir leopar kabartması görülebilmektedir.

Ağdaki Ördekler Dikilitaş 12'de ikinci çevre duvarının içine inşa edilmiştir. Dikilitaş 11'de olduğu gibi "T" başında kabartma süs vardı, ama ilk kez tüm yüzeyleri kaplamaktaydı. Ördeğe benzeyen beş tane kuş, ağ benzeri çizgili bir desen önünde hareket etmekte. Sanki sanatçı boş yüzeyleri doldurma içgüdüsüyle (bunun uzmanlar arasındaki deyişi ise Latince horro vacui, yani boşluktan nefret) ağ desenini tüm "T" başa yaymış ve sadece kuşlar için bir yer bırakmıştır. Belki de bütün bunlar bir "ağla kuş avı" betimini göstermektedir.

5. D Yapısı - Taş Çağı Hayvanat Bahçesinde

En iyi korunmuş olanı dördüncü yapıdır. Oldukça belirgin oval bir plana sahiptir ve en geniş yerinde

20 m'ye kadar ulaşan iç çapıyla en büyük yapı özelliğine sahiptir. Çok sayıda kabartmalarla süslenmiştir. Dikilitaşlı yuvarlık yapıda yapılan bir yürüyüş, insanda, taşlaşmış bir hayvanat bahçesinde gezi yapıyor duygusu uyandırmaktadır. Ama dikkati çeken sadece çok sayıda hayvan türü değil, daha çok grup olarak betimlenmiş sahnelerdir. Bu eşî benzeri olmayan resimleri doğru şekilde anlamının zorluğunu, "göldeki turnalar" örneğiyle göstermeye çalışalım: İlk bakışta bir su, bir nehir ya da bir göl olarak yorumlandı. Kazıların ilerleyen aşamalarında ise, göl dalgalanıyor olduğu düşünülen çizgilerin, aslında yılanları tanımladığı anlaşıldı. Yorum için başka bir yarıdım umudumuz olmadığı için, bu resmin anlattığı hikaye sonsuza kadar gizli kalacaktır. Ancak kesin olan şudur ki, bu yapıların Neolitik ziyaretçilerinin bir zamanlar bu resimleri anlamış olduklarıdır.

Turnalı dikilitaşlı yapının doğudaki iki Dikilitaş 18, yaklaşık dikilitaşın yarısına kadar yani 3 m derinlikte kazılarak açığa çıkartılmıştır. Buradaki Neolitiğe ait üstü dolmuş yapının kazısı bitirildiğinde, hiç

Kazı alanından, Fotoğraf: Özgür Doğan

Kazı alanından, Fotoğraf: Özgür Doğan

kuşkusuz dikilitaş zemin seviyesinden 5 m yükseklikte olacaktır.

Merkezi Dikilitaş 18, Nevalı Çori tipi dikilitaşların bir türüne benzer: Bir stola (dikey olarak inen kabartma çifte bantlar) ve geniş yüzeyinde kollar bulunmaktadır; var olduğu tahmin edilen ellere ise henüz ulaşılammıştır. Sol kolun kıvrımında bir tilki görülmektedir. Kolların ön kısımlarının, bir vakitler heykeltıraş tarafından garip şekilde yerleri değiştirilmiştir. Kolların, ilk hallerinde dikilitaş gövdesine doğru uzandığı, daha sonra ise biraz biraz toparladığı ve özgün yerinin altından başlayarak yeniden işlendiği açıkça belli olmaktadır.

Göğüs tarafında, dikilitaş çenesinin hemen altında, stola şeritlerinin arasında soyut, piktoğam (resim-sembol yazı işareti) şeklinde işaret görülmektedir. Yukarıda "H" biçimli bir sembol, onun altında bir daire ve yatay bir yarım ay bulunmaktadır. "H" sembolü, yakından bakıldığında birbirine zıt yerleştirilmiş iki kişiye, belki de dik duran iki hayvana işaret eden iki parçaya dönüşmektedir.

Daire ve yarım ay sembolünde, doğal olarak "Güneş ve Ay" yorumu ağırlık kazanmaktadır. Tunç Çağı'na tarihlenen Nebra Gökyüzü Diski ortaya çıktıktan sonra, bu tür yorumlara daha sık

rastlanmaktadır. Üçüncü bir gövrüngü olarakta, dikilitaşların tepe yüzeylerinde bulunan ve sıralı düzenleriyle Göbekli Tepe ziyaretçilerinin dikkatini çeken kap biçimli oyuklar belirtilmiştir. Burada da kesin bir yorum yapmak mümkün değil. Kesin olan, bu oyukların insanlar tarafından yapılmış olduğu ve doğal koşullar sonucunda aşınmalarla meydana gelmediğidir.

Oyukların çoğunlukla dikilitaşların tepe yüzeylerinde olması sebebiyle, bunların dikilitaşların ilk yapım aşamasında yer almadıkları, yapıların doldurulması sonrasında, dikilitaşların gözüken yüzeylerine işlenmiş olabilecekleri düşünülmektedir. Bu gövrüngü ve neden sorusu üzerinde daha fazla tartışmadan, en azından, bu oyukların dikilitaşların özel anlamlarını hiç kuşku götürmeyecek şekilde öne çıkardığını söyleyebiliriz.

Dikilitaş 31, Dikilitaş 18'in batıdaki ikizini oluşturmaktadır. Aynı yüksekliğe sahip olan bu dikilitaş tümüyle açığa çıkartıldığında, yine aynı şekilde taban yüzeyinden 4 m daha yüksek olacaktır. Oldukça ince şekillendirilmiştir ve diğer örneklerde olduğu gibi atkı ve bant motifleri bulunmaktadır. Gövde kısmında bukranon (gövdenin tümünün sadece profil olarak, başın ise iki tarafındaki boynuz ve kulaklara gösterilmesi) yani bir boğa kafatası, şimdiye kadar

Göbekli Tepe'de rastlanmayan, alındaki trapez şeklinde, olasılıkla günümüze ulaşmamış bir nesnenin tutturulduğu bir çukurluğa sahiptir.

D yapısı'nın merkezi iki dikilitaş Nevalı Çori tipindedir. İkisi de "göğüslerinde" semboller taşımaktadır: Doğudaki dikilitaşta "H" işareti, daire ve yarım ay; batıdakinde ise bukranon bulunmaktadır.

Dikilitaş 19'dan günümüze sadece gövde başlangıcı olan "T" başının kırık parçası kalmıştır. Alın tarafında koruna gelmiş dikilitaş başında bir yılan kabartması dışında başka bir betim yoktur.

Dikilitaş 20, üzerindeki kabartmayla bizleri şaşırtmaktadır: "T" başında herhangi bir betim olmamasına rağmen gövdenin göğüs tarafında, aşağıya doğru kıvrılan ve bir boğa ile karşılaşan yılan görülmektedir. Dikilitaş 20'de gördüğümüz bu yılan, boğaya mağlup bir konumda betimlenmiştir.

Dikilitaş 21, soldaki sütun yüzeyinde neredeyse doğal büyüklükte bir ceylan kafası görülmektedir. Varlığı kesin olan hayvan gövdesi ise tümüyle çevre duvarı ile örtülmüştür. Şu anda ise sadece aceleyle öne doğru uzatılmış ve bükülmüş ön ayakları görülmektedir. Bir lir biçiminde şekillendirilmiş boynuzlar, burada, Yukarı

Mezopotamya'da görülen üç türden biri olan Dorkas Ceylanının betimlendiğini göstermektedir.

Aşağıya doğru ise boynuzsuz başka bir hayvan görülmektedir. Bu hayvanın Asya Yabani eşiği onager olduğu düşünülmektedir. Bunun da sadece baş kısmı ve kıvrık ön ayakları görülebilmektedir. Ceylan ve yaban eşiğinin altında üçüncü bir hayvan daha seçilebilmekte, ancak daire, duvarı büyük oranda kapattığı için nasıl bir hayvan betimi olduğunu anlamak mümkün değildir. Görülebilen ise sadece burun kısmıdır. Bu betimin bir alan ya da bir leopara ait olabileceği düşünülmektedir.

Ceylanlar, buluntu oranına göre Göbekli Tepe'deki en önemli av hayvanlarıdır;

bu aynı zamanda ilk neolitiğe ait çok sayıdaki diğer yerleşme için geçerlidir. Bu nedenle ceylan betimleri Çanak Çömleksiz Neolitik sanatta oldukça eskiden beri bilinmektedir.

Dikilitaş 21'in sağ yüzü boş iken, ön yüzünde ise uygun ışık geldiğinde, hiç alışılmadık iki hayvan resmi seçilebilmektedir. İlk bakışta kesin olan, iki hayvanın dörtten fazla bacağı olduğudur. Daha çok böcek ve örümceğe benzemektedirler.

Dikilitaş 22'in soldaki geniş yüzünde, dikilitaş 21'deki ceylanın yerleştirilmesinde olduğu gibi, bir tilki kafası tespit edilmiştir. Dairesel duvar, dikilitaş 21'de olduğu gibi burada da hayvanın gövdesini kapatmaktadır. Dikilitaşın göğüs tarafında tek başına bir yılan, stola şeritlerinin arasından aşağıya doğru kıvrılmaktadır. Sağdaki dikilitaş yüzeyinde ise yine bir hayvan, daire duvarı tarafından öylesine örtülmüş ki, ne olduğu anlaşılmamaktadır. Görünen parça bir tavşanı anımsatmaktadır.

Dikilitaş 30'un alın tarafında bir kabartma bulunmaktadır. Neredeyse tepe noktasında soyut bir işaret görülmekte. Bu işaret 90 derece döndürülmüş Latince'deki H harfini anımsatmaktadır. Bunun hemen altında, çok sayıdaki yilandan ayrılabilen, zikzak şimşek motifi olarak algılanabilecek bir yılan dikkati çekmekte. Karın kısmında başka betimler de bulunmakta:

Boynuzları olmayan dört ayaklı, büyük ihtimalle yabani bir eşek; Dikilitaş 20'de olduğu gibi dikey olarak yerleştirilmiş, aşağıya doğru kıvrılan dörtlü yılan grubu. Yılanlardan bir tanesinde, vücudunun iki bitiş yerinde birer baş bulunmakta ve nereye doğru hareket ettiği tam olarak anlaşılmamakta.

Dikilitaş 31'de, 2'de bulunan "buk-

ranion ve stola" desenin üçüncüsünü elde edilmiş. Dikilitaşın sol yüzeyi de aynı zamanda süslenmiş; ancak çevre duvarı büyük oranda kapattığı için sadece küçük bir açıklık görülebilmekte. Büyük bir kuşun kafası ve yuvarlatılmış uzun gagası dikkati çekmekte. Burada ne bir ördek ne bir turna ne de bir leylek söz konusu; büyük olasılıkla daha çok kuş grubundaki kara leyleği andıran yeni bir türe işaret etmekte.

Dikilitaş 32'de, ilginç şekilde hiçbir kabartma yoktur. Dikilitaş 33'teki çok sayıda diğer kuş betimine yöneliyoruz. Şans eseri, çevre duvarı bu dikilitaşın sadece arka yüzünü kapatmakta, böylece bize geniş yüzeyi görme şansı vermekte. Dikilitaşın ön yüzeyinde olduğu gibi bu yüzeyde kabartmalarla kaplanmış. Burada da hayvanlar dikilitaşın sağ tarafından yapının ortasına doğru, yani sağa, soldakiler de uygun olarak bakmaktadır.

Önce sağ tarafı inceleyelim. "T" başta, C Yapısı'nda Dikilitaş 12'de bulunan "ağ"daki kuşları anımsatan, ördek benzeri üç hayvan görülmekte. Bunlar büyük olasılıkla toy kuşları. Otis tarda, büyük toy kuşu, iri ve ağır koşucu bir kuştur. Bu kuş türünü Göbekli Tepe'deki hayvan kemikleri arasında yoğun şekilde tespit ettik. Üçlü grubun içinde, dördüncü benzer bir diğer

Fotoğraf: Özgür Doğan

hayvan ise, taş yüzeyinin aşındırılmasıyla neredeyse “silinmiş” durumda olmasına rağmen, dış çizgileri belirgin olarak görülebilmektedir.

Dikilitaş başından gövde yüzeyine, aşağıya doğru baktığımızda, önce uzun bacakları ve dikey boyunlarıyla iki büyük kuş görmekteyiz. Bunlar büyük olasılıkla turna kuşudur. Turna kuşları betimlerde diğerlerine göre daha yüzeysel çizilmiş olmasına rağmen rahatlıkla seçilebilmektedir. Leylekler ise diğerlerine göre daha kısa boyuna sahiptir; ancak eğer bir balıkçıl kuş söz konusu olsa idi, o zaman S biçiminde geriye doğru kıvrılmış bir boyun ve uzun ince gaga olmalıydı. Dikilitaş 33’te yukarıdaki kuş ise, yelpaze gibi açılmış kısa kuyruk tüyleri alttaki hayvanda olmasa da, burada leylek ya da benzeri diğer bir hayvan betimlenmiş olamaz. Paleolitik resim sanatında büyük kuş betimleri olmadığı için, Göbekli Tepe turnaları, bu türde bilinen en eski hayvan betimleri olarak kabul edilmelidir.

Acaba burada turna kıyafeti giymiş insanlar mı betimlenmiştir? Hayır, çünkü ayaklar, turnalarda olduğu gibi üç parmakla bitmektedir (arkada duran dördüncü parmak ise resmin dışında bırakılmıştır). Buna rağmen burada bir tebdili kıyafet sahnesinin söz konusu olabileceği, o kadar kolay vazgeçilebilecek bir görüş değildir. Çünkü turna kılığına girmiş insan dansı, turnanın dansıdır ve tasarlanan, dansa turna olma düşüncesidir. Böylece betimler dans edenlerin turnaya dönüşümünü göstermiş olabilir (yani sadece maskeli bir kişiyi değil).

Dikilitaş 2 ve 38’deki kuşlarda, bükülmüş insan dizine benzer bir bacak tespit edilmiştir. Bu bağlamda da, turna gibi hareket eden insanla karşı karşıya olduğumuz düşüncesi ortaya çıkmakta. Taş Çağı Heykeltıraşı, resimleri “silme” için çok iyi bir çalışma gerçekleştirmiş olmasına rağmen,

yukarıda, özellikle de sol yukarıdaki resimlerin yarı bölümündekileri unutturamamıştır. Büyük olasılıkla ikisinin arkasında, bir başka üçüncü kuş türü bulunmaktaydı. Az ya da çok açıkça belli olan, çok sayıda 90 dereceye döndürülmüş, yükseklikleri 14 cm olan H biçimli piktogram işaretidir. Taşı işleyen kişinin önceki resimlerle neler yapmak istediğini bilmekteyiz.

Bu işaret grubunun altındaki yüzey bozulmasına rağmen, alttaki turnanın önünde dalgalı çizgileri olan bir alanı seçmek mümkün olmuştur. İlk bakışta bunun su betimi olabileceği izlemi doğmaktadır.

Burada kesinlikle yılanbaşları söz konusuydu ve varsayılan dalgalar birdenbire yılan gövdelerine dönüşmekteydi; “Gölde Turnalar”, “Yılan Yumağında Turnalar” olmuştur.

Sağdaki dikilitaşın göğüs kısmından dönen ve yılanbaşlarında biten “dalgalı çizgiler” alanı vardı. Ama turnaların yerine burada, yılanların arkasına dikey olarak yerleştirilmiş büyük bir tilki bulunmaktaydı.

Tilkinin bazı özellikleri göze çarpmakta: Şimdiye kadar Göbekli Tepe’de bulunan bu hayvan cinsinin hepsi erkekti ama bu tilki değildi. Penisinin olduğu yerde bir yılan yumağı dışa doğru çıkmaktaydı ve buradan bölümlere ayrılmaktaydı.

Dikilitaş 33’ün karın yüzünde, gelen yılanların kafalarıyla dikey bir resim dizisi oluşturarak iki taraftaki geniş yüzeyleri çevrelediği sahne soluk kesici. İnsan neredeyse Eski Mısır hiyeroglifleri karşısında olduğunu sanarak elinde olmadan ilk okuma olasılıkları üzerine düşünmeye başlıyor: Hayvanlar ve soyut motifler taş üzerine oyulmuş ve dikey bir düzende sıralanmış.

Buna karşın Dikilitaş 33’te şeritler ve ara alan düzgün kabartmalarla kaplanmış. Kötü koruna gelmiş

yay şeklinde işaretlerin altındaki desenler biraz daha belirginleşmektedir. Stolanın şeritleri üstünde birbirine ters biçimde köşe dizisi bulunmakta. Orta alanda ise bir H biçimli işaret üç tane büyük, aşağıya doğru ilerleyen yılanlar ve yeniden bir H işareti görmektedir. Dördüncü, daha küçük yılan sağdaki büyük yılan ile, sınırlanan stola arasına girmeye çalışmakta; olasılıkla beşinci bir tane daha olmalı ama yer darlığı nedeniyle onun sadece kuyruğu belirtilmiştir.

İkinci H işaretin altında çok net seçilebilen ancak pek dikkat çekmeyen bir başka desen bulunmaktadır. Burada altı ayaklı, böcek türü, şişman batınlı ve böceklerden tanıdığımız antenli üçgen kafası olan bir hayvan söz konusudur. Bu böceği yeniden üç tane büyük yılan izlemekte. Şimdi ise sağ taraftan dördüncü küçük bir yılan da resmin içine girmeye çalışmakta. Yılan kafalarının altında ise 10 cm uzunlukta, çok küçük, sola doğru bakan, olasılıkla bir koyun bulunmakta.

Dikilitaş 21’de iki kez örümcek deseni görmüştük. Bunlar tekrar dikilitaşın ön yüzeyinde yer almaktalar, ancak hemen alt alta sıralanmış olarak.

Bunu izleyen dikilitaş 41 ve 42’de şimdiye kadar herhangi bir kabartma tespit edilmedi; ancak dikilitaş başının en üst kısmı dışındaki bölümlerin de henüz kazılmadığını belirtmek gerekir. Dikilitaş 43 kazı alanları arasında bırakılan profil bölümünden dışarı sarmakta ve büyük oranda profil toprağı tarafından kapatılmış durumda. Daha sağdaki baş ve alın kısmında büyük desen grupları görülmektedir. Daha önce sözünü ettiğimiz “göldeki turna”daki yanlış yorum nedeniyle, şu anda daha fazla yorum yapmaktan kaçınıyoruz. Sonuç olarak iki betim kesin olarak tespit edilebilmiştir: Bunlar yatay ve 90 derece çevrilmiş şeklindeki H işaretleridir.

Göbekli Tepe Kült Merkezi

Kazı alanından, Fotoğraf: Özgür Doğan

Coğrafi konumunun özelliği yabanıl, tehlikeli hayvan betimleri, ereksiyon halindeki penis figürü (ihtifallik protom), “hayvan ve insan kafası” bileşik heykelleri, tepenin her tarafına yayılmış dikilitaş parçaları ve mimari kalıntılar olduğunu tahmin ettiğimiz izler, bizler açısından daha o zaman Göbekli Tepe’nin birkaç özel binaya sahip, bilinen Taş Çağı yerleşmelerinden biri olmadığını açıkça ortaya koyuyordu.

Atalarımız burada daha çok dinsel özelliği ön planda olan bir yer yapıyorlardı. Yukarı Mezopotamya’nın bilinen ilk Neolitik yerleşmeleriyle yapılan karşılaştırmada, Göbekli Tepe’de o zamana kadar hiçbir yerde bilinmeyen, hatta Nevali Çori’de bile olmayan yoğunlukta, ritüel buluntularla karşı karşıya kalınıyordu. Böylece, tüm gözlemleri gözlemlendirerek yapılan yorum denemelerinde, Göbekli Tepe’nin bir köy yerleşmesi olmadığına kararına varılmıştır. Anıtsal dikilitaşlar ve bunların oluşturduğu yuvarlak yapılar, ama aynı zamanda heykeller ve kabartmaların tarzı, kar-

şımızda Neolitik Çağa ait kutsal bir merkezin olduğu görüşünü doğrulamaktadır. Bu çapta bir merkezin oluşumu için çok sayıda kişinin katılımı gerekmektedir. MÖ 10. ve 9. binde, normalde bağımsız olarak hareket eden grupların, yapıların gerçekleşmesi için gerekli insan gücünü sağlayabilmek için uzlaşarak bir araya gelmeleri gerekmektedir. “T” biçimli dikilitaşların açık bir şekilde stilize edilmiş insan benzeri varlıkları gösterdiğini ortaya çıkaran farklı araştırmalar, bunların önemini ortaya koymaktadır.

Bu dikilitaşlar, tanrılar, atalar ya da diğer varlıkları temsil ediyor olabilir; ama her ne olursa olsun, en azından inşa edilmelerinin, Göbekli Tepe’de etkin olan insanların hayatında büyük bir rol oynadığı kesindir. Böylece buranın çevresindeki yerleşmelerde, insanların yerleşik hayata geçme sürecinin gerçekleşmekte olduğunu öne sürebiliriz: Çayönü, Nevali Çori, Tell Abr, Mureybet, Jerf el - Ahmar ve hiç kuşkusuz henüz bilinmeyen pek çok yerdeki insanlar, yapıları

inşa etmeye devam etmiş ve burada belirli bir nedenle, hep birlikte ya da temsilcileri tarafından ritüellerini gerçekleştirmişlerdir. MÖ 8. bin yıl başında inşa çalışmalarının ve aynı zamanda yapıların kullanımının da sona erdiği açıkça görülmektedir.

Avcı topluluklar, tarım toplumunu kabul etmişlerdi ve insanlar yerleşik hayata geçmişlerdi. Yakınında ekime elverişli toprak ve suyun olmadığı dağ arazisi... O dönem insanlar, bu eski költ yerini terk etmiş ve buradan umudunu keserek, yakınlardaki çok şey vadeden yerleşmelere göç etmeden ve çiftçi olarak yaşamaya başlamadan önce, anıtlarını moloz ve taşla doldurarak geçmişlerini gömmüşlerdir.

Kaynakça: Harmankaya, S. - O. Tanındı - M. Özbaşaran, TAY - Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri - 2: Neolitik, Ege Yayınları, Takım ISBN 975-807-003-7, Cilt ISBN 975-807-010-X, İstanbul, 1997. - Schmidt Klaus, Göbekli Tepe, Arkeoloji ve Sanat Yayınları

Türk Şiirinden Üç Şair I. Bölüm

Mehmet ULUSOY, Rehber

Toplumcu Gerçekçiler

Ahmed Arif

Antalya Rehberler Odası'nın çıkardığı ve yıllardır eksikliğini hissettiğimiz ARO Dergi'nin 2. sayısında siz sayın rehber üyelerimize edebiyatımızın değerli ozanlarını tanıtmak ve yaşamlarını ve şiirlerini örnekleriyle incelemek ve tartışmak istiyorum. Bu isteğimin en önemli nedeni, çok değerli rehber camiasına Türk Şiirinin derinliğinin tadına varmaları açısından olabildiğince katkı sağlamaktır.

Ülkemizin en büyük sorunlarından biri şüphesiz okuma alışkanlığının istatistiksel düşüklüğüdür. Buna karşın gerek gündelik yaşamda gerekse sanat çevrelerinde özellikle 80'lerle gelişen derin bir yüzeysellik kültür yaşamımızı daha da sığlaştırmıştır. "Bilgi sahibi olunmadan Fikir sahibi" olunan günümüzde adları (ne yazık ki) "Kartpostal Şairliğine" çıkan kimi yazın adamımızın yaşamlarından kısa birer kesit sunmak istiyorum. 12 Eylül'e politika ve sanattan uzak

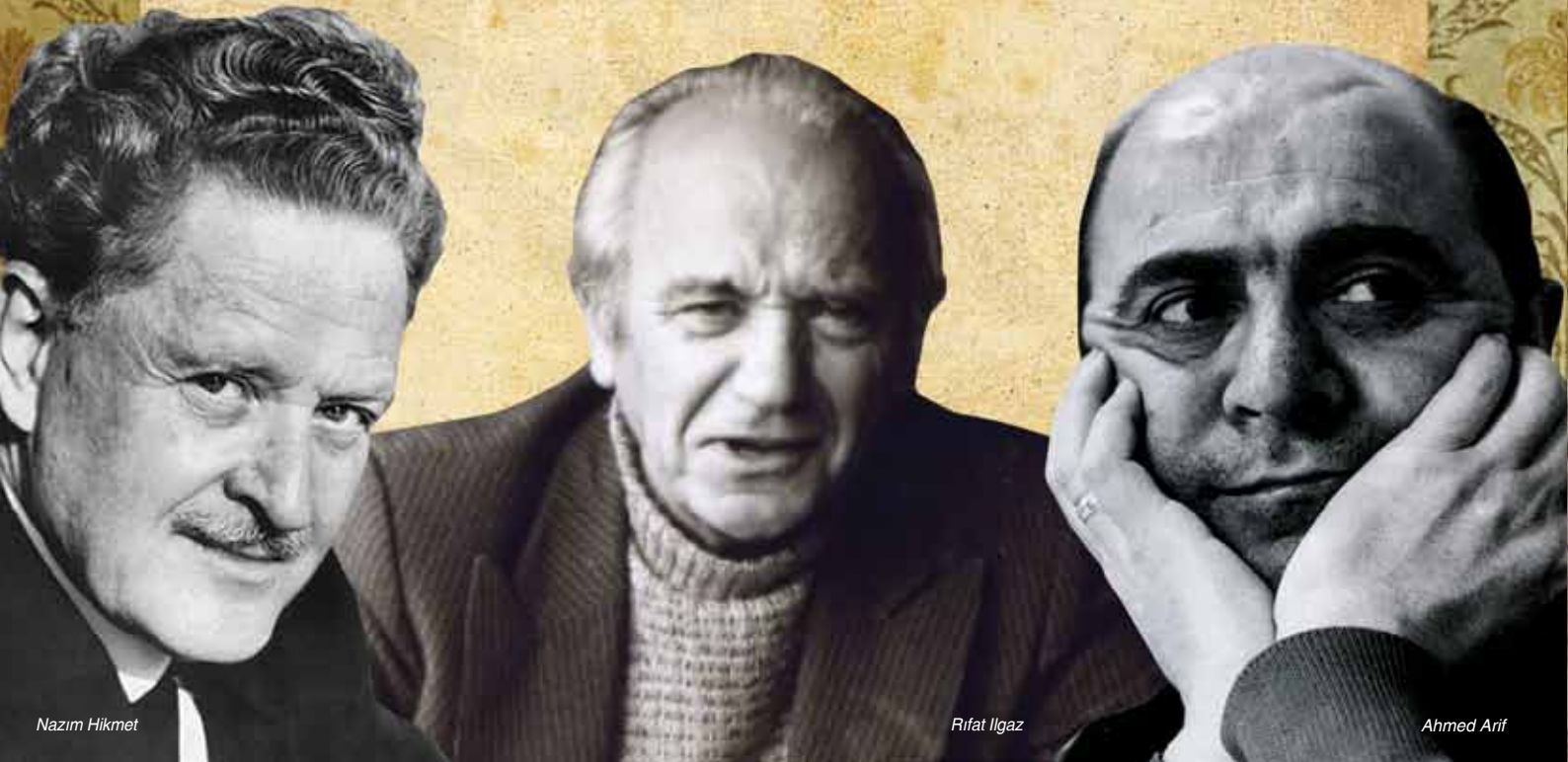
durulmasının gerekli olduğunu daha üniversite kaydına gittiğim ilk Ankara seyahatimde kendi ailemden yaşamış (19 yaşında idim) biri olarak aradan 30 yıl geçtikten sonra bile gençliğimizin halen politikaya ve sanata uzak durduğunu görmekteyim. Sanat adı altında yazılı ve görsel medyada yer alan Kâr - Tiraj - Reyting kıskacına alınmış Piyasa-Sanatına alternatif bir bakış açısını sunmak istedim.

Yazının seçkin eserleri okunmuyor, bunun yerine dramatik kurgusu sağlam, prodüksiyon bütçesi yüksek ve reytingi bol dizilerden öğreniliyor. Yani okunmuyor... Okuma alışkanlığı yüksek bir düzeyde bulunan Rehber - Meslektaşlarımıza şiir penceresini açarak farklı bir kulvarda ülkemizin kültür değerlerini paylaşma isteğim bu yazının oluşmasındaki en büyük etken oldu.

Sanatın her alanında olduğu gibi şiir de duygu ve düşünceleri ifade etme yöntemlerinden biridir. Ancak şiir en yalın ve araç kullanılmadan ifade edilen; tuval,

fırça veya spatula kullanılmadan icra edilir. Resim, heykel veya sinemadan bile etkili olup sözle duygu, coşku veya hüznü yaratabilen tek disiplindir. İncelemede Toplumcu - Gerçekçi şairlerle başlayarak diğer çalışmalar için de şimdiden uygun bir zemin oluşturmaya çalıştım.

Bu bağlamda bizimle aynı dönemde yaşamış olmalarına karşın, Ahmed Arif, Nazım Hikmet ve Rıfat Ilgaz gibi Toplumcu - Gerçekçilerin en tanınmışlarını incelemeye konu etmeye çalıştım. Her ne kadar asıl toplumcu-gerçekçiler 40'lar kuşağı olarak adlandırılırsalar da, bu kuşak 2. Dünya Savaşı'na girmemiş ve çok yoksul ülkemizin koşullarına uygun olarak şiir yazmışlardır. Ortak konuları özgürlük-eşitlik ve bağımsızlıktır. Haksızlık etmeme adına; İlhami Bekir Tez, Hasan İzzettin Dinamo, Rıfat Ilgaz, Cahit Irgat, Niyazi Akıncıoğlu, A. Kadir, Ömer Faruk Toprak, Enver Gökçe, Mehmet Kemal, Ahmet Arif, Vedat Türkalı ve Abdülkadir Demirkan bu kuşağın başlıca temsilcileridir.

Nazım Hikmet

Rıfat Ilgaz

Ahmed Arif

Bu kuşaktan olmamasına karşın Nazım Hikmet'i de tüm toplumcu-gerçekçilerin öncülü ve yolunu serbest nazım devrimiyle açmış bir şair olarak ekledim.

İncelemeye Ahmed Arif ile başla-mayı -alfabetik kaygılarım olma-masına karşın- uygun gördüm. Mütevazı eğitimi, çok parıltılı ol-mayan özgeçmiş ve de saraya dayanmayan soyağacı ve şairin koca hayatına sığdırdığı tek kitabı ile Ahmed Arif 60'lı, 70'li yılların politik sahnesinin şüphesiz en sevilen şairi olmuştur.

Ahmed Arif, 1927 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. Doğu Anadolu'nun tüm yöresel - feo-dal değer yargıları (hatta aşiret yaşamı) içinde yetişmiş, liseden sonra Ankara Dil Tarih ve Coğraf-ya Fakültesi'nde Felsefe öğrenimi görmeye başlamıştır. 1950 sene-sinde Anayasanın meşhur 141. maddesine muhalefetten iki defa tutuklanması ile öğrenimini de bitiremeyen ozan, yaşamını ölü-müne kadar gazeteci - düzeltmen-tekniğin elemanı olarak sürdürmüş, Ankara'yı terk etmemiştir.

Çeşitli dergi ve gazetelerde çalış-şan Ahmed Arif, 1950'nin baskıcı politik ortamında yıllarca şiirleri yayınlanmayan bir şair olarak anılır. Döneminde özellikle Orhan Veli'nin şiir anlayışının popü-ler olmasına karşın, kendisinin Nazım Hikmet'in şiir anlayışını benimsemesi ve de ona Ana-dolu'luğu katması en belirgin özelliğidir. Şiirlerinde yöresel ağız kullanması ona ait bir tarz oluşturmuş ve kimi mısraların-da kısa yinelemeler kullanması şiirlerini müzikle bestelenmeye uygun hale getirmiştir. Birçok eserinin şarkı - türkü formunda bestelenmesi de bu özellikler-den kaynaklanıyor. 1968 yılında yayımladığı ve tek eseri olan "Hasretinden Prangalar Eskittim" kırktan fazla baskı yapmıştır. Ozan Ahmed Arif, Ankara'da 2 Haziran 1991 tarihinde vefat et-miştir. Söz konusu eserinden

kimi unutulmaz mısraları sizlerle paylaşmak istiyorum...

Haberin Var mı Taş Duvar

*Haberin var mı taş duvar?
Demir kapı, kör pencere,
Yastığım, ranzam, zincirim,
Uğrunda ölümlere gidip geldiğim
Zulamdaki mahzun resim.
Görüşmecim yeşil soğan göndermiş
Karanfil kokuyor cigaram
Dağlarına bahar gelmiş memleketimin...*

Hasretinden Prangalar Eskittim

*Seni anlatabilmek seni.
İyi çocuklara, kahramanlara.
Seni anlatabilmek seni,
Namussuza, halden bilmeze,
Kahpe yalana.
Ard - arda kaç zemheri,
Kurt uyur, kuş uyur, zindan uyurdu
Dışarda gürül-gürül akan bir dünya...
Bir ben uyumadım,
Kaç leydim bahar,
Hasretinden prangalar eskittim.
Sağlarına kan gülleri takayım,
Bir o yana
Bir bu yana...
Seni bağırabilsem seni,
Dipsiz kuyulara.
Akan yıldızla.
Bir kibrit çöpüne varana.
Okyanusun en ıssız dalgasına
Düşmüş bir kibrit çöpüne.
Yitirmiş tilsimini ilk sevmelerin,
Yitirmiş öpücükleri,
Payı yok, apansız inen akşamdan,
Bir kadeh, bir cigara, dalıp gidene,
Seni anlatabilsen seni...
Yokluğun, Cehennem'in öbür adıdır
Üşüyorum, kapama gözlerini...*

...ve de özellikle benim turist rehberi olmama ilham (esin) kaynaklığı eden ve müthiş bir Anadolu tasviri (betimlemesi) olan "Anadolu" şiiri...

Anadolu

*Beşikler vermişim Nuh'a
Salıncaklar, hamaklar,
Havva Ana'n dünkü çocuk sayılır,
Anadolu'yum ben,
Tanıyor musun?
Utanırım,*

*Utanırım fukaralıktan,
Ele, güne karşı çıplak...
Üşür fidelerim,
Harmanım kesat.
Kardeşliğim, çalışmanın,
Beraberliğim,
Atom güllerinin katmer açtığı,
Şairlerin, bilginlerin dünyalarında,
Kalmışım bir başıma,
Bir başıma ve uzak.
Biliyor musun?*

*Binlerce yıl sağılmışım,
Korkunç atlılarıyla parçalamışlar
Nazlı, seher - sabah uykularımı
Hükümdarlar, saldırganlar, haydutlar,
Haraç salmışlar üstüme.
Ne İskender takmışım,
Ne şah ne sultan
Göçüp gitmişler, gölgersiz!
Selam etmişim dostuma
Ve dayatmışım...
Görüyor musun?*

*Nasıl severim bir bilsen.
Koroğlu'yu,
Karayılanı,
Meçhul Askeri...
Sonra Pir Sultan'ı ve Bedrettin'i.
Sonra kalem yazmaz,
Bir nice sevda...
Bir bilsen,
Onlar beni nasıl severdi.
Bir bilsen, Urfa'da kurşun atanı
Minareden, barikattan,
Selvi dalından,
Ölüme nasıl gülerdi.
Bilmeni mutlak isterim,
Duyuyor musun?*

*Öyle yıkma kendini,
Öyle mahzun, öyle garip...
Nerede olursan ol,
İçerde, dışarda, derste, sırada,
Yürü üstüne-üstüne,
Tükür yüzüne celladın,
Fırsatçının, fesatçının, hayının...
Dayan kitap ile
Dayan iş ile.
Tımak ile, dış ile,
Umut ile, sevda ile, düş ile
Dayan rüsva etme beni.*

*Gör, nasıl yeniden yaratılınm,
Namuslu, genç ellerinle.
Kızların,
Oğulların var gelecekte,
Herbiri vazgeçilmez cihan parçası.*

Kaç bin yıllık hasretimin koncası,
Gözlerinden,
Gözlerinden öperim,
Bir umudum sende,
Anılıyor musun?

Ay Karanlık

Maviye / Maviye çalar gözlerin,
Yangın mavisine / Rüzgarda asi,
Körsem / Senden gayrısına yoksam
Bozuksam / Can benim, düş benim,
Ellere nesi?
Hadi gel,
Ay karanlık...
İtten aç / Yılandan çıplak,
Vurgun ve bela
Gelip durmuşsam kapına
Var mı ki doymazlığım?
İlle de ille / Sevmelerim,
Sevmelerim gibisi?
Otumuş yazıcılar
Fermanım yazar
N'olur gel,
Ay karanlık...
Dört yanım puşt zulası,
Dost yüzülü,
Dost gülücüklü
Cıgaramdı yanar.
Alınım öperler,
Suskun, hayın, çıyansı.
Dört yanım puşt zulası,
Dönerim dönerim çıkmaz.

En leydim gecede öleşim tutmuş
Etme gel,
Ay karanlık...

Uy Havar

Yangınlar,
Kahpe faklar,
Korku çiğları
Ve irin selleri, aç yırtıcılar,
Suyu zehir bıçaklar ortasındasın.
Bir cana, bir başa kalmışsın vay vay!
Pusatsız, duldası, üryan
Bir cana bir de başa
Seher vakti leydim leydim
Cellat nişangahlar aynasındasın.
Oy sevmişim ben seni...

Üsküdar'dan bu yan lo kimin yurdu!
He canım...
Çiçekdağı kıtlık, kıran,
Gül açmaz, çağla dökmez.
Vurur alnım şakına
Vurur çakmaktaşı kayalanyla
Küfrünü, Medetsiz, Munzur.
Şahmurat Suyu kan akar
Ve ben şairim.

Namus işçisiyim yani
Yürek işçisi.
Korkusuz, pazarlıksız, küll elenmemiş,
Ne salkım bir bakış
Resmin çekeyim,

Ne kinsiz bir rüzgar
Mısra dökeyim.
Oy sevmişem ben seni...

Ve sen daha demincek,
Yıllar da geçse demincek,
Bıçkılanmış dal gibi ayrı düştüğüm,
Ömrümün sebebi, ustam, sevgilim,
Yaran derine gitmiş,
Fıtil tutmaz, bilirim.
Ama hesap dağlardır,
Umut, dağlarla.

Düşün, uzay çağında bir ayağımız,
Ham çank, kıl çorapta olsa da biri
Düşün, olasılık, atom fiziği
Ve bizi biz eden amansız sevdâ,
Atıp bir kıyıya iki zamin
Yarının çocukları, gülleri için
Herbirinin ayvatüyü, çilleri için,
Koymuş postasını,
Görmüş restini.
He canım,
Sen getir üstünü.

Uy havar!
Muhammed, İsa aşkına,
Yattığın ranza aşkına,
Deeey, dağları un eder Ferhadın gürzü!
Benim de boş yanım hançer yalımı
Ve zulamda kan-ter içinde, asi,
He desem, koparacak dizginlerini
Yediveren gül kardeşi bir arzu
Oy sevmişem ben seni...

Kaynakça

1. Büyük Türk Şiiri Antolojisi (2 Cilt) Modern Türk Şiirinin İki Yüzyılı 19. Yüzyıldan 1950'lere 1950'lerden 2000'lere Atıl Behramoğlu Sosyal Yayınlar. 2. Hasretinden Prangalar Eskittim Metis Yayınevi 40.Yıl Özel Basımı, 2007 3. Nazım Hikmet Bütün Şiirleri (2007) Yapı KrediYayınları 12. Bası Şubat 2009 4. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Kış 2010 Sayısı 5.4. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Şiir Anadolu Üniversitesi Yayınları

Bindallı

RESTAURANT

Bindallı Restaurant
Adnan Menderes Caddesi
Uçhisar - NEVŞEHİR

Tel: 0384 219 26 90
Faks: 0 384 219 21 62
İZZET GEÇİN: 0533 470 98 02

Bitkiler de Gezer

Tuncay NEYİŞÇİ, Öğretim Üyesi

Turizm de dahil, ülkemizin bitkisel (flora) zenginliğini konu alan yazı ya da sunumlar genellikle; *"Biyolojik çeşitlilik bakımından Anadolu zengin bir müzedir. Avrupa kıtasının tümünde bitki türlerinin sayısı yaklaşık 12.000 kadar olmasına karşın, bu gün Türkiye'de saptanmış bitki türü sayısı hemen hemen bu sayıya yaklaşmıştır. Hayvan türlerinin sayısının ise, Avrupa kıtasında yaşayanların hemen hemen 1.5 katı kadar, yani 80.000'in üzerinde olduğu varsayılmaktadır."* ya da *"Türkiye, bitkileri açısından, dünyada en zengin ülkelerin başında gelir. Bugünkü bilgilerimize göre, Türkiye'nin coğrafi sınırları içinde 3.022'si endemik olmak üzere, 8.897 çiçekli bitki ve eğrelti türü doğal olarak yetişmektedir. Bu sayı altıtır, varyete ve melezlerle (hibrid) birlikte 10.765'e ulaşır."* gibi ifadelerle başlar ve bu gurur duyulan zenginlik ve çeşitliliğin sebepleri;

- a) İklim farklılıkları (karasal iklim, okyanus iklimi, Akdeniz iklimi),
- b) Jeolojik ve jeomorfolojik çeşitlilik,
- c) Zengin su kaynakları (deniz, göl, akarsu),
- d) Büyük yükseklik farkları (deniz seviyesi-5000 m),
- e) Çok çeşitli yaşama ortamı tipleri ve üç fitocoğrafik bölgenin (Avrupa - Sibirya, Akdeniz, İran-Turan) bulunduğu yerde olması,
- f) Anadolu'nun doğusu ve batısı arasında (Anadolu Diyagonalı) ekolojik farklılıklar bulunması ve bunun bitkisel farklılıklara yansımaları olarak sıralanır.

Doğrudur, ancak eksiktir. Anadolu bu sayılan niteliklerinin hemen hepsini üç kıtanın birleştiği bir noktada hem doğu - batı ve hem de kuzey - güney yönlü hareketlerin gerçekleşebildiği bir köprü işlevi gören konumuna borçludur. Anadolu coğrafyasının bitki ve dolaylı

olarak hayvan (fauna) zenginliğine insanın olumsuz etkileri sürekli ön plana çıkarılırken, olumlu katkıları nedense hep göz ardı edilmiştir.

Son bir milyon yıl içinde dünyamız, büyük ölçüde dünyamızın yörünge ve dönme eksenindeki sapmalardan kaynaklanan, 8 buzul ve buzul arası dönem yaşamak zorunda kaldı.

Buzul dönemleri yaklaşık 80 - 110 bin yıl sürerken buzul arası sıcak dönemler nispeten daha kısa (10 - 20 bin yıl) sürüyor. Son buzul dönemi (Wurm) günümüzden yaklaşık 18 bin yıl önce zirvesine ulaşarak sona erdi ve dünyamız "post-wurm" denilen buzul arası döneme girerek ısınmaya başladı. Halen bu dönemin içindeyiz.

Bitkiler ve kuşkusuz bitkilere bağımlı hayvanlar buzul dönemlerinde daha sıcak coğrafyalara doğru yer değiştirmek zorunluluğunu hissederek ve topluca ağır adımlarla güneye doğru yola çıkarlar. Yaşamakta olduğumuz buzul arası (post-wurm) dönemde meşe gibi büyük tohumlu türlerin bile yılda ortalama 500 m hızla güneye doğru yol aldıkları hesaplanmıştır. Bu durumda son buzul arası dönem başında Moskova civarında bulunan bir meşe ormanı yaklaşık 1.250 yıl sonra Antalya'ya, 2.000 yıl sonra da Kahire'ye ulaşmış olur.

Önce Karadeniz ve sonra da Akdeniz güneye doğru göçen meşelere ve pek tabii ki diğer bitkilere de, yol vermez ve meşeler bu engelleri doğuda Karadeniz - Hazar Denizi arasındaki koridoru ve Asya ve Afrika'yı birleştiren Süveyş kıstağını kullanarak aşmaya çalışırlar. Aynı rota buzul dönemlerinde ters yöne, kuzeye, göç sırasında da kullanılır. Bir başka ifade ile iklim değişikliği nedeniyle göç kuzey - güney ekseninde çift yönlü olarak ger-

çekleşir. Artvin Çoruh vadisinde gözlenen fıstıkçamı (*Pinus pinea*), sandal (*Arbutus andrachne*), ladan (*Cistus spp.*), boyacı sumacı (*Cotinus coggygria*), zeytin (*Olea europea* var. *Sylvestris*), çitlenbik (*Pistachia terebinthus*), mazi meşesi (*Quercus infectoria*) gibi Akdeniz kıyılarına ait bitkiler ısınan havalarla kuzeye doğru göç edip de geri dönmeyen ya da dönmeyen türleri temsil ederler. Benzer biçimde, 250'nin üzerinde endemik bitkiye sahip Amanos Dağları soğuk nedeniyle güneye doğru kaçan bitkilerin göç rotasını oluşturur ve bugün bu dağlarda gözlenen porsuk (*Taxus baccata*), kayın (*Fagus orientalis*), şimşir (*Buxus sempervirens*), çoban püskülü (*Ilex aquifolium*) gibi Avrupa-Sibirya bitki topluluğuna, yani Karadeniz bölgesine ait bitkiler geri dönmemiş relik türleri temsil etmektedir. Dikkat edilirse, her iki coğrafya da, bitkilerin Akdeniz ve Karadeniz engellerini zorlanmadan aşabilecekleri konumlardadır.

Buzul dönemlerinden birinde, güneye göç ederken Akdeniz engelini aşamayıp bugün hala Termessos Antik Kenti tiyatrosunda güneşin keyfini çıkarıp yorgunluk atmaya çalışan dağcıyı (*Dorystoechas hastata*) bu serüvenden miras kalmış Antalya endemiği (dünyada sadece Antalya ili sınırları içinde bulunur) relik (paleoklimatik koşullarda yetişerek yaygın bir durum alan, fakat iklim koşullarının değişmesi üzerine günümüzde zorlukla yaşamını sürdüren kalıntı bitki toplulukları ve bunların üyeleri) bir bitkidir. 65 milyon yıl önce (Tersiye), Anadolu dahil tüm Avrupa kıtasında yaygın olarak bulunan sığla ağacı (*Liquidambar orientalis*) buzul çağı ile birlikte Anadolu Yarımadası'nın sadece batı ve güneyindeki dar vadilere sığınarak varlığını sürdürübilmişken, aynı yaygınlıktaki mamut ağacı (*Sequoiadendron*

giganteum) tüm Avrasya kıtasını terk ederek kuzey Amerika'nın Sierra Nevada dağlarında tutunabilmiştir. Bilindiği gibi, sığla ağacı Mısır Kraliçesi Kleopatra'nın "aşk iksiri" ve parfümünün üretildiği sığla yağı ile anılırken, mamut ağaçları dünyanın yaşayan en büyük (120 m boy 10 m çap) ve yaşlı (4.000) ağaçları olarak bilinirler.

Daha sınırlı ölçekte olsa da, bitkiler iklim değişikliği nedeniyle düşey yönde, deniz seviyesinden dağ zirvelerine ya da dağ zirvelerinden deniz seviyesine doğru da göç ederler.

Sonuç olarak Anadolu'nun bugünkü bitkisel zenginliğinde buzul ve buzul arası dönemlerde ortaya çıkan bitki göçlerinin önemli roller üstlenmiş oldukları söylenebilir.

MÖ 28. yüzyıla tarihlenen ve dünyanın yazılı ilk destanı olan Gılgamış "ölümsüzlük otu"nu arayan Uruk kralı Gılgamış'ın serüvenini anlatır. Gılgamış aslında ölümcül hastalıklara ilaç aramaktadır. Bitkiler, insanlar ve hayvanlar gibi hareket edemediklerinden, savunmalarını ürettikleri envai çeşit kimyasal madde ile çözmeye çalışırlar. Tıbbi - aromatik bitkiler olarak tanımladığımız bitkilerin kendi sorunlarını çözmek için üret-

tikleri kimyasallar aynı zamanda bizim dertlerimize derman olup sofralarımıza lezzet katabilmektedirler. "İpek" ya da "Baharat" yolu olarak adlandırılan yol aslında bitki ticaretinin gerçekleştiği bir yoldur. İpek de baharat da bitkisel kökenlidir. Bu yol doğunun pek çok bitki türünün batıya, batının türlerinin doğuya taşınmasına ve oraları yurt edinmesine yol açmıştır. Örneğin, günümüzün en sevilen meyvelerinden olan portakal ve muz bize ipek yolunun armağanıdır. Önce Yunanlılar tarafından Hindistan'dan alınarak Anadolu'ya getirilen muzun Araplar tarafından Fas'a kadar yayılması, oradan Portekiz ve İspanyol gemicileri marifetiyle Amerika kıtasına ulaştırılması ilginç bir serüven. Daha da ilginç olan Güney Amerika uyruklu aynı muzun "çikita" adı altında pazarlarımızda satılıyor olması. Romalılar şeftaliyi, Büyük İskender Armut'u İran'dan getirip önce Anadolu ve Avrupa'ya sonra da tüm dünyaya yayılmasını sağladılar.

Kristof Kolomb'un ki de dahil tüm keşif yolculukları aslında tıbbi ve aromatik bitki arama çabalarıdır. Baharat peşinde olan Kristof Kolomb Amerika'ya üzüm çelikleri götürmüş Amerika'dan da patates, domates, biber, tütün, mısır,

ayçiçeği, fasulye, kabak gibi bitkilerle geri dönmüştür. Bugün bu bitkilerin tamamı dünyanın her köşesine yayılmış, tüm mutfaklarına girmiştir.

Mart sonu nisan başında yuvarlak küpe benzeri çiçekleriyle doğayı sarıya boyayan Kıbrıs akasyalarının (Accacia Cyanophylla) toplu iğne başı büyüklüğündeki tohumları sadece 50 yıl önce Osman Alpay isimli bir orman mühendisinin cebinde Kıbrıs Adasından Anadolu'ya, Kaş'a getirilmiş ve Anadolu toprağıyla tanıştırılmıştır. Adı onun için Kıbrıs Akasyasıdır.

Üç kıtanın kesiştiği bir noktada doğu - batı yönlü Anadolu Yarımadası insanın, uygarlıkların olduğu kadar bitki ve hayvanların da kullandığı her yöne açılan bir köprü, bir kavşak işlevi görmüştür ve görmeye de devam etmektedir. İnsana ait çok çeşitli ve çok zengin kültürel izleri barındıran bu coğrafya parçasının bitki ve hayvan bakımından zenginliğinde de insanın çok önemli katkıları olmuştur. Geçenler ya da yurt edinenler sadece somut ya da soyut kültürel izlerini değil çeşitli coğrafyalardan bilerek ya da bilmeyerek derledikleri tohumlarını da bırakmışlardır. Anadolu bu bakımdan da özel ve özgün bir coğrafyadır.

Rehberlerin Sigortalılığı

Şeyla DEMİRCAN, Rehber
Mürşidin DEMİRCAN, Rehber

2008 yılı öncesi dönemde birçok sosyal güvenlik kurumunun mevcudiyeti nedeniyle rehberlerin nasıl ve hangi kurumdan sigortalanacağı ile ilgili farklı yaklaşımlar bulunmaktaydı. Uygulamaya bakıldığında, Türk mevzuatının şart koştuğu yeterliliklere haiz gerçek kişiler, çeşitli kanun, yönetmelik ve iç genelgelerde rehber olarak adlandırılmış olup, Türk Standartları Enstitüsü ve Mesleki Yeterlilik Kurumu profesyonel turist rehberliği mesleği ile ilgili ulusal standartları yayınlamıştır.

Çalışma ortamı ve koşulları dikkate alındığında rehberlerin birçok kurum ve kişi ile iletişim halinde olduğu anlaşılmaktadır. Rehberlik mesleği her türlü iklim koşullarında açık veya kapalı mekânlarda, uzun ve değişken çalışma saatlerinde seyahat etmeyi gerektiren, hareketli ve değişken ortamlarda çalışılabilmeyi gerektirir. Bu nedenle rehberlik mesleğinin icrası esnasında kaza ve yaralanma riskine karşı gerekli iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınması gerekir. Rehberlik mesleğindeki risk bazen kalıcı sakatlık veya ölümle sonuçlanmaktadır. Turların düzenlenmesinde benzer olayların çok sık tekrarlanması, gerekli tedbirlerin ve uyarıların dikkate alınmadığının göstergesidir. Olası kazalarda zarar görecektir meslektaşın sağlık giderlerinin karşılanabilmesi için günümüzde rehberler "Rehber Sosyal Yardım ve Dayanışma Fonu" oluşturmuşlardır.

Çalışmamızda kullanılan rehber kavramı profesyonel turist rehberini ifade etmektedir. Daha önceden SSK kapsamında sigortalı sayılanlar ile Bağ-Kur sigortalıları ve T.C. Emekli Sandığı iştirakçilerinin hangi statüde sigortalı sayılacakları 5510 sayılı Kanunun 4. maddesinde açıklanmıştır. Yeni düzenleme-

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Açısından Rehberlerin Durumu

ye göre sigortalı sayılanlar 4/a, 4/b ve 4/c olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre: 1. SSK'lıların yeni adı (4/1-a) olup bu kapsamda; 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununa tabi olanlar yer almaktadır. 2. Bağ-Kur'uların yeni adı (4/1-b) olup bu kapsamda; 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ve 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununa tabi olanlar, yer almaktadır. 3. Emekli Sandığı sigortalıların yeni adı: (4/1-c) olup bu kapsamda; sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa tabi olanlar yer almaktadır.

Bağımlı Çalışan Rehberlerin Sigortalılık Durumu

Akbulut'un (2006) Ege Bölgesi'nde yaptığı araştırmada, rehberlerin yüzde 60,9'unun emeklilik güvencesi varken yüzde 39,1'inin emeklilik güvencesinden yoksun olduğu anlaşılmıştır. Akbulut'a göre emeklilik güvencesi olan rehberlerin yüzde 40,6'sı SSK, yüzde 23,6'sı özel emeklilik kuruluşlarına, yüzde 22,6'sı Bağ-Kur'a, yüzde 13,2'si Emekli Sandığı'na kayıtlıdır. Bu tespitten anlaşılabileceği üzere rehberlerin emeklilik güvence türleri değişiklik göstermektedir.

Hizmet Akdine Tabi Olarak Çalışan (İşçi) Rehberlerin Sigortalılık Durumu

Bir kimse hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılıyor ise 5510 sayılı Kanunun 4/a maddesi hükmü gereğince sigortalı sayılır. Sosyal sigorta ilişkisinin kurulması ve bu ilişki dolayısıyla Kurum - Sigortalı ve işveren arasında yükümlülük hak ve menfaatlerin doğuşu açısından sigortalılığın başlangıcı önem taşımaktadır. Sigortalılığın başlangıcının, hizmet sözleşmesinin düzenlendiği zaman mı yoksa fiili çalışmaya başlandığı zaman mı olduğu konusunda (mülga 506 sayılı Kanun döneminde) doktrinde gerçekleşen tartışmalar dava konusu yapılmıştır.

Yargıtay fiilen işe başlamanın sigortalılık başlangıcı olduğu yönünde karar tesis ederek bu konudaki tartışmalara son vermiştir. 5510 sayılı Kanun sigortalılığın başlangıcını kesin olarak belirtmiştir. Bu Kanunda 4/a grubunda yer alan sigortalıların (işçilerin) sigortalılık başlangıcı fiilen çalışmaya başladıkları tarihten itibaren başlamaktadır. Kanunun (4/a) grubundan sigortalı olanlar daha önceden SSK, kapsamında sigortalı sayılan kişilerdendir.

Eğer bir rehber, hizmet akdine tabi olarak bir işyerinde çalışmaya başlamış ise 5510 sayılı Kanunun 4/(a) maddesi uyarınca sigortalı sayılır. İşverenler 5510 sayılı Kanunun 4/(a) bendi kapsamında sigortalı sayılan kişileri (işçiyi) sigortalılık başlangıç tarihinden önce (işe başlamadan önce) sigortalı işe giriş

bildirgesi ile Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilmekle yükümlüdür. Öyle ise bağımlı çalışacak rehberlerin hangi gün işe başlayacakları, daha işe başlamadan önce, işveren tarafından kuruma bildirilecektir. Sosyal sigorta ilişkisi, kural olarak dayanağı olan çalışmanın kesin olarak ortadan kalkmasıyla birlikte sona ermektedir. Ancak kanun koyucu sigortayı koruma amacıyla bazı sigorta kollarında fiili çalışma sona ermiş olsa dahi bu sigorta kollarında sigortalılık niteliğinin devam etmesini öngörmüştür.

5510 sayılı Kanunun 9. maddesinde hizmet akdine istinaden çalışmaları nedeniyle sigortalı sayılanların sigortalılıklarının kural olarak hizmet akdinin hitamında sona ereceği belirtilmiştir. 4/(a) kapsamında sigortalı sayılan diğer kişilerin ise sigortalı sayılmalarını gerektiren çalışmanın sona ermesi ile sigortalılıkları sona erecektir. Ancak, hastalık ve analık sigortası kapsamında da yer alan 4/a sigortalıları bu sigorta kollarından yararlanmaları bakımından sigortalılıklarının sona erdiği tarihi takip eden onuncu günden başlayarak hastalık ve analık sigortası yitirmiş sayılır.

1.1.2 Kamu İdarelerinde Çalışan Memur (Mihmandar) Rehberlerin Sigortalılık Durumu Kamu idarelerinde kadro ve pozisyonlarda sürekli olarak çalışanlar, sözleşmeli olarak çalışanlar ve açıktan vekil atananlar 5510 sayılı Kanunun 4/(c) maddesine göre sigortalı sayılırlar. Devlet memurluğuna alınma, alıştırma, atanma, yer değişikliği gibi işlemler ile memurlara sağlanacak sosyal hak ve yardımların neler olduğu 657 sayılı Kanunun ilgili hükümlerinde yer almaktadır.

Kamu hizmetinin gereği gibi yerine getirilmesinde bazı memurlar görevleri icabı rehberlik belgesi sahibidir. Mihmandar olarak görev yapacaklar ile ilgili olarak Mihmandarlık Görevi Hakkında Yönetmelik yayınlanmıştır ve rehber

gibi görev yapan bazı memurlara idare tarafından mihmandarlık görevi verilmiştir. Kendilerine mihmandarlık görevi verilecek kişilerin, bakanlığın açtığı “Tercüman Rehber” kurslarına katılmaları ve buradan tercüman rehber belgesi almaları gerekir. 1618 sayılı Kanunun 1/(f) maddesindeki rehber tanımı dikkate alındığında belge sahibi mihmandarların da rehber olarak kabulü gerekir.

Bağımsız (Esnaf) Çalışan Rehberlerin Sigortalılık Durumu

Serbest çalışan rehberler sadece tek bir seyahat acentası veya tur operatörü ile sürekli olarak çalışmak yerine, farklı seyahat acentalarının düzenledikleri turlara rehberlik eder.

Rehberler seyahat acentası işletme belgesi sahibi olan tüzel kişi ile “rehberlik hizmet sözleşmesi” düzenler. Rehberler sözlü anlaşma ile de başka acentaların turlarına rehberlik yapabilir. Bir kimse kendi adına ve hesabına bağımsız çalışırken gelir vergisinden muaf dahi olsa, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı ise sigortalı sayılır.

5510 sayılı Kanunun 4 maddesi (b) bendi 1. ve 2. fıkraları gereğince hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan “Ticari kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar” ile “Gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar” sigortalı sayılırlar. Kanunun bu hükmü gereğince; serbest rehberlik yapanlar da sigortalı sayılır.

Demircan’ın (2007) İstanbul, İzmir ve Antalya Rehber Esnaf Odaları ile Esnaf ve Sanatkârlar Genel Müdürlüğü kayıtları ile ilişkilendirdiği bir araştırmada Türkiye’deki rehberlerin çoğunun esnaf siciline kayıtlı olduğu, bir kısım rehberin gerçek usulde gelir vergisi mükellefi olduğu ve bir kısım rehberin de vergiden

muaf serbest meslek erbabı olduğu tespit edilmiştir.

Serbest olarak çalışan rehberlerin sigortalılığının başlangıcı vergi dairesine veya esnaf sicile kayıt ile başlar. Bu duruma göre: - Gerçek usulde gelir vergisi mükellefi olan rehberler 5510 sayılı Kanunun 4/(b-1) maddesi hükmüne istinaden, Gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olan rehberler ise 5510 sayılı Kanunun 4/(b-2) maddesi hükmüne istinaden sigortalı sayılır.

Ticari kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanların sigortalılıkları vergi dairesindeki mükellefiyetlerinin başlangıç tarihi itibarıyla başladığından, ilgili vergi dairesi işe başlanan tarihi SGK’ya onbeş gün içinde bildirir. Gelir vergisinden muaf olanların sigortalılıkları, Esnaf ve Sanatkâr Sicil Müdürlüklerine tescil tarihi itibarıyla başladığından, sicil müdürlükleri tescil tarihini SGK’ya onbeş gün içinde bildirir.

Bağımsız çalışanların sigortalılığının sona ermesi şu şekilde gerçekleşir. Gelir vergisi mükellefi olanlar için, mükellefiyetlerini gerektiren faaliyetlerine son verdikleri tarihten, gelir vergisinden muaf olanlar için, esnaf ve sanatkâr sicili kaydının silindiği veya 5510 sayılı Kanunun 6.ncı maddesinin birinci fıkrasının (k) bendi kapsamına girdiği tarihten itibaren sona erer.

Rehberlerin Sigortalı Sayılmaması Durumu

TUREB’in yaptığı bir araştırmada rehberlerin yüzde 12, 38’nin sosyal güvencesinin olmadığı ve yüzde 7, 42’nin de sigortalılık durumunun tespit edilemediği anlaşılmıştır. 5510 sayılı Kanunun 6. maddesinde sigortalı sayılmayanlar yer almaktadır.

Kimlerin sigortalı sayılmayacağı

kanunda detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Çalışmamızda sadece rehberlerin sigortalılığı irdelendiğinden kanunun 6. maddesinde sıralanan sigortalı sayılmayanların tamamı burada dikkate alınmamıştır.

5510 sayılı Kanununa göre bağımsız çalışanlardan olup gelir vergisinden muaf, esnaf ve sanatkâr sicilinde kayıtlı olanların (rehberleri) durumu yoruma açıktır. Kanunun 6/(k) bendine göre: Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr sicilinde kayıtlı olanlardan, aylık faaliyet gelirlerinden bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarı, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğuna dair beyanlarını içeren başvuruları dikkate alınarak, Esnaf ve Sanatkârlar

Odaları Birliği'nden, bunların bulunmadığı yerlerde meslek odalarından alacakları muafiyet belgesi ile belgeleyenler, sigortalı sayılmazlar.

Kanundaki bu hüküm ile yasa koyucu gelir vergisinden muaf olup esnaf ve sanatkâr sicilinde kayıtlı olan kişilerin bir kısmının sigortalı sayılmayacağına hükmetmiştir. Kanaatimizce kanun koyucu, vergiden muaf bazı esnafın aylık faaliyet gelirinin hiç olamayabileceğini veya bu kimselerin çok az gelirlerinin olabileceğini ve bu gelirin esnafın geçinmesine yetmeyecek düzeyde olabileceğini dikkate alarak hüküm tesis etmiştir.

Batman ve diğerlerinin (2000) yaptıkları araştırmada bir kısım rehberin aylık 200 \$'dan daha az kazanç elde ettiği tespit edilmiştir.

Dünyadaki son ekonomik krizin yarattığı ekonomik durgunluk dikkate alınır, geliri kendisini geçindirmeye yetmeyecek olanların sigorta primini ödeyemeyeceği de aşikârdır.

5510 sayılı Kanunun 6/(k) hükmüne göre vergiden muaf meslek erbabından olup esnaf ve sanatkâr sicilinde kayıtlı olan ancak sigortalı sayılmayacağı hususunda beyan ileri süren ve bu beyanını belgelelendiren kimse, kanunen sigortalı sayılmaz. Kanunun sigortalı saymadığı kişiler arasında vergiden muaf meslek erbabı olarak esnaf ve sanatkâr sicilinde kayıtlı rehberlerin de yer alacağı açıktır.

Sonuç:

Çalışma biçimi olarak şahsi mesaiye, ilmi veya mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan rehberlik mesleğinde;

- Serbest meslek faaliyeti bir işverene bağlı olarak da yerine getirilebildiğinden, bağımlı (işçi) olarak çalışan rehberlerin sosyal güvencesi 5510 sayılı Kanunun 4/(a) maddesi ile sağlanmıştır.

- Serbest (bağımsız) olarak çalışan rehberlerin sosyal güvencesi 5510 sayılı Kanunun 4/(b) maddesi ile sağlanmıştır.

- Kamu hizmetlerinin ifasında

mihmandar olarak görevlendirilen rehber belgesi sahibi memurlar 5510 sayılı Kanunun 4/(c) maddesi gereğince sigortalı sayılır.

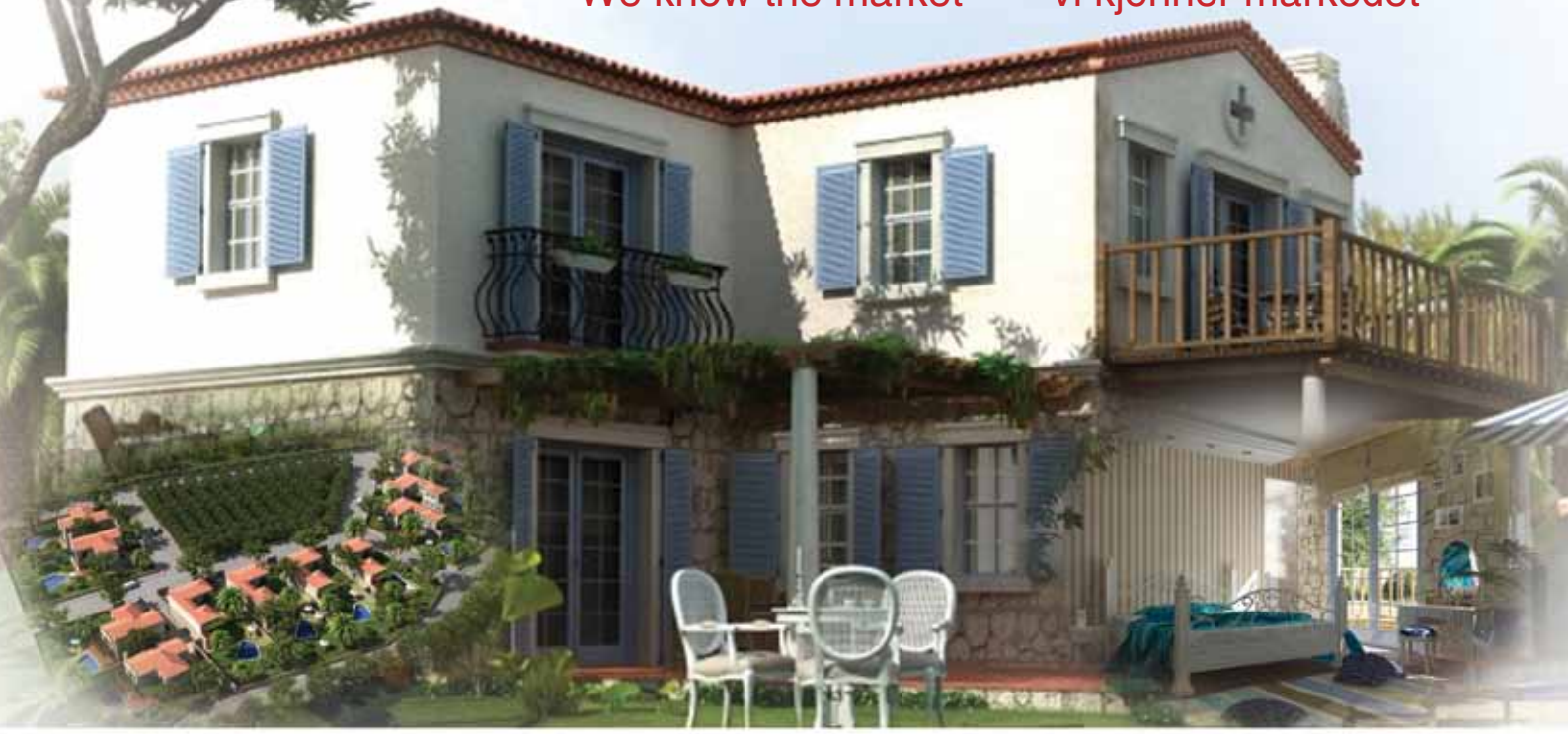
Durumu kanunun 4/(a), 4/(b-1) ve 4/(c) maddesine uyan rehberlerin sigortalı sayılmalarında yasal bir engel bulunmamaktadır. Ancak durumu kanunun 4/(b-2) maddesine uyan rehberlerden olup kanunun 6/(k) maddesindeki hükme göre durumunu belgeleyen bağımsız çalışan rehberler sigortalı sayılmaz. Durumu kanunun 6/(k) maddesine uyanların sigortalı sayılıp sayılmayacakları ile ilgili

husus 5510 sayılı Kanunun amir hükmüdür.

5510 sayılı Kanunun uygulanmasında, rehberlerin tamamının sigortalılığının sağlanamaması ve mesleğin taşıdığı riskler dikkate alındığında tüm rehberlerin zorunlu sigortalılığını sağlayacak yeni bir düzenlemeye gidilmesi gerekir.

IOUMS0076-5 kodlu standarda göre rehberler Türkiye'nin imajını en iyi şekilde yansıtmakla yükümlüdür. İmaj ile sosyal güvenlik arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

“We know the market” - “vi kjenner markedet”

Adres: Kemer Mah. K. Karabekir Cad. No: 55 Side, Antalya

info@sideinvest.com

www.sideinvest.com

Tel: 0242 753 43 70 - **Faks:** 0242 753 43 71

**Nezih mekanlar,
Nezih kişiler içindir.**

Ayrıcalığınızın farkını yaşayın.

Farklı tadları ile damak zevkinize hitap eden Tamer Restaurant, yemeği ve doğal güzellikleri ile sizlere hizmet vermekten mutluluk duyar.

İriganlıYolu Üzeri Korucuk Kasabası, DENİZLİ

Tel: 0258 279 21 03 **www.tamerrestaurant.com**

Toprağı Sanata Dönüştürenler

Yüksel ŞAHİN, Öğretim Üyesi

Fotoğraf: Yüksel Şahin

Kaş'ta Bir Seramik Çalıştayı

Sadece toprak ve sadece suyun biri biriyle buluşmadan önceki, ayrı ayrı hallerinin değeri kuşkusuz yadsınamaz. Toprakla suyun, usta bir elde biçimlenmesi ve yine usta bir yorumcunun dilinden anlar hale gelmesi aşamaları, bizi büyüleyen bir oluşum anının içine çekebilir.

Toprağın şekillenerek “güzel” ve yararışlı bir eşyaya dönüşmesi günümüzde olduğu gibi eski çağlarda da heyecan yaratan bir üretim biçimidir.

Çocukluğumuzda yağmur sonrasında topladığımız çamurla yaptığımız, bir “şey”e benzeyen ya da benzemeyen küçük oyuncaklar, tıpkı bizim oyun ruhumuzu harekete geçirdiği gibi eski çağ insanların da ruhunda bir şeyler

uyandırmış olmalıdır.

Toprak ve suyun karışımından meydana gelen çamurun kendisi, içinde ikilem taşıyan bir malzeme. Kısaca çamur olarak adlandırılan bu karışımın günlük dilde kullanımı çamurun içinde taşıdığı ikilemi bize yansıtarak, “Çamur - çamurlaşmak” deyimleriyle, bir durumu olumsuzlamak üzere kullanılan sıfatlar olarak belirirler.

Çamurun insan elinde bir ürüne dönüşmesine doğru geçirdiği sürece bakıldığında bu haklı bir benzetmedir. Çamura hâkim olmak becerisi gelişene kadar, çamur çamurluğunu yapacaktır. Bu süreç, hem insanın hem de çamurun olgunlaşma (kültürlenme) sürecidir. Sadece hâkimiyet değil, çamurdan ne yapacağını bilmek, yeteri kadar su yeteri kadar toprak kararını verebilmek, ürün yetiştirme eyleminden sonra toprağa yapılan ikinci müdahaledir.

İnsanlık tarihinde ilk el sanatlarından birisi olarak beliren seramik sanatının çamur hazırlama teknikleri ilk başlarda yoğurma, çiğneme ve dövmedir. Toprakta elde edilen ürünü korumak, taşımak gibi amaçlar için serbest şekillendirmeye kaplar yapılmaya başlanması toprağa yapılan ikinci müdahalenin olgunlaşma aşamalarıdır. Çamurun seramikleşme yolundaki uzun tarihi yolculuğunda kuşkusuz pek çok teknik, malzeme ile ustalık gelişmiştir. Balçıkla sıvı olan ilk seramik kapların ateşte pişirilerek sertlik kazanmaları ise bu malzemeden yapılan kapların işlevselliğinin önemini ortaya koymaktadır.

Birçok kaynak seramik tarihinin, insanlık tarihi kadar eski olduğunu öne sürerken Anadolu’da Çatalhöyük kazılarında elde edilen parçalar, bu savı desteklemektedir. Seramik pek çok bulgudan, eski uygarlıkların izleri sürülebilirken

aynı zamanda seramik tekniklerinden ve yapılan gelişmelerden de bizleri haberdar etmektedir. ⁽¹⁾ Biçimlendirilmiş kil anlamına gelen seramik, köklü geçmişinden günümüze daima tercih edilen bir malzeme olarak kabul görmüştür. Hem araç - gereç, hem de mimaride kullanılan bir yapı malzemesi olarak yüzyıllarca çok değişik teknik ve yöntemlerle kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir.

Seramiğin tarihsel gelişiminde bütün sanat alanlarında olduğu gibi Endüstri devriminin önemli etkisi olmuştur. Hatırlanacağı gibi el ile yapılan üretim biçimleri, endüstrileşmenin ardından seri üretilmeye başlanmıştı. Sanat ise Endüstri devriminin karşısında bir gelişme gösterememişti.

Oysa endüstriyel ürünlerin pek çoğu tasarlanmakla yani sanatsal bir çalışmayla biçimlendirilmek zorunda oldukları halde bu iş çoğunlukla ikinci planda kalmıştı. Bunun sonucunda yapılan üretimler zevksiz olarak tanımlanmış ve bu da sanatçılar arasında endişe yaratmaya başlamıştı.

Bu endişeler, geleneğin savunulması ve gelenek ile teknolojinin birlikte kullanılabilmesi düşüncelerini harekete geçirmişti. Böylece ortaya çıkan Arts & Crafts akımı, sanat ve zanaat ayrımını ortadan kaldırmayı ve endüstrileşmenin karşısında el emeğine dayanan

üretimi yeniden canlandırmayı savunuyordu. 19. yy.'ın ikinci yarısında gelişen akım, özgün yaratmayı ve el emeğini yücelterek toplumsal sorumluluk kavramını da ortaya atmış ve bu haliyle 1919 yılında ortaya çıkan Bauhaus'un temellenmesine etken olmuştu. Bauhaus bir sanat okuluydu ve öğrencilerin her türden el işçiliğini ve beceriyi ustalardan öğrendiği pratik bir eğitim sistemi olarak tarihe geçecekti. ⁽²⁾

Usta ve sanatçının birlikte bir arada çalışma yapmalarına, üretmelerine ve ortak bir dil yaratmalarını öneren sistem bugün atölye çalışmalarında halen tercih edilmektedir. Avrupa'da sıklıkla uygulanan bu sisteme ülkemizde çok rastlanılmamaktadır.

2010 yazında Antalya'nın Kaş ilçesinde tanık olduğum bir çalışma, yukarıda anlattığım sistemin bir okul ortamında değil de bir atölyede on beş günlük bir çalıştay programında gerçekleşiyor olması bu yazıyı yazmam konusunda beni heyecanlandırdı. Antalya'nın Kaş ilçesinde yaşayan seramik sanatçısı Sibel Düzel'in son yedi yılın yaz aylarında gerçekleştirdiği seramik çalıştayları (workshop) bu konuya verilebilecek önemli bir örnektir.

Sibel Düzel ve Kütahyalı seramik ustası, Mehmet Yıldırım'ın (Efsane Mehmet)

bir araya gelerek gerçekleştirdikleri seramik çalıştayları toprak ve suyun birlikteliklerine ortam hazırlıyor.

Eski çağların gereksinimlerinin dışında bir amaçla üretilen seramikler bu kez yaratıcı düşüncenin ve usta becerinin katkısıyla gerçekleşiyor.

Buluşmanın üretme süreci ve ortaya çıkan eserler bize başka bir şeyi daha söylüyor. Sanat ve tekniğin bu kez seramik atölyesinde iki usta tarafından on beş gün süreyle yorumlanması, gelenek ile sanatın buluştuğlarında neler olabileceğini göstermesi açısından önem taşıyor.

İki büyük ustanın buluşması bu yıl Temmuz ayının oldukça sıcak günlerinde gerçekleşti. O hummalı çalışma ortamına zaman zaman tanıklık yapmak ve o heyecanı paylaşmak uzun yıllar boyunca üzerinde düşünülen pek çok sorunun da yanıtını bulmama yardımcı oldu.

Kültür Bakanlığında tasarım eğitimi almış bir Folklor Araştırmacısı olarak görev yaptığım süre içerisinde el sanatlarının tespit edilmesi, geliştirilmesi ile ilgili pek çok projede görev aldığımda önerilerim; ustaların tasarım düşüncesi ile buluşturulması yönünde olmuştu. Ancak bu ve benzeri fikirlerin gerçekleştirilmesi farklı nedenlere

Fotoğraflar: Yüksel Şahin

Fotoğraf: Yüksel Şahin

bağlı olarak mümkün olamamıştı. Düşüncelerimin Kaş'ta Sibel Düzel'in seramik atölyesinde iki sanatçının özverileri ile gerçekleşiyor olması gelenek ve tasarımın buluşması adına sevindirici gelişmeler olabileceğini gösterdi. İstenilen de zaten buydu.

Son yedi yaz boyunca, on-on beş günlük çalışma dilimleriyle bir araya gelen sanatçı tasarımcı Sibel Düzel ve Usta Mehmet Yıldırım'ın şiir gibi buluşmalarında kuşkusuz iki sanatçının mesleklerinde geldikleri noktanın, ustalıklarının katkısı var.⁽³⁾ Kültür ve Turizm Bakanlığı Seramik Sanatkârı Mehmet Yıldırım ile Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümünden mezun olan ve Heykel Bölümünde de yüksek lisansını tamamlamış olan Sibel Düzel'in buluşmaları, Düzel'in Kütahya'ya yaptığı bir gezi sonrasında tanışmalarından sonra gelişen bir fikir.

Kaş için neredeyse bir simge olan sanatçının Kaş'ta bulunan atölyesinde bir araya gelen ikili

birikimlerini, Kaş'ın tarihini, doğasını ve geleneksel ve çağdaş yaklaşımlarla yorumlayarak, zengin ve hareketli bir çeşitleme sunmak üzere birbirleriyle paylaşıyorlar.

Sibel Düzel bir tasarımcı duyarlılığı ile birbirini tekrarlamayan, sürekli yenilenen, yeni arayışları yansıtan, kimlikli özgün eserlerden oluşmuş bir koleksiyon yaratma anlayışıyla yola çıkarken Mehmet Yıldırım da içinde doğup büyüdüğü Kütahya'nın tarihsel mirasından gelme doygunluğunu Kaş'la paylaşmakta hiç te cimri davranmıyor.

Çalışma öncelikli olarak Düzel'in tasarımlarını kâğıt üzerine desen olarak çizmesiyle başlıyor. Daha sonra çizimler ve tasarımlar üzerinde karşılıklı görüşler alınıyor. Teknik, malzeme, sır, renk, dekor vb., gibi önemli ayrıntılar konusunda fikir birliğine varıldıktan sonra çalışmalara başlanıyor. Düzel, sanat eserinin üretim sürecini tasarlıyor ve Mehmet Usta bu tasarlanmış eserin ruhunu anlayarak tornası ile ona biçim veriyor. Düzel, ese-

rini teknik çözümler yaparak tasarlıyor.

Kullanılacak çamur, dönüştürülecek form ve alacağı biçim iki sanatçının sürekli fikir birliği ile belirleniyor.

Tornadan çekilmesi planlanan her parça, tek tek gözden geçirilerek yoğun emek, işçilik, zanaatkarlık ve akademik nosyon altında gerçekleştiriliyor. Mehmet Yıldırım ile gerçekleştirilen çalışmalar; çarkta biçimlendirilen seramik eserler, 'My Sibel koleksiyonu' adı altında, kadim uygarlıkları barındıran Akdeniz'in doğasına ve kültürlerine çağdaş göndermelerle kurgulanmış, her biri "biricik" olan özel parçalardan oluşuyor.

Sanatçının kâğıt üzerindeki tasarım çalışmasını Mehmet Usta'nın çarkta şekillendirmesi ve ardından Düzel'in elinde çok çeşitli teknikte ve "yeteri kadar dokunuşlarla dekorlanması" ile gerçekleşen bu

koleksiyon, 'sanatçı' ve 'zanaatkâr'ın estetik anlayışının, uzmanlık ve deneyimlerinin bulunduğu ayrıcalıklı bir gruba kapsıyor. 'My Sibel koleksiyonu', bu ortak yaratım üzerinden yeni form arayışları ve temalar altında her yıl zenginleşerek yenileniyor. İkili birliktelikte çalışmalarında gözlemlenen incelikli davranış biçimleri, onların "an"ın içinde üretmenin büyük hazzıyla ve birbirlerine tarif edilmez bir saygı ve özveriyle iletişimlerini buluşmalarının ne kadar yerinde olduğunu gösteriyor. Çıkan işler zaten bu ruhu coşkuyla yansıtıyor. Meraklı, deneysel, sürekli birbirine soran, analiz eden, birbirlerinin onayı olmadan ne tasarımı ne tornada adım atmayan bir ikili çalışması. Dileriz sanatçı, tasarımcı ve ustalar her alanda bir araya gelerek, oluşturdukları ortak çalışma alanında yarattıkları enerjileriyle ülke kültürüne katkıda bulunurlar. Bu anlamda Sibel Düzel ve Mehmet Yıldırım'ın yılda bir kez on beş günlüğüne bir araya gelerek gerçekleştirdikleri çalışma, eğitilmiş yetenekle geleneksel bilginin damıttığı örnekleri insanlık tarihine kazandırıyor. Yaratıcılık değeri yüksek, bilinçli ve alışılmışın dışında olan özgün tasarım çalışmaları Mehmet Yıldırım'ın "efsane" ellerinde forma dönüşüyor. Kişisel birikim, yaratıcılık ve estetiğin bir araya getirilmesi ile yapılan çalışmalar sonucu ortaya

çıkan işler "eser" niteliği taşıyor. Doğrudan seri üretime yönelik işler yapılmayan çalıştayda paylaşımcı, üretken hevesli ve oldukça doğal bir çalışma ruhu var. Örneğin Mehmet Usta'nın çektiği tornada istediği gibi bir formu yakalayamayan Düzel: "Hocam benim istediğim form da şu kavis yok" diyor. Ya da kullanılan bir demir oksit renginin güzelliğinden etkilenerek "Hocam bu arada demir ne kadar etkili olmuş" diyerek sevinçle paylaşıyor. Mehmet Usta'nın da ona büyük bir ermişlikle "...kavisi buradan alırsak olmaz... geç kalmış olabiliriz" şeklinde yaklaşımı, çalışmalarındaki iletişimin doğallığını gösteriyor. Sibel Düzel ve Mehmet Yıldırım, çalışmaları hakkında bana aşağıdaki bilgileri verdiler.

Düzel: " Mehmet Usta gelmeden önce hazırlıklar yapıyorum. Bu yıl ki kavramı belirlemiş oluyorum. Nelere ihtiyacım var, başlıkları belirliyorum. Her yıl üzerinde yoğunlaştığımız temalar var. Söz gelimi 2009 yılının çift işlevli ve aynı zamanda kesik formlar vardı. Formun uygun gördüğüm yerlerinden kesiyordum. Bu aslında son derece cesur bir deneyim. Ustanın ustalıklı çektiği formu ben bistro ile yırtıyorum".

Mehmet Usta ekliyor; "yorumunu beğendim Sibel, çok güzel anlattın.

Daha önceki yıllarda astar formlar çalıştık. Bu yıl formlar daha sade daha yalın ama bu kez doku - texture - çalışıldı. Koleksiyonda işlevsel karaf, abajur yanı sıra duvar tabakları, zeytinyağlıklar, kadeh, şamdan, abajur, şişeler yer alıyor".

Düzel; "Bu işin değerini artıran şey biricikliği. Tasarımcının yaptığı tornacı bir defaya mahsus olmak üzere çekiyor ve bu bütün dünyada sadece orada, o anda bir defaya mahsus olmak üzere gerçekleşiyor".

Bu yıl ki çalışmada terracota kullanmadıklarını ifade eden Düzel, sabah 11'den gece yarısına kadar çalıştıklarını ve bu yıl her formun neredeyse her birinin farklı olduğunu ve yaklaşık 300 parça iş yaptıklarını belirtti. Sibel Düzel açısından yapılan işlerdeki en heyecan verici yan, Mehmet Usta'nın kusursuz tornasından çıkan işin üstüne dekorlama yapmak. Sanatçı bu anı "Mehmet Usta'nın içi gidiyor o an, büyük bir ustalıklı yapılmış olan formu maket bıçağı ile kesiyorum... çok hassas olmak gerekir... kötü bir şeyde çıkabilir... çatlama yapabilir... sizin yaptığınız muhteşem işi bozabilirim" diyerek anlatıyor. Ve ekliyor; "Büyük objelere geçmeden her şeyi deniyoruz. Renkleri artistik sırları kendimiz hazırlıyoruz, bu yıl krom mangan, demir oksit, çalışıyoruz ve geleneksel yöntemleri ve sırları kullanıyoruz. Bunları balık şeklindeki seramikler üzerinde deneyledik". Dekorlama yaparken deneysel yaklaşımı benimsediği belirten sanatçı çamurun hoş efektlerini yakalamaya çalıştığını da belirterek; "burada çamurlaşmamak lazım... galiba en zor malzeme... çamurlaşma olmadan çamuru çamur haliyle estetik bir anlatım dilinde araç yapmak istiyorum... Çamurun dokusundan en iyi şekilde yararlanabilmek istiyorum, çamur çamur gibi dursun diye... çamurun bütün sevdiğim yanlarını öne çıkarmaya çalışıyorum. Kazımalar ve sıvama diyebileceğim

Fotoğraflar: Yüksel Şahin

Fotoğraf: Yüksel Şahin

teknikimi kullanıyorum. Eskiden astar çok kullanıyordum. Onu kazıyordum. Bu defa işin sırrı “sır” da. Kullandığımız oksitle sırrın en yalın halini en basit ve geleneksel hallerinden yararlanarak daha sıcak ve daha transparanlığı yakalamış oluyoruz. Piyasada bulunan sırlar daha opak ve örtücü, bunları paravanlarımda ve mekansal seramik tasarımlarda kullanırken daha lezzetli duruyorlar. Bu ortak çalışmalarda ise işlerimizin püf noktası sırrın şeffaflığının hayret ediciliğindedir. Çamurumuzda da özel bir karışım var. Oksit kullanıyoruz çamura.

Buna güzel bir örnek, fesli bardaklar bu yılın özel bir serisi. Bütün dokular yumuşak, belli belirsiz. Oksitlerle ortaya çıkıyor bir anda parlayıveriyor”.

Düzel’in örneklerini göstererek anlattığı sır hakikaten etkileyici. Adı sır ama ne kadar şeffaf... Şeffafmış gibi ama değil... basitmiş gibi ama değil... Peki bu heyecan dolu çalışmanın sırrı nerede diye sorduğumda ise: Mehmet Usta biraz kendi çalışmalarından da bahsederek yorumluyor. “Ben 1980 senesinde, Kütahya’da vitrinde gördüğüm çok minik vazoyu bir parmağın nasıl biçimlendireceğini merak ederek başladım çarkta torna işine. Şu anda Kütahya’da kendi

atölyemde çini seramik, terracota şamot, porselen, taş, çini hamuruna form veriyorum. Birçok öğrencim var”. Ve devam ediyor ; “Ancak tasarımcı ile çalışmak başka bir şey. Bizim çalışmamızın ikinci bir örneği yok, o kadar iyi anlaşıyoruz ki. Aynı ruhu paylaşıyoruz, daha onun işaretinden ben onun ne demek istediğini anlıyorum. Ufuk açmak için tasarımcıyla işbirliği yapmak lazım. Sanatçının usta ile çalışması lazım. Bu kültür bizde yerleşmemiş.”

Sohbetimiz devam ederken, bir yandan torna çekimi bir yandan da dekorlama işlemi yapılıyordu. Dekorlama işlemi sırasında Düzel’in işlerini, tasarımlarını kendisi ile özdeşleştirmiş bir sanatçı olduğunu bir kez daha fark ediyorum. Formlar ve dekorlar adeta sanatçının “kendisi” ve bir o kadar özgün. Sibel Düzel dekorlama yaparken mesleki sırlarını açıklamaya devam ediyor; “bu aşamada bir şey yaparken son halini düşünerek yol almak gerekiyor. Hangi renk sır olacak gibi bütün ayrıntıları düşüneceksin... bütün enerjini eline yaptığın işe vereceksin... konsantre olacaksın”...

İki büyük yeteneği izlerken adeta oyun oynadıklarını düşündüm. Kaş’ta Galerî Anatolia’nın atölyesinde 40 derece sıcakta yapılan çalışma,

gelecek nesiller için hakikaten ayrıcalıklı bir şey bırakmayı hedefliyor: “Kültür bırakmak”. Bugünün kültürünü yaratmak... Geçmişin izinde ama geçmiş değil. Bugünün sanatçısının yorumu ve geleneğin deneyimli ustasının becerisiyle...

Sibel Düzel Kimdir?

1990 yılında Marmara Güzel Sanatlar Seramik ve Cam Ana Sanat dalından mezun oldu. 1990-93 arası aynı üniversitede Heykel Ana Sanat dalında yüksek lisans programını tamamladı. 1994 - 99 yılları arasında İstanbul’da seramik ve proselen üzerine dekor atölyesi açtı. 1999 yılında Kaş’a yerleşerek özel seramik ve porselen tasarımları yaptı. 2006 yılında ise halen kullanmakta olduğu bugünkü atölyesini kurdu.

Mehmet Yıldırım kimdir?

Çamur tornada şekillendirme ve röprodüksiyon eğitimi aldı. 1988’de ustalarının uygun görmesiyle kendi atölyesini kurdu ve geleneksel formların yanı sıra özgün farklı formları da üretmeye başladı. 2007’de Tübitak analizlerinde Osmanlı dönemi “Taşçini”lerinin aynısını yapabildiğine dair belge aldı. Anadolu Üniversitesi, Muğla Üniversitesi, Dumlupınar Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi’nde torna çalıştayları, konferanslar verdi. 2005 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Seramik Sanatkarı unvanını aldı.

Doç. Dr. Yüksel Şahin

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Tasarım Bölümünden mezun oldu. Lisansüstü eğitimlerini Marmara Üniversitesi ve D.E.Ü. - Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil Anasana Dalında tamamladı. 1988 - 2000 yılları arasında Kültür Bakanlığı Folklor Araştırmacısı olarak çalıştı. 2000 yılından beri görev yaptığı Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nde Moda ve Tekstil Tasarım Bölüm Başkanlığını yürütmektedir.

(1) Doç. Dr. Ateş Arcasoy, (2) Metin Sözen, Tanyeli Uğur Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, (3) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Seramik Sanatkarı, Mehmet Yıldırım

ÖZUMUT

OFSET & MATBAA

Hüseyin YAYAN

Kalite Ayrıntılarda Gizlidir.

Çözümü

Özumut'ta!

“Yılların deneyimi ile profesyonel hizmet...”

Son 20 yıldır yaptığı çalışmalarla müşterilerinin takdirini kazanan ve herbiri konusunda sektörün en iyileri personeliyle büyümesini hızla arttıran Öz Umut, matbaa sektöründe hizmet vermekte ve bunların dışında da her biri kendi konularında Türkiye'nin en iyileri olan yaklaşık 300'ü bulan kurum ve kuruluşlara matbaa hizmeti vermektedir...

ARO ÜYELERİNE % 30 İNDİRİM !....

Tel : 0 242 312 35 38 Fax : 0 242 312 55 90 Gsm : 0 532 431 92 90

Sinan Mah. 1258 Sok. Uğur Apt. 11/ 2

Ant. 2000 Plaza Arkası-İlhami Tankut İlköğretim Okulu Yanı A N T A L Y A

E-mail:husyay@hotmail.com

İtalya'da Bir Hafta

Mehmet Ali KARALI, Rehber

Ferrari Meydanı, Fotoğraf: M. Ali Karalı

Saygıdeğer Meslektaşlarım,

İtalya'ya daha önce hiç gitmemiş olan tüm arkadaşlarımıza olanaklar ölçüsünde mutlaka bir İtalya gezisi yapmalarını tavsiye ediyorum. Rehber gözüyle çok şeyi yakalama ve karşılaştırma olanağı bulacaklardır. Bundan eminim.

Bizim seçtiğimiz program çok yoğunlu. Bir hafta içerisinde yaklaşık 2.000 km yol yaptık ve gezi boyunca bol bol yürüdük. Şehir merkezlerinde yapılan turlarda genelde yürümeniz gerekiyor, o yüzden giyeceğiniz ayakkabıyı iyi seçmelisiniz. Öncelikle ayağınızda rahat bir ayakkabı olmalı.

İtalya'daki ilk gözlemim, İtalyanların eskiyi ve yeşili çok iyi korumuş olmaları idi.

Bence bir rehber olarak Pompei antik kentinin mutlaka görülmesi gerekir. Doğal bir felaket sonucu lavlar altında kalan kentin Roma döneminden bugünüme kadar nasıl korunduğunu net olarak görebiliyorsunuz. Roma İmparatorluğu'na başkentlik yap-

mış Roma şehrinde ise, eski ile modern şehrin birbiri ile muazzam uyumunu gözden kaçırmak mümkün değil.

Siena ve San Gimignano'ya geldiğinizde, kendinizi adeta bir Ortaçağ kentinin tam ortasında buluyorsunuz. Rönesansın doğduğu yer, sanat ve sanatçı kenti olarak ünlenen Floransa da ise, yürüdüğünüz yol boyunca eserlerini sergileyen sanatçılara hayran oluyorsunuz. Liman şehri olan Verona'ya vardığınızda, Christof Colomb'un yaşadığı evi ve seyahatlere çıktığı gemisinin birebir kopyasını limanda demirlemiş olarak görebiliyorsunuz.

Milano ise, tam bir moda merkezi olarak dikkat çekiyor. Şayet alışveriş merakınız var ise, bunu Milano'ya saklamanızı öneririm. Hemen hemen her İtalyan kentinde ünlü İtalyan markalarına rastlayabilirsiniz, ama markaların merkezi Milano'dur. İtalya'nın bütün kentleri çok sayıda geniş meydanlarıyla ünlü ve her meydana çok güzel bir yapıt mutlaka var, fakat bence en güzel

yapıtlardan bir tanesi Milano Katedrali.

Verona şehrinde mutlaka görülmesi gereken iki şey var. Birincisi anfi tiyatrosu, ikincisi Jülyet'in evi, dolayısıyla o meşhur balkon.

Aşıklar şehri Venedik ise, San Markus meydanıyla ve gondol sefasıyla bir başka güzel.

Eğer olanak bulursanız, Burano ve Murano adalarını da mutlaka görmenizi tavsiye ederim. Burano adası dantel işlemleriyle, Murano adası ise, cam işçiliğiyle dünya çapında ünlü yerler.

Biraz da İtalyanlara değinmek gerekecek olursa; İtalyanlar konuşurken ellerini ve kollarını çok kullanan insanlar. O meşhur Akdeniz insanının sıcaklığını turistlere karşı pek göstermiyorlar, hangi millet olursa olsun bu böyle. İtalya geziniz sırasında onlardan çok fazla konukseverlik beklemeyin, yoksa gerçekten hayal kırıklığına uğrarsınız. Bu tabii ki genel bir görüntü. Dikkat edilmesi gereken bazı ilginç noktalar da

var. Örneğin; bir kafeye oturup bir şeyler içmek istiyorsanız, oturmada önce mutlaka bir garsonun size yer göstermesini bekleyin. Şayet kendiniz sormadan bir yere otursanız, bu hareket bir gurur meselesi oluyor ve size servis yapmayabiliyorlar. Kafedeki en ilginç olaylardan biri de ayakta içtiğiniz kahve ile oturarak içtiğiniz aynı kahvenin arasında yaklaşık yüzde elli fiyat farkı olmasıdır. En ucuz kahve içme şekli kahveyi elinde alıp götürmek. (Örneğin; ayakta kahve 1,70 masada 3,40 alıp götürmek sadece 0,80 Euro)

Yemek yediğiniz restoranlarda kişi başı 2 Euro servis ücreti alınıyor ve bu doğrudan hesaba yansıtılıyor.

İtalya’da yiyeceğiniz Pizza ve makarna çeşitlerinde de lezzet beklentiniz çok yüksek olmasın, çünkü turist olarak iyi bir restoran bulmak için fazla da zamanınız olmuyor. Yiyecek ve bilhassa içecek fiyatları ülkemize göre biraz daha yüksek.

Güneyden kuzeye doğru yol aldıkça, yeşilin bolluğu ve güzelliği sizleri büyülüyor. Şehir merkezlerine girdiğinizde, bu sefer evlerin balkonlarını ve terasları bol yeşilliklerle ve çiçeklerle süslenmiş görüyorsunuz. Uzun lafın kısıası, tüm arkadaşlarıma içtenlikle İtalya gezisini tavsiye ediyorum ve en kısa zamanda gidip görmekte

fayda var diyorum.

Venedik

Adriyatik kıyısında bir ada kent olan Venedik, tam 4 kilometre uzunluğunda bir karayolu ve karayolunun hemen yanında bulunan bir demiryolu ile anakaraya bağlıdır. Kentte yaklaşık 118 adacık, 170 kanal ve 400 köprü bulunmaktadır.

Romalılar, Venedik’in yerli halkına Latince, “diğerleri” anlamına gelen “Venetians” diyordu. Bugünkü “Venice = Venedik” ismi buradan türetilmiştir.

Venedikliler, üzerinde yaşadıkları adacıklar üzerinde deniz ticaretine başlamış ve kısa zamanda bunu geliştirerek önce Akdeniz, daha sonrada Uzakdoğu ticaret yollarını ele geçirmişlerdir. Özellikle İstanbul ve İslam dünyası ile çok yakın ticari ilişkiler kurmuşlardır. Hububat, baharat ve ipek ticaretini ellerine geçirmişler, aynı zamanda çok önemli bir askeri deniz gücü haline gelmişlerdir.

Tüm Akdeniz Hindistan ve Çin malları Venedik’ten Avrupa’ya dağılmaya başlamıştır. Bu dönemlerde ticarete çok önem veren Venedikliler, Türkler’den ve Araplar’dan öğrendikleri ticaret hesapları mantığında da uzmanlaşmışlardır. Hatta bu konuda okul açarak diğer Avrupa kentlerinden

gelen tüccarlara dersler vermişlerdir. Avrupa’nın en eski Musevi gettosu Venedik’tedir.

Venedik, çok turistik olması ve her şeyin karadan taşınması sebebiyle İtalya’nın en pahalı şehridir. Oto olmayan tek Avrupa şehridir. 1987 de tüm kent UNESCO dünya mirası listesine alınmıştır.

Çok sayıda olan kanallardan bazıları sadece gondolların gireceği kadar dardır. Gondolculuk babadan oğla geçen bir meslektir. 1562 de çıkan bir kanunla tüm gondolların siyaha boyanması zorunlu kılınmıştır.

Geleneksel olarak cam eşya üreticiliği de şehirde önemli bir yer tutar. Mevcut üretim Bizanstan gelen ustalarla sanatsal açıdan çok önemli hale gelmiştir.

Maskeler Venedik’e özgü. Venedik kenti İstanbul’un kardeş kentlerinden biridir. Marco Polo, Çin’e giden ilk batılı kaşif. Giovanni Bellini, Fatih Sultan Mehmet’in ünlü profilden resmini yapan ressam.

Antonio Vivaldi opera yazar. Tintoretto, Rönesansın en son büyük ressamlarından. Longhena, en önemli barok mimarlardan.

Önemli yapılarından bazılarını kısaca değinecek olursak;

Venedik, Fotoğraf: M. Ali Karalı

San Marco Bazilikası, Fotoğraf: M. Ali Karalı

Büyük Kanal

4 km uzunluğunda 30 - 70 metre genişliğinde ve 5 metre derinliğinde Venedik'in en büyük kanalıdır. Bir "S" çizerek yoluna devam eder. Kanal üzerinde 4 tane köprü vardır.

Palazzo Dei Turchi - Fondaco Dei Turchi (Türk Sarayı)

Büyük Kanal'da sağ tarafta San Marcuola istasyonunun karşısındadır. 13. yüzyılda inşa edilmiş olan saray kentteki en eski saraylardan biridir.

Ponte Rialto - Rialto Köprüsü

Büyük Kanal üzerinde bulunan 4 köprü'nün en eskisidir.

San Marco Meydanı

175x82 metre ölçülerinde Avrupa'nın en güzel alanıdır. 9. yüzyılda düklerin kararlarını açıkladıkları bir alandı.

San Marco Bazilikası

Yunan haçı şeklinde planlanan kilise bu özelliği ile Ayasofya'nın kopyası durumundadır. Orta-

da büyük bir kubbe ve her kolun üzerinde çeşitli daha küçük kubbeler vardır. Ön cepheye 5 adet giriş kapısı açılmıştır. Ortadaki en büyük kapı üzerinde yine İstanbul'dan yağmalanan İstanbul hipodromundaki (Sultanahmet Meydanı) 4 adet bronz at heykeli yerleştirilmiştir.

Palazzo Ducalc

Dükler Sarayı, Venedik'in güç ve şöhret sembolü olan saray, dükün ikamet yeri ve hükümet binasıdır. Beyaz ve pembe mermerlerle kaplı öncüphe büyüleyici güzelliktedir.

San Marco Meydanı, Fotoğraf: M. Ali Karalı

Büyük Kanal, Fotoğraf: M. Ali Karalı

Avlusu ise, heykellerle süslü mükemmel bir Rönesans örneğidir.

Verona

İtalya'nın en önemli endüstri şehri Milano ile Venedik arasında kalır. Tarihin her döneminde şık ve zarif tarzda inşa edilmiş, sahip olduğu tarihi binalar ile UNESCO kültür mirasıdır. Kentte, MÖ 4. yüzyıldan beri yerleşim olduğu bilinmektedir. Bu sebeple ve yaz aylarında Romalılardan kalma antik Arena'da yapılan tiyatro ve opera temsilleriyle çok sayıda turist çekmektedir. Başta Arena olmak üzere çok sayıda Roma yapı ve kalıntısı aynı zamanda Ortaçağ binaları içermektedir. Kuşbakışı bakıldığında sokakların dikey olarak birbirini

kestiği görülür. Bu durum, Roma kentleri için tipiktir. Sebze, mermer ve şarapları ünlüdür. Kentin bir de üniversitesi vardır.

Arena, Roma Collesium ve Capua arenasından sonra İtalya'nın 3. büyük arenasıdır. Ancak Napoli'deki Capua anfitiyatrosu ayakta değildir.

Casa Di Juliet (Juliet'in Evi), Romeo ve Juliet hikayesinin bu şehirde geçtiğine inanılmaktadır. Romeo ve Juliet, kavgalı 2 ailenin çocuklarıdır. İlk görüşte birbirlerine aşık olmuşlar ve bir rahibin yardımıyla gizlice nikahlanmışlardır. 2 aile arasında çıkan bir kavgayı yatıştırmaya giden Romeo, Juliet'in bir kuzeni ailesin-

den birisini öldürünce, o da kuzenini öldürür. Juliet'in ailesi intikam yemini edince, Romeo başka bir şehre gider. Bu arada Juliet ailesi tarafından kont Paris ile evlendirilmek ister. Genç kız bu durumdan kurtulmak ve Romeo'ya kaçmak için kendisini ölü gibi gösteren bir ilaç içer. Romeo da tesadüfen o gün Verona'ya geri döner ve Juliet'in öldüğünü öğrenir. Bunun üzerine Juliet'siz yaşamayı anlamsız bularak intihar eder ve Juliet uyanınca, durumu öğrenir ve oda eşi gibi düşünerek kendisini öldürür. Bu konuda ilk eser, şair Luigi'nin 1524 te yazdığı bir şiiirdir ve 60 yıl sonrasında William Shakespeare bu ilginç konuyu tiyatro haline getirmiştir.

Verona, Fotoğraf: M. Ali Karalı

Pietro Meydanı, Fotoğraf: M. Ali Karalı

Roma

“Her yol Roma’ya çıkar”

Efsaneye göre, Roma’yı Romus ve Romulus kardeşler kurmuştur. Zaten “Roma” adı da buradan gelmektedir. Truva Prensinin kızı Rhea Silvia’nın tanrı Mars ile birlikteliğinden Romus ve Romulus adlı ikizler doğmuştur. Bunlar yarı tanrı olduğundan zamanın kralı boğularak öldürülmelerini emretmiştir. Fakat görevlendirilen köle onları boğmaya kıyamamış ve ormana bırakmıştır. İkizleri ormanda bir dişi kurt emzirip büyümüştür. Çocuklar büyüyünce, Latinlerle beraber Roma’yı kurmuşlardır. Ne var ki, kadınları olmadığından bir türlü kalabalıklaşmayı başaramışlardır. Komşu ırk Sabinileri bir festivale davet etmişler, festival devam ederken onların kadınlarını kaçırmışlardır. Daha sonra Romus, kardeşi Romulus’u öldürüp Roma’ya tek başına sahip olmuştur.

Bölgede MÖ 1400 yıllarına ait kalıntılar bulunmaktadır. MÖ 1000 yıllarında burada dağınık olarak yaşayan Etrüskler, üzerinde egemenlik kurdukları Latin köylerini

birleştirip yerli halkı zorla çalıştırarak MÖ 800’lerde Roma kentini kurmuşlardır. Bu tavır Etrüsklerle Latinlerin arasını açmıştır. Daha sonraki dönemlerde askeri bakımdan güçlenen Latinler, MÖ 509’da Roma’da yönetimi ele geçirip Etrüsk kralını kentten kovmuşlardır. Kralın yetkilerini kısıtlayarak, adı “Senato” olan bir yönetim biçimi oluşturmuşlardır. Buna Roma Cumhuriyeti adı verilmiştir. Senato kral tarafından seçilen 100 yaşlı üyeden oluşuyordu. İlerleyen dönemlerde bu sayı daha da artmıştır. Gelenek olarak Senato kralın çağrısıyla toplanır ve önemli konularda krala danışmanlık yapardı.

MS 476’ya kadar tüm Akdeniz kıyısındaki en güçlü devlet olarak hüküm süren imparatorluk, Kavimler Göçü’yle uğradığı saldırılar sonucunda 395 senesinde önce ikiye bölündü ve sonucunda yıkıldı. Böylece Ortaçağ da başlamış oldu.

Batı Roma İmparatorluğu’nun yıkılış döneminde Hristiyanlığın

ön plana çıkması ve Vatikan’ın Katoliklerin merkezi olarak ilan edilmesiyle Roma dini lideri, hem politik hem de dini güç kazandı ve “Papa” olarak anılmaya başlandı. İmparatorluk yıkıldıktan sonra ise, kent eski önemini yitirdi ve büyük ölçüde terk edildi. Halk, harabeler ve çayırlar arasında dağınık olarak yaşıyordu. Roma 751’e kadar Bizans’ın bir kolu olarak devam etti. Daha sonra bağımsız olarak papalar tarafından yönetilmeye başlandı ve bu durum, 1870’te oluşturulan İtalya Birliği’ne kadar devam etti.

15. yüzyılda Floransa’dan başlayan Rönesans hareketini papalar da benimsedi ve Michelangelo, Perugino, Raphael, Botticelli, Roselli gibi sanatçılar şehre davet edilerek ölmez eserlerini yapımları sağlandı.

St. Peter Basilikası, Sistine Chapel, Ponte Sisto, Piazza Navona çeşitli sanat eserleriyle donatıldı.

Collesium, Fotoğraf: M. Ali Karalı

Roma, dünyanın en önemli sanat merkezlerinden biri haline geldi.

18. ve 19. yüzyıllarda İtalya, zaman zaman Fransa ve Avusturya yönetimi altına girmiştir. Bu arada 1798'de Fransız ihtilali etkisiyle bir Roma Cumhuriyeti kurulmuş, ama kısa ömürlü olmuştur. 1861'de İtalya Krallığı kurulmuştur. Başkenti, Floransa'dır.

Bu sırada Roma, Papa yönetiminde olduğundan, birlik dışında kalmış, ancak birliğe katılması için yoğun baskı görmüştür. Sonuçta İtalya krallığı Roma'yı da almış ve Papa kendini Vatikan'da tutsak ilan etmiştir. 1871'de başkent, Floransa'dan Roma'ya geçmiştir.

2. Dünya savaşında müttefiklerin bombardımanı ile şehir harap ol-

muştur. İtalyan diktatörü Mussolini linç edildikten sonra, 1946'da yapılan referandumla İtalya Cumhuriyeti kurulmuştur. Savaş sonrası şehir çok hızla gelişmiştir.

1950'li 1960'lı yıllarda Roma'da geçen Hollywood filmleri ve Roma stüdyolarında çekilen İtalyan filmleri şehri tüm dünyaya tanıtmıştır. La Dolce Vita yaşatmıştır. Bu dönemden sonra da şehre gelen bölgenin bataklık olması ve Tiber nehrinin taşmaları sonucu zaman zaman toprak yığınları biriktiğinden bu toprakları temizlemekte zorlanan Romalılar, çareyi kaldırımı ve sokak taşlarını yükseltmekte buldular.

Forum, Roma çağında kent alanlarının nasıl planlandığını açıkça göstermesi nedeniyle çok ünlüdür.

Bölgede Roma tanrılarına ait tapınaklar, bazilikalar, su kemerleri ve çeşitli binalar vardır. Bazilika aslında Roma yönetim binası olmasına rağmen, ilk kiliselerde binanın önemine ithafen bazilika planıyla inşa edilmiştir.

Collesium

50.000 kişilik bir anfi tiyatrodur. Adeta Roma'nın simgesidir. Hazreti İsa'nın doğumundan sonraki ilk yıllarda 20.000 işçi tarafından inşa edilen yapı, zamanının ef-sanevi arenasıdır. Burada Roma halkı at yarışları ve gladyöter dövüşlerini izliyordu.

Pantheon

Günümüze kadar korunarak gelmeyi başarmış bir Roma anıtıdır.

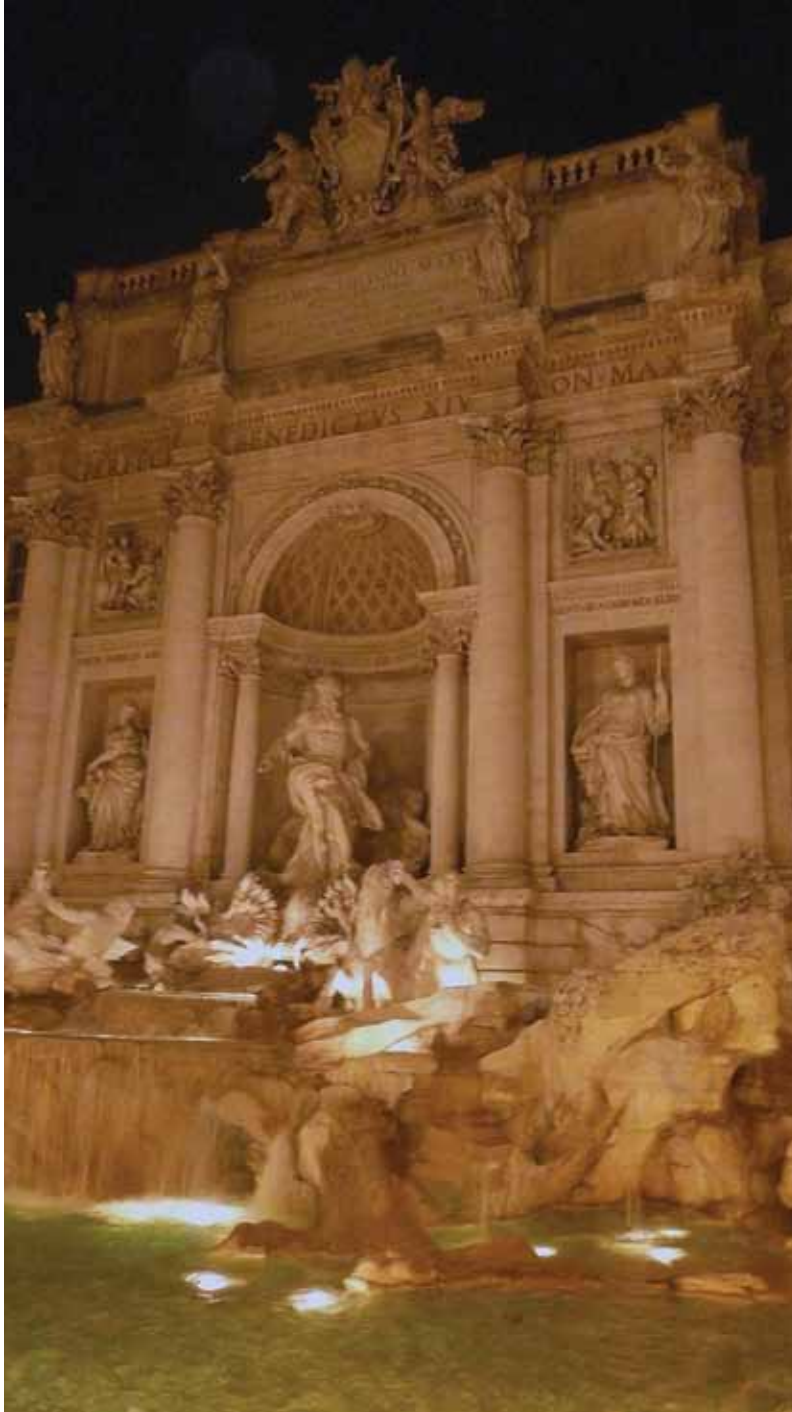
Pantheon, Fotoğraf: M. Ali Karalı

MÖ 27'de Eski Roma Dini Tanrıları için inşa edilmiş bir tapınaktır. Magrippa yaptırmıştır. "Pantheon" tanrıların oturduğu yer manasına gelmektedir. Daha sonra yıkılınca, MS 125 senesinde imparator Hadrian tekrar yaptırmıştır. 7. yüzyılda tapınak Hristiyanlığın etkisi ile kiliseye çevrilmiştir.

MÖ 27 senesinde Venüs ve Mars tapınağı olarak inşa edilmiş, İmparator Hadrianus tarafından 125

yılında kiliseye dönüştürülmüştür. Kubbesinin büyüklüğü ve mimarisiyle ünlü bu dev yapı, öteki tapınaklar gibi tek bir tanrıya değil, bütün tanrılara adanmıştır.

7. yüzyıldan bu yana Hristiyan kilisesi olarak kullanılan Pantheon Roma'daki en eski kubbeli binadır.

Fontana di Trevi, Fotoğraf: M. Ali Karali

Fontana di Trevi

Roma'ya su temin eden en eski çeşmelerden biridir. Suyun kaynağı 13 km ileride olmasına rağmen, Romalı mühendisler 22 km'lik kanallarla suyu bu noktaya getirmişlerdir. Yani Agrippa'nın hamamına.

Çeşmenin inşası ile ilgili bir efsane vardır. Roma ordusu bir savaştan dönerken su bulamaz. Bu bölgedeki güzel bir kız onlara burayı kazmalarını ve su bulacaklarını söylemiştir. Bu olay çeşmede kabartmayla tasvir edilmiştir.

Çeşme ilk yapıldığı dönemlerde, yaklaşık 400 yıl hamam /Agrippe hamamı) olarak kullanılmış. Daha sonra kirlilik nedeniyle hamam olarak kullanımı azalmıştır. Rönesans ile birlikte buraya güzel bir anıt yapılması fikri doğmuş ve 1629'da Papa, buraya, önceki kalıntıların üzerine güzel bir yapı inşa edilmesini istemiş. Bu arada binalarının arkasına bu çeşmenin yapılmasına izin veren aile, Trevi ailesidir. Bu nedenle, Trevi ailesinin ismi çeşmeye verilmiştir. Ancak papa ölünce proje yarım kalmıştır. Daha sonra 1762'de Panini bugünkü görünümüyle çeşmeyi inşa etmiştir.

Oceanus'un yanındaki heykeller sağlık ve bolluğu temsil etmektedir. Tam ortada tüm suların tanrısı Oceanus'un heykeli bulunmaktadır.

2 triton deniz kabuğu çalarak denizatlarını terbiye etmekte ve tanrı Oceanus' a yol göstermektedirler.

Çeşme büyük aşkları anlatan ve ünlü yıldızların oynadığı birkaç filmde çeşitli sahnelerde kullanılınca, ismi "Aşk çeşmesi" olarak anılmaya başlamıştır.

Geleneğe göre, çeşmeye sırtını dönüp, sol elle fırlatılan para, içi su dolu olan havuza düşerse bu-

raya tekrar geliniyormuş. Bana oldu. Günde 3.000 Euro toplandığı söylenmektedir. Bunu toplayan bir kişi var. Bir kısmı kendisine kalıyor. Fakat paranın büyük kısmını Roma Belediyesi alıp fakirlere dağıtmaktadır.

Pisa

Toskana Eyaletine bağlı kentlerden biridir. Orta İtalya'nın kuzeyinde ve Arno nehri kıyısında yer almaktadır. Kent, eğik duran "Pisa Kulesi" ile tanınmasına rağmen, daha pek çok tarihi esere sahiptir.

Arkeolojik kalıntılar bölgede MÖ 500'de Etrüsklerin yaşadığını göstermektedir. Bu dönemde Pisa kenti, Yunanistan'la deniz ticareti yapıyordu. Daha sonra Romalılar kente egemen oldular. Bölgenin limanı olması nedeniyle Roma Deniz kuvvetleri bu kenti kullanmaktadır. Ortaçağ'da, deniz kuvvetleri ile ön plana çıkan Pisa kenti, 11. yüzyılda en iyi dönemini yaşadı ve İtalya'nın 4 önemli deniz kent devletinden biri oldu: Cenova, Napoli, Pisa ve Venedik.

Piza kentinin yetiştirdiği en önemli tarihsel kişi Galile'dir.

Torre Di Pisa (Pisa Kulesi)

Katedralin arkasında yer alan çan kulesidir. 1173'te inşaatına başlanan kule, temelleri iyi atılmadığı için zamanla eğilmeye başlamıştır. Mimarının kim olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte mimari stil ve içerdeki bazı imzalar mimar Diotisalvi tarafından yapıldığını işaret etmektedir. Kule 56 metre yüksekliğinde olup, 294 merdiveni bulunmaktadır.

1990 yılında yapılan restorasyon öncesi 5.5 derece eğim varken, şimdi bu eğim sadece 4 derecedir. Yani dik dursa, kulenin tepesi 4 metre içerde duracaktır.

İnşaat 177 yılda ve 3 aşamada tamamlanmıştır. Bunun nedeni,

Pisa kentinin Cenova, Lucca ve Floransa ile yaptığı uzun süreli savaşlar. Aslında bu kule için büyük bir şans çünkü temelleri oturmaya fırsat bulmuştur, yoksa kesin olarak daha yapım aşamasında devrilirdi.

Guiness Rekorlar Kitabı'na göre, Almanya'daki Suurhusen Kulesi'nden sonraki en eğik kule Pisa Kulesi'dir. Ancak bu biraz daha kısadır.

Vaftizhane

1153'te "Diotisalvi"nin = God save you (Tanrı seni esirgesin) yapımına başlamış. Romanesk tarzda başlamış, ne var ki, daha sonra Pisano kardeşler buna Gotik bir çatı eklemişlerdir.

107 metre çevresiyle İtalya'nın en geniş vaftizhanesidir. Vaftizci Yahya'ya tahsis edilmiştir.

Pisa Kulesi, Fotoğraf: M. Ali Karalı

Vaftizci Yahya, Hristiyan ve Müslümanlara göre bir peygamberdir. Hz. İsa döneminde yaşamıştır ve onun yakın akrabası hatta kuzeni olduğu söylenmektedir. O dönemde Hz. Yahya Ürdün'ün Şeria Irmağı kıyısında insanlara vaaz veriyor, onlara Yahudilerin gelmesini bekledikleri Mesih'in gelmesinin yakın olduğunu anlatıyordu ve tövbe ederek gelenleri ırmağın suyunda yıkayarak vaftiz ediyor, ruhlarını arındırıyordu. Hz. İsa'nın gelişini müjdelediği için ona "Müjdeci Yahya" da denilmektedir. Kendisinin MS 27 senesinde Hazreti İsa'yı da vaftiz ettiği söylenmektedir. Vaftiz sonrası Hz. İsa, Hz. Yahya'dan vaaz dinleyen küçük bir gurubun başına geçip aralarında dolaşmaya başlamış, Tanrının egemenliğinin yakın olduğunu ve insanların buna inanmaları gerektiğini anlatmıştır. Hazreti Yahya, kendisi de bir Yahudi olduğundan bazen sinagoglarda ama daha çok açık havada vaaz veriyordu.

"Vaftiz" kelime anlamıyla "suya batma" ya da "dalma" demektir. Dini anlamı ise, "eski günahkar yaşamın ölüp yeni temiz bir yaşamın doğması"dır. Tamamen simgesel bir uygulamadır. Hz. İsa'ya iman edip İncili (Yeni Ahid) Tanrı sözü olarak kabul eden kimse vaftiz olur.

Herkesin önünde yapılan vaftiz töreni yaşamın Hz. İsa'ya adanışının diğer insanlara ilan edilmesidir. Ancak, vaftiz oldum kurtuldum yok, öncelikle iman gerek. Tıpkı evlenen kimselerin taktığı alyans gibi, nikah yoksa, manası yok.

Vaftiz genellikle bebeklere uygulanmaktadır. Amca ya da teyzenin vaftiz babası ya da anası olması bir gelenek. Vaftiz için okunmuş su kullanılıyor. Katoliklerde bu suyun çocuğun alnına dualarla dökülmesiyle ve Ortodokslarda ılık bir suya batırılıp çıkarılmasıyla vaftiz tamamlanmış oluyor. Bu işlem için bakır hareketli ya da mermer stabil leğenler kullanılıyor. Vaftiz olacak kişi yaşlıysa, vaftiz fıçısına girip bir kere dalıp çıkması gerek. Bu fıçılar her şehirde ancak bir yerde var, tüm kiliselerde vaftiz fıçısı bulunmuyor.

Romulus ve Remus'u Emziren Dişi Kurt, Fotoğraf: M. Ali Karalı

Siena

MÖ 900 ve 400 yılları arasında diğer Toskana tepe kentleri gibi Etrüskler vardı. Etrüskler sulama sistemleri ile orta İtalya'da tarım yapılamayan alanları tarıma açan ileri bir uygarlıktı. Kentin simgesi olan dişi kurdun emzirdiği Romus ve Romulus, Roma imparatorluk dönemini yansıtmaktadır. Efsaneye göre, Siena kentini kuran

Romus'un oğlu Senius'tur.

Pompei

“Şimdiye kadar dünyada birçok felaket yaşanmıştır, ancak çok azı gelecekteki insanoğluna bu kadar mutluluk verebilmiştir.”

Goethe, 1787

24 Ağustos 79 tarihinde Vezüv yanardağının patlamasıyla, 2 gün

süreyle taş, çamur ve kül yağmurunun altında kalıp tamamen toprak altına gömülen bir antik kenttir.

1750 yılında tesadüfen fark edilen kent, bölgede yapılan arkeolojik kazılarla büyük ölçüde gün ışığına çıkarılmış ve Unesco tarafından dünya mirası listesine alınmıştır. Bu kentte neler olduğuna dair bilgileri, şair Pliny'den kalan günlük-

Siena, Fotoğraf: M. Ali Karalı

lerden öğreniyoruz. Bugün Vezüv, 2 başlı ve 1.500 metre yüksekliğinde olmasına rağmen, o dönemde tek krater halinde ve 3.000 metre yüksekliğinde idi.

Neden Başlangıçta Kaçmayı Düşünmediler?

Felaketin başlangıcında öncelikle sarsıntılar ve volkandan siyah dumanlar çıkmaya başladı. Bu dönemde tehlikeyi fark edip şehri terk etseler, hepsi terk edebilirdi. Ancak çoğu buna aldırmadı bile.

Bölgede yapılan kazılarla MÖ 1800'de de bölgedeki çok daha eski bir yerleşim biriminin küller altında kaldığı ortaya çıktı. Tabiidir ki, Romalılar bunu bilemezdi.

63 yılındaki bir patlamanın şehir zarar verdiği evlerde yapılan tamirattan ve terk edilen üst katlardan anlaşılmaktadır. İlginç olan nokta, halkın umursamaz davranışidir. Gelen tehlikeyi görmeyip, tamir yapıp, işlerine devam ediyorlar. Daha büyük bir patlama olabileceğini, başlarına büyük bir felaket gelebileceğini düşünmüyorlar.

Bölgede uzun süre yer sarsıntısı olmamış ve bu halka yanlış bir güven duygusu vermişti. Sarsıntılar başlayınca halk bunu pek önemsemedi. Halbuki, uzun süren depremsiz dönem, depremin şiddetini artırıyordu.

Pliny'nin anlattıklarına göre halk, felakete hazırlıksız yakalanmıştı.

Örneğin Pliny'nin amcası bölgedeki en eğitimli şahsiyetlerden biri olmasına rağmen, Vezüv patlamaya başladığında, o durumu önemsemeyip öğle yemeğini yemiş, banyosunu yapıp dinlenmeye çekilmişti.

Yapılan kazılardan anlaşıldığına göre, felaket günü halk depremin verdiği zararları onarmakla meşguldü. Çatlayan fırınlarını yapıştırıyorlar, zarar gören su yollarını tamir ediyorlardı.

Vezüv'den yükselen kolon şeklinde dumanlar bir alarmdan çok, güzel bir manzara olarak algılandı. İronik olarak, kehanete çok meraklı olan Romalılar, zaten uğursuz bir işaret sayılan depremi böyle yorumlamadılar. Onlara göre depremin sebebi tanrılar tarafından yeryüzünden kovulan ve yeraltına gömülen isyancı devlerin kıpırdamasaydı.

Neden Kaçamadılar?

Sabah volkan patlamaya başlayınca, öncelikle küller siyah bir bulut şeklinde şehrin üzerine yağmaya başladı. Bu durum halk arasında paniğe yol açtı ve insanlar sağa sola kaçışmaya başladılar. Bazıları daha güvenli olacağını düşünerek evlerine sığındı. Bu dönem öldürücü değildi ve bu aşamada şehirden kaçanlar oldu. Ancak kraterin ağzından 100 km hızla lavlar dökülmeye başlayınca, çıkan zehirli gazlardan zehirlenen insanlar, fiziki güçlerini de kaybe-

dince, patlamalar sonucu yağın taş, çamur ve küller şehirde kalan halk için kaçınılmaz sonu yani ani gelen ölümü hazırladı. Şehirde kalanlar bataklık haline gelen sokaklardan koşamayarak yaklaşık 7 metre derinliğe gömüldüler.

Paralarını ve mücevherlerini alarak kaçanlar ise, deniz kıyısına gitmişler ve deniz yoluyla kaçmışlardı.

Facia Sonrası

Facia sırasında halkın ne kadarının öldüğü bilinmiyor. Ancak Romalıların olan biteni olağanüstü bir felaket olarak yorumlamasından ve normalde zarar gören şehirler onarılırken buraya hiç dokunulmamasından burada büyük bir felaket yaşandığı anlaşılmaktadır. Pompei, zamanında Roma'nın ileri gelen zengin kimselerinin bulunduğu bir kent olduğundan felaket sonrası yağmacılar tüneller kazarak evlere girip bazı değerli eşyaları çaldılar. Buna rağmen Pompei, kalıntı bakımından en zengin antik kentlerden biridir.

1750'lerde bir köylü burada heykeller bulunca arkeolojik kazılar başlamış, önce evlerin çatılarına ulaşılmış, ardından da tüm kent ortaya çıkarılmıştır.

Kentin en tipik özelliği felaket gününü anlatabilecek pozisyonlardaki insan heykelleridir. Kazılar sırasında taşlaşmış küller arasında bir boşluğa rastlanıldığında bir

Pompei Fakir Mezarları, Fotoğraf: M. Ali Karalı

delik açarak boşluk temizleniyor ve alçı dolduruluyordu. Bu şekilde orda bulunan cesedin şekli ortaya çıkmış oluyordu.

Pompei kenti, 11 kilometreye 1,5 kilometre büyüklüğündedir. Giriş limandan yapılmaktadır. O zaman burada deniz vardı. Şimdi içerde kalmış durumda.

Pompei tipik sokağı balkonlu evler her 2 yanda. Bazı evlerin altı dükkan. Çevre güvenli olduğundan sur dışında yaşıyorlardı ve surları da ev ve dükkana çevirmişlerdi.

Vezüv eteklerinde bulunan içme suyu kaynağının suyunu kurşun borularla şehre getirdiler ve çeşmelere, zenginlerin evlerine bağladılar. Çeşme suları havuzlarda biriktirilip, alttaki tıpa açılmak suretiyle caddelerden akıyor, kirli sular caddelere atılıyordu. Ayakları temiz tutmak için sokaklara yerleştirilen taşlar üzerinden yürümeleri gerekiyordu.

Sokaklardaki beyaz taşlar gece yol görünsün diye özellikle konmuştu. Sokak taşlarında at arabalarına ait izleri bulunmakta. Ay-

rica o dönemlerde dil bilmeyen denizcilere randevuevine giden yolun işareti olarak yerlerde ve duvarlarda erkeklik simgeleri bulunmaktadır.

Forumda, bulunan Apollo tapınağı yerden oldukça yüksekte. İçeriye sadece Apollo rahipleri girebiliyor. Apollo ve kardeşi Diana'nın kopya heykelleri var. Basamak sonundaki sütunun üstünde bir güneş saati bulunuyor. Bunu yapan, Apollo unutmazın diye ismini de kazımış

üzerine.

Floransa (Firenze Montecatini)

Kuzey İtalya'daki Toskana bölgesinin başkentidir. Kısa bir dönem, eski İtalya Krallığı'na da başkentlik yapmıştır. Şehir, içinden geçen Arno Nehri'nin çevresinde kurulmuştur. Çevresindeki yerleşim alanlarıyla beraber yaklaşık bir milyona yakın nüfusa sahip olan şehir, geçmişte olduğu gibi bugün de İtalya ve Avrupa'nın önemli

Floransa Neptün Heykeli, Fotoğraf: M. Ali Karalı

Pompei Kalıntıları, Fotoğraf: M. Ali Karalı

ticaret merkezlerinden biridir.

İtalyan Rönesans'ının doğum yeri olarak bilinen Floransa, kültürü ve mimarisiyle dünyaca ünlü bir turizm kentidir. Şehirde önemli sanat galerileri ve müzeler bulunmaktadır. Leonardo da Vinci ve Michelangelo bu tarihi şehirde yetişmiş dünyaca ünlü sanatçılardır. Yine ünlü yazar ve şair Dante Alighieri bu şehirde yaşamış ve buradan ilham almıştır.

MÖ 59 yılında Jül Sezar ordusundan emekliye ayrılmış askerlere Arno Nehri vadisindeki bu verimli toprakları vererek Floransa'nın kurulmasına neden oldu. Kurulduğu zaman şehrin adı Florentia idi. Daha sonra MS 3. yüzyılda Roma İmparatoru Diokletian, Floransa'yı Toskana vilayetinin başkenti yaptı. Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra kent Bizans ve Ostrogot istilalarına uğradı.

Floransa, Fotoğraf: M. Ali Karalı

Rahatlığın adresi!

Bütün bir yıl çalışıp yoruldunuz...
Stres uykularınızı kaçırdı...
İşte bu haldeyken, "kırmızı"nın enerjisine ihtiyacınız var...
Kendinizi Karahayıt'ın şifalı kırmızı sularına atıp,
dinlenme ve yenilenmenin tam zamanı!
Sizi, dağların eteklerine inşa edilen, dinlence, eğlence, tedavi ve
rehabilitasyon hizmeti veren
SPA Herakles Thermal Otel'e bekliyoruz....

www.heraklesthermal.com

Tel: 0258 271 44 25-26-27

SPA HERAKLES Thermal Otel

yol arkadaşınız!

Live Rent a Car, seçkin ve farklı hizmetleriyle tam 15 yıldır sizinle aynı yollarda.

LIVE
Rent a Car

www.liverentacar.com

0242 244 53 04

0532 344 85 95

Gençlik Mahallesi
Fevzi Çakmak Caddesi
Türkmen Apt. No 14/A
ANTALYA

permo
TRAITEMENT DES EAUX

FLECK

Culligan

PULSAFEEDER

ETATRON D.S.

ProMinent®

ALIDOS

SEKO

ropyd

Şimdi Su Çok Daha Sağlıklı

AQUALIGHT®

KARŞIYAKA SU ARITMA SİSTEMLERİ

DEDEMAN

GRANADA

Pamport

majesty
HOTELS & RESORTS
Palm Beach

Febeach
hotel side-antalya

Bircan

XANTHE
HOTEL & RESORTS

MALPAS
HOTEL & CASINO

DeLta

DeLta

DeLta

www.karsiyakasuvaritma.com

Showroom : 100. Yıl Bulvarı No: 117 / A ANTALYA

Merkez : Kızılsaray Mh. Yener Ulusoy Blv. 86. Sk. Kalaycı Apt. 24/32 ANTALYA

T & F: 0.242. 238 09 03

Biraz da Gülelim

Oktay TILKİ, Rehber
Yavuz Ali SAKARYA, Rehber

İnsanlar gülmeye öyle ihtiyaç duyarlar ki, her toplumda insanlar gülmek için kısa hikayelerle kendilerine imkan oluşturlar. Komik filmler en çok izlenenler arasındadır çoğunlukla.

Hacivat - Karagöz arasındaki sözlü atışmalar, orta oyunundaki kavuklunun hicivli cümleleri, tiyatronun ve komedyanın bugün de hala canlılığını koruması, son dönemin ünlü komedyenlerin gösterilerinin oynandığı salonların neredeyse tıklım tıklım dolması, izleyicilerin gülmekten kırılması... Gülmenin gülümsemenin değerine işaret eder.

Hatta toplumda şu cümle özellikle gülmenin önemine değinmesi açısından çok önemlidir: 5 dakika gülmek 1 kg kuzu pırla yemekle eşdeğerdir. Toplum içinde de sohbet ortamlarında, dost meclislerinde çok güzel fıkralar anlatarak orayı neşelendiren insanlar aranan kişiler olmaktadır.

Biz de dost meclisi saydığımız bu dergimizde sözlü olarak değil, yazılı olarak dostlarımızın yüzünde bir nebze de olsa gülümseme olabilsin diye daha önce işittiğimiz, okuduğumuz fıkralardan bazılarını paylaşmak istedik.

Yüzünüzden gülücük eksik olmasın, her gününüz gülümser olsun.

Azrail

Kadının biri, 46 yaşındayken kalp krizi geçiriyor ve hastaneye kaldırılıyor. Ameliyat masasındayken, ölüme yakın, birden bir hayal görüyor. Azrail'i görüyor ve soruyor:

"benim saatim geldi mi?" Azrail cevap veriyor: "hayır, senin daha 43 sene, 2 ay ve de 8 günün var".

Narkozdan uyandığında, estetik yaptırmaya karar veriyor. Yüzünü gerdirtiyor, dudaklarını doldurtuyor ve de göğüslerini düzelttiriyor. Kısacası: "yeniden doğmuş gibi" daha uzun bir süre yaşayacağını bildiği için şimdi o kadar ameliyatın değişimini düşünüyor. Son ameliyattan sonra, hastaneden tamamen yeni bir insan gibi çıkıyor. Tam karşıdan karşıya geçiyor ki ambulans çarpıyor ve ölüyor.

Cennette Azraile soruyor: "40 seneden daha fazla yaşayacağımı sanıyordum! Neden o zaman bana ambulansın çarpmasını sağlayıp, beni öldürttün?" Azrailin cevabı: "Kız ben seni tanıyamadım ya!"

Temel ile Fadime

Temel ile Fadime Köye hâkim yamaca oturmuş, sohbet ediyorlarmış. Temel ne yapsak da sevişsek diye fırsat kollarken Fadime: "Temel sağa apantisut ameliyatı olduğum yeri cöstereyim mi?" diye sorar. Temel hemen kabul eder. "He cöster." Fadime "Ha şu karşıçı sarı binanın üçüncü kati."

Doğanın Dengesi

Temel ormanda ağaç kesiyormuş, o sırada çevreciler de ormanda yürüyüşe çıkmışlar, Temel'i bu vaziyette görünce bir güzel pataklamışlar... Temel üstü başı perişan halde köye dönerken Dursun'a rastlamış, Dursun; -Ula Temel bu ne hal böyle? diye sormuş. Temel'de anlatmış;

- Ormanda ağaç keseydüm, birden kalabalık bir grup Doğan'ın yengesini bozmuşum diye dövdü beni, halbuki ne Doğan'ı taniyruum, ne de yengesini.

Her Şey Allah'tan

"Bektaşî'nin biri her gün kasabada 'Her şey Allah'tan', 'Her şey Allah'tan' diye mırıldanarak dolaşır durmuş. Bir gün kasabanın serseri delikanlılarından biri yine böyle mırıldanarak dolaşmakta olan Bektaşî'ye arkasından sessizce yaklaşmış, ensesine okkalı bir şaplak atmış. Canı fena halde yanan Bektaşî'nin pür hiddet dönüp kendisine ters ters baktığını görünce;

- Öyle ne bakıyorsun baba erenler demiş, hani her şey Allah'tandı.

- Tabii demiş Bektaşî, her şey Allah'tan da ben hangi deyyusu aracı ettiğine bakıyorum."

Camide Vaaz

Bektaşî'nin yolu camiye düşmüştür. Cami imamı o gün ki vaazında içkinin kötülüklerinden bahsetmektedir. Cami imamı uzun bir vaazdan sonra cemaate birde örnek verir:

-Ey cemaat eşeğin önüne bir kova su, bir kova da rakı koyun hangisini içer? diye sorar.

Bektaşî elini kaldırarak cami imamının sorusunu yanıtlar:

-Hocam suyu içer.

İmam:

-Tabii ki suyu içer, peki neden suyu içer? diye sorunca, Bektaşî cevaplar:

-Neden olacak hocam, eşekliğinden!

Halim Mecalim Yok

Sohbet sırasında Bektaşî'ye soruşlar:

-Baba Erenler niçin oruç tutmazsın? Bektaşî'de mazeret hazırdır:

-Vallahi tutmak isterim ama halim mecalim yok.

Bektaşî'yi zorda bırakmak için bir soru daha sorarlar:

-İftara çağırırsalar gider misin?

-Doğrusu ne yapar eder giderim. Bektaşî'nin bu cevabına itirazlarını bildirirler:

-Bu nasıl olur? Allah'ın emrini dinlemiyorsun da kulların davetini kaçırmıyorsun!

Bektaşî'nin cevabı hazırdır:

-Bunda şaşılacak ne var? Bilirsiniz ki Cenabı Hak merhametlilerin merhametlisidir ve affedicidir. Fakat insanlar böyle midir? Onlar, en küçük bir sebepten güceniverirler. Bunun için kulların davetlerini kaçırmamak gerekir.

Nesli Tükenmek Üzere Olan Maymun

Londra hayvanat bahçesinde soyları tükenmekte olan bir maymun ailesi vardır. Hayvanat bahçesi yetkilileri biri erkek biri dişi olan bu maymunların bir araya gelmeleri ve soylarını devam ettirmeleri için her yolu denemektedirler. Ne var ki işler onların istediği gibi gitmez, gösterilen her türlü ihtimama karşılık bir gün erkek maymun ölür.

Yetkilileri bir telaş alır. Dişi maymunu dölleyecek bir erkek maymun arayışı içine girerler ve maymuna en yakın canlı varlık insan olduğu için gazetelere her dilde tam sayfa ilan verirler ve gönüllü olana büyük ödül vaat ederler. Gazete ilanını okuyan bir lazoğlu hemen yetkilileri bulur ve kendilerine yardımcı olacağını ama bunun kendilerine biraz pahalıya mal olacağını söyler. Tam 100 bin lira

ister. Denize düşen yılanı sarılır hesabı, hayvanat bahçesi yetkilileri bir umut çıkar diye bu miktarı kabbullenirler. Yeter ki nadir bulunan bu maymun soyu devam etsin.

Bizim Lazoğlu hemen yakınlarda bulunan bir tır parkına giderek orada bulunan vücudu kıllı abazan tır şoförlerinden birini bulur ve olanı biteni anlatır ve kendisinden yardım ister. Bunun bir karşılığı olduğunu, bu karşılığın da 50 bin lira olduğunu söyler. Abazan sürücü getirilen teklifi derhal kabul eder ama üç şart ileri sürer. Şartlar şunlardır:

1. Hayvanı asla dudaklarından öpmem.
2. Doğacak çocuk erkek olursa, itiraz istemem, kendi babamın adını veririm.
3. Hazırda birikmiş param yok. 50 bin lirayı da sakıncası yoksa dört eşit taksitte dört ayda öderim.

RE/MAX Premium Gayrimenkul Danışmanlık

Gayrimenkul Alım Satım veya
Kiralama işlemlerinizde Profesyonel
Hizmet almak ister misiniz?

Size nasıl yardımcı olabileceğimi
gösterebilmem için, Lütfen beni arayın!

AZİME DOĞAN

0505 580 59 65

Bülent Ecevit Bulvarı No 141/B Çağlayan Antalya

(242) 329 10 15

www.remax-premium.net

Sizden Gelenler

A. Nejat ŞARDAĞI, Turizmci

Arşimed hamamdan koşarak fırlar, “Buldum, buldum!” diye bağırarak heyecanla Diyojen’in önünde durur ve haykırmaya devam eder, “Buldum, buldum!”

Ve Diyojen: “Bula bula beni buldun! Gölge etme başka ihsan istemem.” der.

Yukarıdaki satırları tarih bilmeyen birisine okursanız pek bir şey ifade etmez sanırım. Tarihi hem (Date) hem de (history) olarak düşündüğümüzde, bu metne farklı gözlerle bakarız.

Roma tanrılarında Janus’un iki yüzü vardır. Bir yüzü ile kente girenlere, diğer yüzü ile de çıkanlara baktığı söylenir. Böylece, kentin güvenliğini sağlayarak huzuru temin edermiş. İngilizce January (Ocak ayı) Janus’tan esinlenerek türetilmiştir. Bir anlamda Ocak ayı bir yüzüyle geçen yıla bakarken, diğer yüzüyle de geleceğe bakmaktadır. Biz de tarihi bu şekilde kavarsak, geçmişini görerek geleceği planlayabiliriz.

Sözcükler uyuşmasal (conventional) simgeler olup, yani - anlamları onları kullanan üyeler arasında bir tür üstü örtülü anlaşma - iletişimi (communication) sağlar. İhtiyaçlardan doğan sözcükler dillerde tam bakışımı değildir. Örneğin, Eskimolar kar ile ilgili onlarca kelime kullanırken, ekvator ülkelerinde bu sadece birkaç kelime ile sınırlıdır.

İnsanlık tarihi, insanın biyolojik evriminin önüne geçen kültürel evrimi ile başlamıştır. İnsanın alet yapma, kullanmasıyla beraber kültürel evrimi arttıkça, birikimleriyle sanatı ve bilimi oluşturmuştur. Yazı ile akmaya başlayan diller, matbaa ile ırmağa, elektrik ve elektronik seale dönüşmüştür. Bir taraftan büyük patlama

ile nesnel sonuçlar araştırılırken, diğer yandan arkeoloji ile insan yaşamının kesitlerini anlamaya, tarihsel sıralamaya çalışmaktayız.

Yaşanan coğrafyaya uygun beslenmeden (doğudan batıya pirinç, buğday, patates, mısır gibi) inanışlara kadar pek çok etken kültürel farklılıklara neden olmuş, örneğin günümüzde medeniyetlerin uzlaşmasından söz edilirken yüz milyonlarca Budist unutulmuş, ne yazık ki Afganistan’da Taliban tarafından yıkılan Bamiyan Budaları insanlık tarihinin yüz kızartıcı eylemine dönüşmüştür. İnsan kulağı 16 - 20.000 Hz frekans aralığındaki sesleri algılayabiliyorsa, bunun dışında ses yok mu demeliyiz? Veya insanların ne amaçla olursa olsun, onca emekle meydana getirdikleri eserleri yakarak, yıkarak o çağın kültürlerini yok sayabilir miyiz? Beyazlaştırma veya kısırlaştırma yöntemi ile yok edilmeye çalışılan Avustralya yerlilerinin kontrollü yangın bilgilerinin bugün Kanada ormanlarını korumak için kullanıldığını görmezden gelebilir miyiz? Ne yazık ki Efes Örenyeri’nden sökülen bazı parçaların İsa Bey Camii’nde kullanılması Anadolu’yu bezemiş taş ustalarına hakaret değil mi?

Dil, toplumsal evrim sürecini biçimlendiren ve kurallar, eğitim hızını artırır. Bu da yaşamdan tasarruf sağlayan bir öğretim yöntemidir ve kurallar toplumsal uzlaşmayı, yaşamı düzenlemeyi sağlar. İnsan doğası gereği genelde olmalıdır. Gündelik yaşamda ölüm aklımıza gelmediği gibi, karpuz söz konusu olunca kıpkırmızı, siyah çekirdekli, tatlı, sulu bir meyva canlanır gözümüzde. İçi kof veya bembeyaz bir karpuz düşünmeyiz. Ancak, kurallar söz konusu olunca, yasaklardır hep aklımıza gelen. Bir toplumun, kuralların niçin konulduğu bilincine

varması, onun medeniyet düzeyini yükseltir.

“Restoration”, “Restauration” her ikisi de Latince kökenli kelimeler olup, “onarım ve mutfak sanatı” anlamındadır. Bir taraftan karnımız doyururken, günde üç kez de bedenimizi onarıyoruz. Aynı topraklardan beslenen bizler, karında olmasakta, vatandaşız. Vatandaşlığın gereğinin sadece oy atmak olmadığının bilincine vardığımızda, üzerinde yaşadığımız bu topraklara, suyuna, bitkisine, hayvanına, kültürüne, birbirimize saygı duymayı öğreneceğiz.

Geçtiğimiz yıl Efes Örenyerini sadece 1,9 milyon kişinin gezdiğini ve nerede ise tamamının yabancılar olduğunu düşünürsek, korumak için her taşın yanına sayıları 3,5 milyonu bulan işsizlerimizi veya 8,5 milyon engellimizi dikmek yerine veya tarih tekrardan ibarettir sözünü boşa çıkarmak için:

1. Toplumsal iletişimimizi sağlıklı hale getirecek Türkçe dil kursları açmak,
2. Yunan, Roma ve Türk mitolojisi seminerleri düzenlemek,
3. Felsefe kursları açmak (Philosophia-Bilgiyi Sevmek),
4. Yerel yönetim olanaklarını seferber ederek, örenyerlerine ve müzelere geziler düzenlemek,
5. Farkındalığın eksikliğini gidermek için katılımcılığı özendirerek vatandaşlık bilincini oluşturmak, gerekmektedir.

Yoksa dün sokak lambasını sapanla kıran çocuk, bugün korumaya çalıştığımız “Eski Evrelerimizi” çok katlı binalara dönüştürmeye çalışacaktır.

CANKURTARAN HALI

Cankurtaran Halı
(Ladik Halıcılık)
Cankurtaran Mevkii
Karataş Köyü Yol Ayrımı
DENİZLİ
Tel: 0258 276 58 01 (Pbx)
Faks: 0258 276 58 10

*Hayat
Dokundukça
Güzeldir.*

İşin Aslı

Mustafa Yalçın YALÇINKAYA, Rehber

Günlük hayatın içinde sıklıkla kullandığımız öyle ifadeler var ki, ortaya çıkış hikayelerini (öykülerini) öğrendiğimizde şaşkınlıkta elde değil. Osmanlının sosyal kurumlarında yılların oluşturduğu deneyim ve gözlemle ortaya çıkmış olan bu ifadeler bazen aynen, bazen ise ilk hallerinden farklı bir sunumla günümüz Türkçesindeki yerlerini almış durumdadır. Osmanlı toplumundaki askeriye ve ilmiye sınıfları ustacılar ile ilişkisi içinde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. İlimin ve mesleğin ediniminin en önemli süreci yazılı ve sözlü kaynaklardaki bilgiyi hafızaya almaktır; diğer kısmı ise ustaya saygı ve onun davranışlarını gözlemlemektir. Bir meslek grubuna yeni katılanlara, ustaların yaptığı “çömez” muamelesi (Bahriyede buna “kabak” derler) askeri kültürümüzden gelen bir yansımadır. Maruz kalan için çok sempatik olmayan bu durum, şayet kontrollü bir şekilde atlatılırsa ustalardan icazet alır ve kişinin artık olduğuna kanaat getirilir. Benzer bir durumun tasavvuf kültüründe de yansımalarını bulmak mümkündür. Tekkeye yeni giren müridin çekeceği çileler, onun ruhindaki hırslı törpüler ve dinginliğe ulaşan ruh artık doğruyu aramaya hazırdır.

Pabucu Dama Atılmak

“Pabucu dama atılmak” ifadesi hepimize aşinadır. Osmanlılar devrinde esnaf teşkilatı (örgütü) belli bir nizam (düzen) ve disiplin içinde fevkalade işlemiştir. Her mesleğin bir kethudası bulunur ve kethuda, o meslek dalının inceliklerini kanunlarını iyi bilir, esnafın çalışma düzenini ve dürüstlüğünü denetlemiştir. Esnaf ile kethuda arasında ise “yiğitbaşı” denilen, bilirkşi konumunda bir

esnaf temsilcisi bulunur, hileli ya da ayıplı mal üreten olursa yiğitbaşı tarafından tespit edilerek tez elden kethudaya bildirilir ve durumuna uygun ceza alması sağlanmıştır. Çabucak bozulan, yırtılan, çürüyen mallarda bir hile aranır, bulunursa derhal kethudaya bildirilmiştir. Tabii ki ayakkabı imalatı bu tarz şikayetlere açık bir meslektir. Kısa sürede eskiyen ayakkabılarla ilgili olarak gelen şikayetlerde (yakınmalarda) acaba kullanım hatası mı yoksa üretim hatası mı olduğu sık sık şikayet konusu olunca, kethuda, çarıkçılar yiğitbaşısına gerekli teftiş yaptırmıştır. Şayet esnafın hileli iş yaptığına kanaat getirilirse, diğer esnafın önünde uyarılır ve mağdur olan şahıstan aldığı para esnafa geri ödettirilmiştir. Dava konusu olan ayakkabıda bir daha kimse tarafından kullanılması diye dama atılmıştır. Bir esnafın yaptığı ayakkabının dama atılması en büyük ayıp olup mesleki itibarı sıfırlar ve müşteriyi azaltmıştır. Çocuk tekerlemelerinde geçen “pabucu yarım” ifadesi de demek ki ta o günlerden günümüze ulaşmış diye zihin ister istemez fikir yürütüyor.

Martaval Okumak Maval Okumak

Baktık ki, karşımızdaki şahıs (kişi) konuyu saptırıyor, acaba yer mi gibilerinden başlıyor, mevzuu sürdürmeye hemen ne diyoruz? “Bana martaval okuma”. “Martaval” şık bir kelime (sözcük), bana nadir bulunan bir ağaç ismi gibi geliyor, amma işin aslı farklı. Ceddimiz (Atalarımız) Osmanlı halifeliği alınca, okun varabildiği, gözün görebildiği ve atın koşabildiği tüm İslam diyarlarının maliki (sahibi)

olarak kendini görmüştür. Bu zihniyetten hareketle Arap ve Fars toplumlarından pek çok dil özelliği de bize miras kalmıştır. “Martaval” sözcüğü de o günlerden kalmadır. Kelimenin aslı “Maval Okumak”. Araplar, buna “meval” diyorlar. “Meval”, uzun hava biçimindeki ezgilere deniliyor. Hani şu Arap şarkılarında uzayıp giden yalelliler var ya, işte onlara “meval” yani bizcesi “martaval” deniliyor.

Kabak Tadı Vermek

Eski insanlar sıvı maddelerin taşınmasında anforaları kullanıyordu. Bugünkü tankerlerin yerine sintinelerinde iki üç sıra dizilmiş anforalar olan büyük yük gemileri vardı. Binlerce anfora, sıvı maddelerin nakli için gemilere yükleniyordu. Anforanın olmadığı yerde ise, kabak devreye giriyordu. Ancak daha önce onları tarladan toplamak, kurutmak, boyun kısımlarının ucundan kesip içlerindeki lifleri bir müddet ıslak tutmakla yumuşatıp temizlemek ve sonra ağzına bir tıpa uydurmak gerekiyordu. Böylece kabak kullanıma hazır hale getiriliyordu. İçine ister su, ister sirke, ister zeytinyağı doldurun; yahut maşrapa ya da tas olarak kullanın, o sizin bileceğiniz işti.

Amma kabağı topladıktan sonra güneş altında yeterince kurutmadıysanız ve içindeki lifleri iyice temizlemediyseniz içine ne koyarsanız koyun belli bir süre sonra kabağın çeşnişi o maddeye sinecek ve böylece “kabak tadı” verecektir. Bundan dolayı bir konuda uzun süre ısrarcı olunan işlerin zamanla yozlaşması anlamındaki “Kabak tadı vermek” deyimini buradan gelmiştir.

**ENGİN MERDAN
SİGORTA**

Kaybetmek yok.

**ANADOLU
SİGORTA**

ENGİN MERDAN
Cebesoy Cad. No:26/9 ANTALYA
Tel: 0242 322 5228
Faks: 0242 311 5423

ARO
üyelerine

özel indirimler

Antalya Turizm Ligi

Recep YAVUZ, ITM Travel Genel Müdürü

Antalya için kullanılabilecek en güzel sloganı yakalamış Antalya İl Kültür ve Turizm müdürlüğü: 'Antalya, üç mevsim bahar, bir mevsim yaz'. Kim yarattı ise fikrine, emeğine sağlık. Antalya'nın 300 gün güneş garantisini anlatan çok güzel bir slogan, mutlaka yabancı dillere çevirip broşürlerde, tanıtım filmlerinde, fuarlarda kullanmak gerek.

Sloganı klima ekseninden çıkarıp bölgenin turist potansiyelini yıla dağıtırsak bu güzelim sloganı, 'Üç mevsim bahar, bir mevsim kış' şeklinde değiştirmemiz gerekir. Yavaş yavaş azalan uçak sesleri, birbiri ardına kapanan oteller, terk edilen tatil beldeleri, işsiz kalan binlerce çalışanı ile bahar havasının sona erip karanlık kış günlerinin yaklaştığını hisseder gibiyiz.

Geçen hafta iki gün üst üste 50.000 üzerinde yolcu ağırlayan Antalya havalimanının bir bölümü de yakında kapanınca kara bulutlar hepten çökecek turizm cennetinin üstüne. 5 ay sürecek durgunlukta gözler ve umutlar haftalık programlar ile kış aylarında kültürel ziyaret ağırlıklı turistlerin hedeflendiği kış turizminde olacak.

Kışın bu karamsarlığının yanısıra bitmek üzere olan yaz sezonu gözden kaçmamalı. Sezonun son günlerinde eldeki verileri incelediğimizde geçtiğimiz yıla oranla % 10 artış yakalayan Antalya Turizminin yıl sonunda sayısal anlamda yine önemli bir başarıya imza atacağını öngörmek mümkün değil. Antalya'nın 2009-2010 sezonunu 10 milyon turistle kapatarak rekorunu kıracağı kesin gibi gözüküyor.

Verimlik ve karlılık analizlerini bir kenara bırakarak bir şehir destinasyonu olarak Antalya'nın Dünya turizminde önemli bir pay oluşturan '10 milyonluk turist ordusunu' incelemek gelecekteki turizm politikaları için önemli bir altyapı oluşturacaktır.

Bunun için Antalya Turizm Liginin oluşturulan takımların son durumlarını gözlemlemekte yarar var.

Her gün güncelleştirilen ve her türlü manipülasyondan uzak olan Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün verileri Antalya Turizm Ligi ile ilgili detaylı bir çalışma yapılması için oldukça doyurucu (keşke her yıl kitapçık halinde basılarak turizmcilere dağıtılsa da bilgi kirliliğinden arınsak!).

30 yıllık turizm geçmişine sahip Antalya, 39 ülkeden -kısa konaklamalar hariç- turist alıyor. Bu ülkelerin sayısı her geçen yıl artarken, çeşitli sebeplerle Türk Turizmine, dolayısı ile Antalya'ya sırtını önen ülkeler de yok değil.

39 Takımın yer aldığı Antalya Turizm Ligi bana göre dört farklı gruptan meydana geliyor:

- a. Şampiyonlar Ligi için oynayanlar
- b. UEFA mücadelesi verenler
- c. Ligin sürpriz ekipleri
- d. Küme düşme mücadelesindeki küskünler

a. Şampiyonlar ligine katılacak iki takım son yıllarda hiç değişmiyor. Rakiplerine göre açık ara önde giden Rusya ve Almanya gelecek yıllarda da Antalya turizminin lokomotifi olacaklar. İlk iki için mücadele eden Almanya ve Rusya turist potansiyelinin yarıdan fazlasını oluştururken, aralarındaki rekabet gittikçe kızışıyor. Yaz sezonunun şüphesiz lideri Rusya, kış aylarına girildiğinde liderliği Almanya'ya bırakıyor. Yıl sonunda Rus turistlerin 2,5 milyon, Almanların 3 milyon kişiye ulaşması bekleniyor.

b. Antalya Turizm Liginin ikinci önemli bloğunu 8 Avrupa ülkesi oluşturuyor: Hollanda, İngiltere, Ukrayna, İsveç, Fransa, Polonya, Avusturya ve Norveç. 200.000 ile 400.000 civarında sayıya sahip ikinci grubun en dikkat çeken ülkeleri son yıllarda gerçekleştirdiği ataklarla İngiltere, İsveç ve Fransa oluyor. Bir zamanlar üçüncülüğü Ukrayna'ya

kaptıran Hollanda son iki yılda yerini koruyarak UEFA ligine doğrudan katılmayı kesinleştirmiş gibi. En istikrarlı ülke ise çizgisinden hiç sapmayan Avusturya. Görünen o ki 7 milyonluk bu ülke sonsuza kadar Türkiye'ye yılda 250.000 turist göndermeyi kafaya koymuş. Bu grupta önümüzdeki yıllarda en büyük sürprizi Ukrayna yapacak gibi gözüküyor. Geçtiğimiz yıla göre %30 üzerinde artış kaydeden İngiltere istikrarını sürdürürse Hollanda'yı koltuğundan edebilir. Toplamda %25 paya sahip olan bu grubun gelecek senelerde oranını ciddi oranda artırması kuvvetle muhtemel.

c. Antalya Turizm Liginin üçüncü önemli bloğunu farklı bölgelerden 10 ülke oluşturuyor: Belçika, Danimarka, Kazakistan, Çek Cumhuriyeti, Beyaz Rusya, İsviçre, Romanya, İran, Slovakya ve Finlandiya. Antalya turizm potansiyelinin %10'nu oluşturan bu grubun en dikkat çeken ülkesi üç sene içinde 13.000 turistten 100.000 kişiye fırlayan İran. Antalya havalimanını kullanamamalarına rağmen İran'ın gelecek yıllarda bir üst gruba çıkması hiç zor görünmüyor. Antalya'yı yeni keşfeden Slovakya ile eski günlerine dönmeyi arzulayan Finlandiya'nın son hamleleri gözden kaçmamalı. Çok arzuladığımız İsviçreli turistler otomatikçe bağlanmış her yıl 6.000 artış ile Antalya'ya geliyorlar. Belçika dışında ciddi yükseliş gözlemlenen bu grupta önümüzdeki yıllarda çok büyük sürprizler yaşanabilir.

d. Turizm liginin en altında toplamda %5 oranı ile 'Küskünleri' görüyoruz. Bunların başında bu sezon % 68 kayıpla 2007 ve 2008 liglerinin beşincisi İsrail var. Litvanya, İtalya, Letonya, Ermenistan ve İspanya bu sezonun diğer küme düşenleri gibi gözüküyor. Portekiz ve Suriye haritada Antalya'yı ancak bulabildiler. Sırbistan Türkiye'ye ve Antalya'ya tekrar ısınıyor. Macaristan'ın bu gruptan sıyrılarak hızla yukarıya tırmanacağı kesin gibi.

Antalya Turizm Ligi takımlarının durumu şimdilik böyle. 30 yılda 10 milyon turistle, 39 farklı ülkeye hitap eden Antalya, dünyanın en hızla büyüyen turizm destinasyonu olarak yoluna devam ediyor. Bu evrenselliğin bilincine vararak kültürel çeşitliliğe hazırlıklı olmak ve turizmin sağlıklı büyümesini sağlamakta Antalyalılara düşüyor.

Çiltas Turistik Dinlenme Tesisleri

Adres: Adana, Mersin, Antalya Çevre Yolu No: 713, KONYA
Telefon: 0332 342 60 80 - Faks: 0332 342 60 77
bilgi@ciltas.com.tr - www.ciltas.com.tr

Haberler

ARO Cafe & Bistro Açıldı

22 Ocak 2010 olağan genel kurulda üyelerimize verdiğimiz sözü tuttuk ve rehberlere yaraşır, son derece modern, şık ve farklı amaçlar için kullanıma uygun bir yer olan ARO Cafe & Bistro açıldı. Resmi açılışımız 30 Temmuz 2010 tarihinde Sayın Bakanımız Ertuğrul GÜNAY tarafından yapıldı.

İşletmesi ARO tarafından yapılan bu nezih mekanın devamı, üyelerimizin, meslektaşlarımızın ve de dostlarımızın desteğiyle mümkün olacaktır.

ARO Cafe & Bistro zengin menüsü, kaliteli ve güler yüzlü servisi ile herkesi bekliyor. Üstelik üyelerimize % 20 indirim avantajlarıyla...

ARO Cafe&Bistro Açılış

Translation Office
Бюро Переводов
Übersetzungsbüro

Tüm
Dillerde
Yeminli
Tercüme
Hizmetleri

- * Yurtdışından gelen tüm belge ve yazışma çevirileriniz
- * Yurtdışına gönderilecek tüm belge ve yazışma çevirileriniz
- * Web sayfası, katalog, broşür ve tanıtım çevirileriniz
- * Yabancıların Noterlerde yapılan vekâlet ve şirket kuruluş işlemlerinde,
- * Yabancıların tapu idarelerinde gayrimenkul alım, satım ve ipotek işlemlerinde,
- * Nüfus Müdürlüğünde Yabancı ülke vatandaşları ile evlilik işlemlerinde,
- * Yabancıların Adliye, Karakol ve diğer resmi kurumlardaki işlemlerinde,
- * Seminer ve toplantılarınızda, yeminli tercümanlık hizmetleri yapılmaktadır.
- * Ayrıca, Noter ve Apostil işlemlerinizde takip edilir.

Lara
TERCÜME

DANIŞMANLIK & DİL EĞİTİM HİZMETLERİ

Yeşilbahçe Mah. Çınarlı Cad. 1453 Sk. Eyiler 7 Apt. No .1/3
(Kırmızıgül Çiçekçilik Yanı - 15. Noter üstü) **ANTALYA**

T. +90 242 311 81 02 - F. +90 242 316 47 00

G. +90 533 566 81 43 - +90 544 590 10 69

laratercume@hotmail.com - laratercume@gmail.com

www.laratercume.com

Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı ARO Cafe & Bistro'da Üyelerimizle Buluştu

11 Ağustos 2010 tarihinde Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı Prof. Dr. Mustafa Akaydın ARO CAFE & BİSTRO'da üyelerimizle bir araya geldi.

“Öncelikle böyle seçkin bir grupla olmaktan şeref duyuyorum.” diye sözlerine başlayan başkan, açık sözlü ve şeffaflıktan yana biri olduğunu söyledi. Danışmanı Murat Özdemir’le birlikte halka söz verdikleri gibi, meslek odaları, mahalle, sivil toplum örgütlerine ziyaretler yapıp toplantılar organize ettiklerini, hem kendilerini anlatmak hem de soru ve sorunları dinlemek için halkın ayağına gittiklerini belirtti.

Rehberleri turizmin tam göbeğindeki insanlar olarak tanımlayan Mustafa AKAYDIN, kendisine gönderilen ARO DERGİ'nin de ciddi bir çalışma ve emek ürünü olduğunu söyleyerek yayın hayatının uzun soluklu olmasını temenni etti.

“Antalya’da turizmin ve rehberlerin ne derece önemli olduğunu bilmeyen yoktur. Biz de bu alanda yenilikler yaparak, kentimizi daha da güzel, dünya standartlarında bir şehir haline getireceğiz.” diyen Akaydın başkan, bir çarpıklığı da şöyle anlattı. Büyükşehir Belediyesi olarak, denizden, havadan, ulaşımından, ana cadde ve yollardan sorumlu olup, turizm pastasından 1 kuruş geliri olmayan bir belediye olduklarını, bunun düzeltilmesi için merkezi idarenin yasal bir düzenleme yapmasından başka bir yol olmadığını söyledi.

AKP Antalya Milletvekili Sadık BADAK’ın Aro Ziyareti

AK Parti Antalya Milletvekili Sadık BADAK odamızı ziyaret etti. 31 Ağustos 2010 tarihinde gerçekleşen ziyarette turizm, rehberlerin sorunları ve Meslek Yasa Taslağımız görüşüldü. Sadık BADAK rehberlerin sorunlarının çözümünde görüşmelerde bulunacağını ve yasa taslağının meclis gündemine geldiğinde destek vereceğini söyledi.

İftar Yemeği

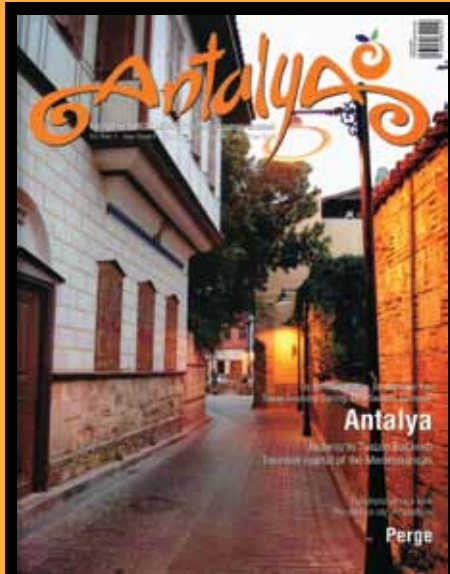
ARO Cafe & Bistro'da üyelerimize yönetim kurulumuz tarafından iftar yemeği verildi. İftar yemeğimiz 3 - 4 Eylül tarihlerinde üyelerimizin yoğun talebi ile gerçekleştirildi.

Rehber ailelerinin birbiriyle kaynaşmasının arzulandığı yemekte, manevi huzurun yanında bu kaynaşmanın da gerçekleştiği görüldü. Bir sonraki yılda tekrar buluşma temennileriyle herkes ARO yönetimine, yapılan çalışmalar için teşekkür etti.

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün Önderliğinde Yeni Bir Dergi

ANTALYA adlı bu dergi, başta il kültür ve turizm müdürlüğü ile valiliğin çabalarıyla ortaya çıkarılan, Türkçe ve İngilizce olarak iki dilde basımı, dağıtımı yapılan nitelikli bir çalışma.

Emeği geçenleri kutluyor; derginin uzun soluklu olmasını, Antalyamıza değer katmasını, güzellikler getirmesini temenni ediyoruz.

Acı Haber

Yavuz Ali Sakarya, Rehber

Mustafa Kemal Gözükızıl

Şükrü Kadirler

25 Eylül 2010 tarihinde, sabahın erken saatlerinde içimizi kor gibi yakan bir haber ulaştı. Almanca Rehber arkadaşlarımızdan Mustafa Kemal Gözükızıl'ı kaybettiğimiz haberi ARO'nun duvarlarında yankılanıp hepimizi derin bir kedere boğdu.

Rehber eşikle birlikte turizme katkılarda bulunmuş, uzun yıllar rehberlik yapmış bir değerimizi daha kaybetmiştik...

Tanrı'dan kendisine rahmet, kederli ailesi ve tüm sevenlerine başsağlığı diliyoruz...

11 Ekim 2010 Pazartesi günü yine bir acıklı güne uydık. Yine bir rehber arkadaşımızın aramızdan ayrılışı ile sarsıldık. Gerçi Şükrü Kadirler'in uzun zamandır rahatsız olduğunu biliyorduk, ama genç yaşta, en verimli çağında ona ölümü kondurmuyorduk ki. Hep atlatacak, hep iyileşecek diye umuyorduk. Olmadı, tanrı Şükrü Kadirler'i daha çok sevdiği için olmalı, onu ailesinden, sevenlerinden ayırdı. Yanına aldı.

Şükrü Kadirler, Turizm başkenti Antalya'da az sayıdaki Yunanca rehberden biri idi. Hem de işini bilen, işini severek yapan, Yunan diline çok hakim bir arkadaşımızdı.

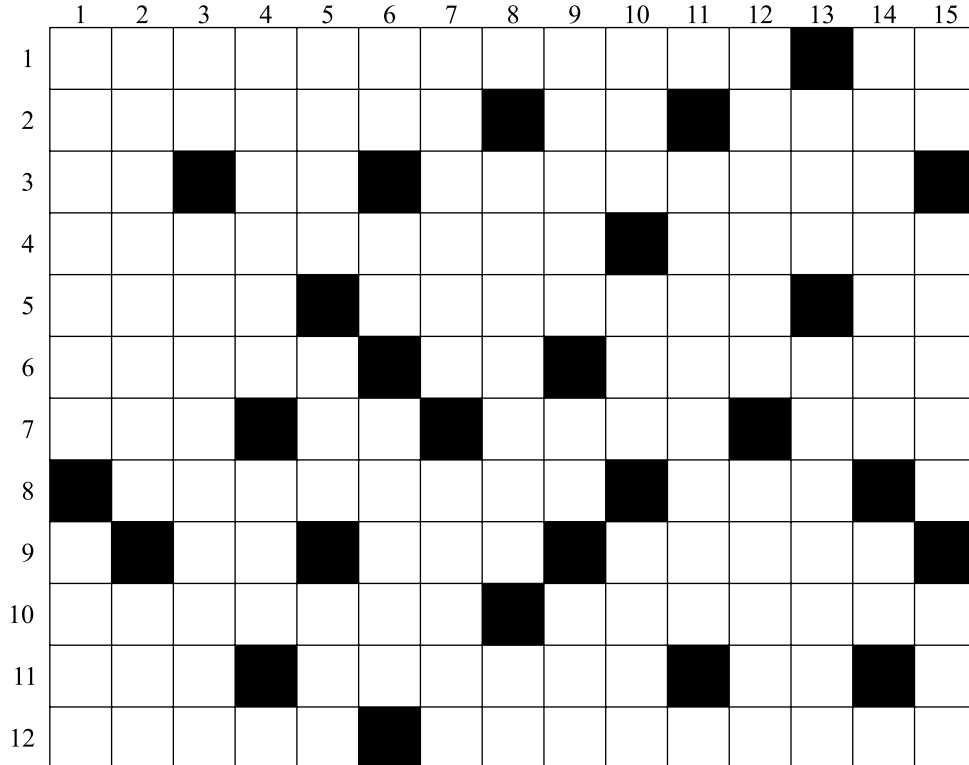
Sevgili Şükrü, sadece yurt çapında Yunanca rehberlik yapmakla kalmadı, bir Antalya sevdalısı olarak Antalya'nın yakın tarihini eli erdiğince araştırdı, inceledi, Yunanca'dan dilimize çok sayıda çeviriler yaptı.

Bunların içinde mübadelede Antalya'dan ayrılmak zorunda kalan Antalya'nın ve Kaleiçi'nin köklü ailelerinden birine mensup olan Pehlivanidis'in kaleme aldığı "Antalya" kitabı da vardı. Antalya'nın yakın geçmişi, yaklaşık 100 yıl önce çekirdek Antalya'da yaşayan insanların gelenekleri, görenekleri ve yaşam tarzları, birbirleriyle ilişkileri hakkında pek çok şeyi onun çevirilerinden öğrendik.

Şükrü olmadan artık bir eksiğiz. Bir güzel insan daha yıldız olup göğe ağıdı. Işıklar içinde yatsın.

ARO Dergi Bulmaca

Not: Bu bulmacayı doğru çözenler arasında çekilecek kurada kazanan bir kişiye kitap armağan edilecektir. Bulmacanın çözümünü önümüzdeki sayıda yayımlanacaktır.

Hazırlayan: Hikmet Uğurlu, Rehber

Soldan Sağa

- 1- "Likya'da Yunan kabartmaları", "Geç Hitit Resim Sanatı", "Anadolu Sanatı", "Anadolu Uygarlıkları", "Doğu ve Batı" gibi önemli yapıtlarda üretmiş, Anadolu uygarlıklarını inceleyerek, Doğu-Batı arasındaki etkileşimi ortaya koymuş, 1911-2002 yılları arasında yaşamış ünlü arkeologumuz. - "... binenin, kılıç kuşananın"(atasözü)
- 2- Yunan söylencebiliminde "at adamlar" a verilen ad. - Güzel sanat. - Osmanlı döneminde yeniçeri ocağında tabur.
- 3- İran'ın plaka imi. - Küçük mağara. - "Sakalar" da denilen İÖ 12. YY'dan başlayarak Aşağı Tuna'dan Altaylar'a ve Tarım'a değin Avrasya bozkırının büyük bölümünde yaşayan halk.
- 4- İnanç ve bilgiyi, bilimi, özellikle de Aristoteles'in bilimsel dizgisini kiliseyle uyumlu bir biçimde birleştirmeye çalışan ortaçağ felsefesi. - Kimi olayların az çok düzenli bir biçimde art arda gelmesiyle oluşan durum.
- 5- Antik adı "Tyrrha" olan, İzmir'in bir ilçesi. - "... şirketi" (Jack London'ın bir yapıtı). - Şaşma belirtisi bir ünlem.
- 6- Yönetim. - Mısır dilinde çift anlamına gelen ve dölleme gücünü yaratıcı ve koruyucu işlevleriyle yaşamsal enerjilerin tümünü belirten sözcük. - Antik adı "Anemurium" olan, İçel'in bir ilçesi.
- 7- Engel. -Briç'te sanzatü (kozsuz) deyiminin kısaltması. - "... Osman" (Tufan Oflazoğlu'nun üç perdelik trajedisi). - Görme özürü.
- 8- Ankara'da bir semt. - "... 'mı yağmış yüce dağın başına / Merhamet eyle gözlerimin yaşına" (Türkü - Neşet Ertaş).
- 9- Remyum'un simgesi. - İskandinav söylence biliminde gündüz tanrısı. - Eskiden gemilerde kürek çeken mahkumlara verilen ad.
- 10- Orta Amerika'nın benzer diller konuşan Kızılderili halkı. - Kesinlikle.
- 11- Sümer inanışında gök tanrısı. - "... çödürük" (Ankara yöresinde tahterevalliye verilen ad). - G. Afrika Cumhuriyeti'nin plaka imi.
- 12- Bir işte yardımcı olarak çalışan erkek. - Kâbus.

Yukarıdan Aşağıya:

- 1- Konut sorunlarının çözümünü araştıran insancıl yerleşme bilimi. - Eski Türklerde çocukları koruyan tanrıça.
- 2- Antik tiyatrolarda orkestra bölümünden ışınsal olarak yayılan merdivenlerin aralarında kalan seyir alanı parçalarına verilen ad. - Kaynak, çıkış yeri.
- 3- Radon'un simgesi. - Kilisede soylu kişilerin tapınması için ayrılmış özel mekan.
- 4- Anadolu'da önemli bir uygarlık kurmuş eski bir halk. - Yakup peygamberin karısı.
- 5- "... da güzel ruhta güzel tende güzelsin / Ey sevgili sen elde değil bende güzelsin" (Sadi Işıl - Hüzzam). - Eski dilde "burun". - Bir tür zamir.
- 6- Altın'ın simgesi. -Skandiyum'un simgesi. - Sayma sayım.
- 7- Eleştiri. - Fes, külah, kavuk vb. başlıkların üzerine sarılan ince ve uzun kumaş parçası.
- 8- Yahudi tapınağı, havra. - Eski Mısır'da güneş tanrısı
- 9- Büyük ve yetenekli büyücü. - Yabancı. - çiçeği, kahvesi, koşusu vardır.
- 10- Bir renk. - Yer yön. - "basmak" (oyuna getirilmek, tuzağa düşmek)
- 11- Yağmurluk.
- 12- Vladimir Nabokov'un ünlü romanı. - Yüksek bir makama yazılan yazı
- 13- Kabul etmeme. - "... Festivali" (Bu yıl Afyon - Dinar'da ilki düzenlenen Uluslar arası kültür, sanat ve müzik festivali)
- 14- Eski Roma evlerinin ortasında üstü açık, çevresi revaklı avlu. - George William Russell'ın takma adı.
- 15- Uzaklık işareti. - "... çıkmış dağ başına / seher vakti güle güle / sağ eliyle sol döşüne / güller takmış güle güle." (Kerkük türküsü). - Şey, nesne.

Geçen Sayıdaki Bulmacanın Çözümü

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	K	E	N	A	N	E	R	i	M	A	T	E	N	A	
2	O	R	i	J	i	N	S	A	V	A	O	P			
3	i	T	A	K	A	T	N	E	S	S	O	S			
4	M	E	S	N	E	T	S	i	Z	L	A	T	i		
5	E	L	i	S	Y	E	H	U	D	i	K	O	S		
6	S	E	L	A	R	N	A	V	U	T	L	U	K		
7	i	M	L	E	Ç	A	R	A	K	O	K	R	A		
8	S	E	Y	R	E	K	E	R	A	T	L	A	R		
9	K	O	L	i	K	Y	A	A	B	A	S	i			
10	O	N	E	Y	R	E	A	L	i	i	Z				
11	B	i	L	A	L	E	A	L	E	N	i	A			
12	A	N	T	A	A	S	K	L	E	P	i	O	S		

Kazanan Talihli: Yapılan çekiliş sonucunda Turgut Özakman'ın "Cumhuriyet" kitabını Antalya'dan M. Cengiz Turnagöl kazanmıştır.

HADOSAN

"HALI"

Ahmet Taner Kışlalı Cd. No:4 50400 Ürgüp Nevşehir TURKEY
p: +90 (384) 341 33 33 f: +90 (384) 341 33 37
www.hadosan.com - info@hadosan.com

The gloss of your beauty...

Altınova Mevkii Sinan Mah. Serik Caddesi No:27 07170 / ANTALYA / TURKEY
Phone : +90 242 340 55 00 Pbx Fax : +90 242 340 38 40